

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก
เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม

Museum Management in Muang distric ,Phitsanulok province
for Cultural Tourism

โดย อภิญญา บัคคลา อรุณนภาพรและสุวรรณา บุญกล้า

กรกฎาคม 2553

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลก

เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม

Museum Management in Muang district ,Phitsanulok province
for Cultural Tourism

คณะผู้วิจัย

สุวรรณา บุญกล้า

อาจารย์ที่ปรึกษา

อภิญญา บัณฑิต อรุณนภาพร

สังกัด

วิทยาลัยนวัตกรรม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สังกัด

วิทยาลัยนวัตกรรม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชุดโครงการเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีประเด็นการท่องเที่ยวระดับปริญญาโท

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม” ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษทั้ง 4 แห่งได้นำผลการศึกษาวិจัยไปใช้ประโยชน์ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณผู้บริหาร วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เสียสละเวลาให้คำแนะนำ ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

ดร. อภิญา บัศคาลา อรุณนภาพร อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รองศาสตราจารย์ ศรีสักร วัลลิโภดม ที่ปรึกษามูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธ์ นอกจากนี้ยังต้องขอขอบคุณผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งได้แก่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ.พิษณุโลก

ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งอุดหนุนทุนวิจัยชุดโครงการเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีประเด็นการท่องเที่ยวระดับปริญญาโทกับวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ขอขอบคุณอาจารย์ครองศักดิ์ ภูมิรินทร์ อดีตผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ให้การสนับสนุนด้านสถานที่จัดเสวนาและการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

พร้อมกันนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณสุวรรณี อยู่สังข์ดี และคุณสุทธิพร สะวังจุ ที่มีส่วนช่วยประสานงานการเสวนาและบันทึกภาพ และขอขอบคุณคุณกิตติพงษ์ ทองสมบัติ ในการเรียบเรียงแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณบิดามารดาที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้เห็นคุณค่าความสำคัญของการศึกษาเรียนรู้ การวางแผนตลอดจนสนับสนุนให้มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในทุกสิ่งที่ทำเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตัวเองและผู้อื่นเสมอมา

นางสาว อภิญา บัศคาลา อรุณนภาพร

นาง สุวรรณา บุญกล้า

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

31 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นการแสวงหาประสบการณ์ของมนุษย์มานานนับศตวรรษ ที่มีความแตกต่างกันที่รูปแบบและวิธีการซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาในแต่ละภูมิภาค แม้ว่าแต่เดิมจะไม่มี การแบ่งแยกประเภทของการเดินทางท่องเที่ยวแต่นักเดินทางต่างได้เรียนรู้และสัมผัส ความแปลกใหม่ทั้งสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ ในช่วงระยะครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาเริ่มมีการ กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือการท่องเที่ยวธรรมชาติและ การท่องเที่ยว วัฒนธรรม ภายใต้กรอบความคิดที่เริ่มชัดเจนมากขึ้นรวมทั้งมีความพยายามในการบริหารจัดการ เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งสองส่วนอย่างจริงจังมากขึ้นด้วยเช่นกัน นั่นเป็นผลสืบเนื่องมาจากจำนวนประชากรโลกเพิ่มขึ้น เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร สิ่งอำนวยความสะดวกและ การบริโภคที่สูงขึ้นอย่างน่าเป็นห่วง ในช่วงเวลาเดียวกันมีการพัฒนาและจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในหลาย ประเทศ โดยเฉพาะช่วง 30 ปีที่ผ่านมาพบว่าประเทศไทยมีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นจำนวนมากและ เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในช่วง 10- 20 ปี โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์เอกชนที่มีทั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์วัด พิพิธภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

พิพิธภัณฑ์เอกชนในเขตเมืองพิษณุโลกเกิดขึ้นในช่วงนี้เช่นกัน โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ บ้านจันทวีที่เปิดให้เข้าชมตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526 ต่อมาจึงมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัย นเรศวร และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิพิธภัณฑ์เหล่านี้ จัดเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่สอดคล้องสัมพันธ์กับความเป็นเมืองที่มี ประวัติศาสตร์ยาวนานร่วมสมัยกับอาณาจักรสุโขทัยต่อเนื่องถึงกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งมีบทบาท สำคัญในฐานะเป็นเมืองสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้ยังเป็นเมืองที่มีทรัพยากรท่องเที่ยว ธรรมชาติ ที่ได้รับความนิยมต่อเนื่องกับจังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดเลย ก่อให้เกิดการท่องเที่ยว ที่สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องเป็นมูลค่ามหาศาล แต่ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วจากการขยายตัว ของเมืองท่องเที่ยว รวมทั้งการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการนักท่องเที่ยวตลอดจนการ บุกรุกทำลายของประชากรในพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โบราณสถานรวมทั้งกำแพงเมือง คูเมือง ของจังหวัดพิษณุโลกที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยการ ก่อสร้างอาคารสมัยใหม่ที่อยู่อาศัย หมู่บ้านจัดสรร ห้างสรรพสินค้า สถาบันการศึกษาตลอดจน การก่อสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่างๆ จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของผู้คนในอดีตและจำเป็นต้องมีการฟื้นฟูบูรณะ รวมทั้งรวบรวมศิลปโบราณวัตถุที่ค้นพบเพื่อนำมาเก็บรักษาและจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เช่นที่พิพิธ

ภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัย
นเรศวร รวมทั้งพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

อย่างไรก็ดีการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังการประกาศขึ้น
ทะเบียนมรดกโลกในพื้นที่เมืองเก่าสุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร ทำให้เมืองพิษณุโลก
กลายเป็นระเปียงวัฒนธรรมของเมืองมรดกโลกเหล่านั้น และเป็นปลายทางที่นักท่องเที่ยวให้
ความสนใจเพิ่มขึ้นจากเดิมที่เป็นเพียงการเดินทางไปสักการะพระพุทธรชินราช ซึ่งเป็นพระพุทธรูป
คู่บ้านคู่เมืองเป็นหลัก ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวต่อแนวทางการอนุรักษ์ที่เริ่มมีประชามติร่วมกัน
ระหว่างหน่วยงานรัฐและสถานศึกษา รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ เช่นกรณีการขุดพบแนวกำแพง
พระราชวังจันทร์ ภายในโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม ซึ่งเป็นสถานที่ประสูติของสมเด็จพระนเรศวร
มหาราช และยังคงทำหน้าที่เมืองหลวงของกรุงศรีอยุธยาจนถึง 15 ปี จนในที่สุดประชาชนใน
พื้นที่มีมติร่วมกันให้ย้ายโรงเรียนออกจากพื้นที่ดังกล่าว

การเป็นเมืองที่ศูนย์กลางทางการศึกษาของภาคกลางตอนบนเป็นศูนย์กลางการขนส่ง
สินค้าเกษตรและเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับ
ภาคตะวันตก ทำให้พิษณุโลกมีลักษณะของการเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมไหลผ่านและไหลมา
รวมกัน ก่อให้เกิดการตั้งคำถามถึงอัตลักษณ์ของเมืองพิษณุโลก โดยความพยายามเหล่านั้น
ปรากฏอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่มีจำนวนมากภายในเขตเมืองพิษณุโลก ไม่ว่าจะเป็น
เป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระ
พุทธรชินราช และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ซึ่งมีความแตกต่าง
หลากหลายของการจัดแสดงและสิ่งของที่นำมาจัดแสดง โดยเนื้อหาในแต่ละพิพิธภัณฑ์ต่างมี
บริบทตามสิ่งที่จัดแสดง แต่เมื่อศึกษาโดยภาพรวมแล้วจะพบว่าพิพิธภัณฑ์ทุกแห่ง กำลังนำเสนอ
เรื่องราวของประวัติศาสตร์สังคมและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ตั้งแต่ความ
เป็นเมืองสำคัญของอาณาจักรสุโขทัย การเป็นราชธานีทั้งในสมัยสุโขทัยและอยุธยา จนถึงความเป็น
หัวเมืองสำคัญทางภาคเหนือในสมัยรัตนโกสินทร์หรือกรุงเทพฯ ขณะที่ประวัติศาสตร์สังคมซึ่งเป็น
วิถีชีวิตของชาวพิษณุโลกในอดีต ก็สะท้อนผ่านข้าวของเครื่องใช้ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไป
สัมผัสพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง จึงได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างกันและสามารถเชื่อมโยงความรู้เข้า
ด้วยกันได้ไม่ยาก

นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะรวบรวมและถอดรื้อองค์ความรู้ทั้งที่มีลายลักษณ์อักษร
และเป็นความรู้ที่ฝังแน่นอยู่ในตัวบุคคล เพื่อนำมาร้อยเรียงเรื่องราวเพื่อการตีความและอธิบาย
ความเป็นเมืองพิษณุโลกในอดีตให้แจ่มชัดขึ้น ด้วยการจัดตั้งศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและ
พระราชวังจันทร์ รวมทั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้เป็นศูนย์กลางของการ

เรียนรู้และการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีศักยภาพต่อไป ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ส่งผลดีต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม เนื่องจากทรัพยากรวัฒนธรรมในเมืองพิษณุโลกจะมีปริมาณและคุณภาพเพิ่มขึ้น คำนึงว่าการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวซึ่งแน่นอนว่าพิพิธภัณฑสถานซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมก็จะได้รับประโยชน์มากขึ้นด้วยเช่นกัน

เหตุผลสำคัญในการศึกษาวิจัยการจัดการพิพิธภัณฑสถานในเขตเมืองพิษณุโลก ที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา 4 แห่งได้แก่พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑสถานผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช และพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม นอกจากได้รับทราบแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑสถานภายใต้โครงสร้างการบริหารและการใช้งบประมาณที่แตกต่างกัน อันจะนำไปสู่การศึกษาวิเคราะห์เพื่อรวบรวมผลการศึกษาให้แก่พิพิธภัณฑสถานนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษาในการสนับสนุนพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลายทั้งการออกแบบสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกรวมทั้งการศึกษาวิจัยจากเอกสาร โดยการศึกษาจากเอกสารนั้นเป็นการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งมิติด้านประวัติศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยววัฒนธรรมและแนวคิดพิพิธภัณฑสถาน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจประชากรนักท่องเที่ยว โดยกำหนดเป็นกลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้าชมพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่ง ทั้งพฤติกรรมความสนใจและความคาดหวังต่อพิพิธภัณฑสถานเหล่านั้น โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากร 400 ราย ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่การสังเกต การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์เชิงลึกคือผู้ที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมรวมทั้งผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานที่ทำการศึกษาวิจัย ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยอธิบายด้วยรูปแบบตาราง แฉงความถี่และร้อยละ พร้อมพรรณนาข้อมูลจากตาราง ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นคือการถอดเสียงสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อจัดลำดับเนื้อหาและการสะท้อนความคิด ความหมายจากผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อประมวลผลที่อธิบายความที่กระชับและชัดเจน และยังได้นำข้อมูลที่ได้รับจากการจัดเสวนา ที่ถือเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้บริหารพิพิธภัณฑสถาน นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา ครู นักเรียนและองค์กรในท้องถิ่น เช่น สภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง สภาวัฒนธรรมตำบล และตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลก

ผู้วิจัยแบ่งการสรุปผลการวิจัยตามวิธีดำเนินการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งที่เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัย ส่วนใหญ่รู้จักพิพิธภัณฑ์เหล่านั้นอยู่แล้ว ส่วนที่ไม่รู้จักมาก่อนเลยมีค่าเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 50 ขณะที่พฤติกรรมความสนใจพบว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับความสะอาดของสถานที่เป็นอันดับต้นๆ ขณะที่ความสำคัญของการจัดแสดงเป็นเรื่องรองลงมา และที่พบข้อมูลความถี่ไปในทิศทางเดียวกันคือนักท่องเที่ยวต้องการให้ทุกพิพิธภัณฑ์ให้บริการเพิ่มขึ้น ซึ่งในที่นี้หมายถึงการอธิบาย การนำชม และเอกสารประกอบการชมพิพิธภัณฑ์

ขณะที่การสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยพบว่าสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเดียวกันของทุกพิพิธภัณฑ์คืองบประมาณและบุคลากรน้อยหรือจำกัด ทำให้ไม่สามารถจัดหาหรือปรับเปลี่ยนนิทรรศการการแสดงผลได้มากนัก นอกจากนี้ยังพบว่าความร่วมมือระหว่างภาครัฐระดับนโยบายลงมาถึงระดับปฏิบัติงาน ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำและไม่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเพื่อร่วมกันวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่ให้มีศักยภาพและเป็นระบบ โดยระดับนโยบายพยายามขับเคลื่อนการรื้อฟื้นเมืองพิษณุโลกในฐานะอดีตราชธานีสมัยสุโขทัยและราชธานีชั่วคราวในสมัยอยุธยา ให้มีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการรวบรวมองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งทำให้องค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนดังกล่าว

ผู้วิจัยยังได้รวบรวมและสรุปข้อเสนอแนะที่ได้ทั้งจากการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งที่พิพิธภัณฑ์อื่นๆ ที่มีอยู่ในเขตเมืองพิษณุโลกและการสัมภาษณ์เชิงลึกว่า พิพิธภัณฑ์ควรมีกิจกรรมที่จะสร้างการมีส่วนร่วมทั้งกับชุมชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการกระตุ้น ส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ๆ นอกจากนี้ภาครัฐและองค์กรส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนาเมือง ควรใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในทุกพิพิธภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์ ขณะเดียวกันการจัดการพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าของท้องถิ่นและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นำรายได้มาสู่ท้องถิ่นต่อไปด้วยเช่นกัน

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: TRI-UTLGM-52009

ชื่อโครงการ : การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลก
เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม

ชื่อนักวิจัย : นางสาว อภิญญา บัศคาลา อรุณนาพร , นางสาวสุวรรณา บุญกล้า

E-mail address : arrunnapaporn@gmail.com , tikkoosuwanna@gmail.com

ระยะเวลาโครงการ : 15 กันยายน 2552 – 31 กรกฎาคม 2553

การศึกษานี้ “ การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม ” (Museum Management in Muang district , Phitsanulok province for Cultural Tourism) เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้ตอบสนองการท่องเที่ยววัฒนธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดขึ้นเนื่องจากในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก มีพิพิธภัณฑ์จำนวนมาก ในจำนวนนี้ได้แก่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียนและพิพิธภัณฑ์ทหารกองพลทหารราบที่ 4 ค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยแต่ละแห่งมีเงื่อนไขและองค์ประกอบการจัดตั้งที่แตกต่างกันไป แต่หนึ่งในวัตถุประสงค์การจัดตั้งคือเพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งในเชิงปริมาณพบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งที่เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยได้แก่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ส่วนใหญ่รู้จักพิพิธภัณฑ์เหล่านั้นอยู่แล้ว ขณะที่ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเดียวกันของทุกพิพิธภัณฑ์คืองบประมาณและบุคลากรจำกัด ทำให้ไม่สามารถจัดหาสิ่งของมาจัดแสดงหรือปรับเปลี่ยนนิทรรศการการแสดงผลได้มากนัก นอกจากนี้ยังพบว่าพิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษายังขาดความร่วมมือซึ่งกันและกัน จึงมีลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเพื่อร่วมกันวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่ให้มีศักยภาพและเป็นระบบ ขณะที่ภาครัฐซึ่งพยายาม

ขับเคลื่อนการรื้อฟื้นเมืองพิษณุโลกในฐานะอดีตราชธานีสมัยสุโขทัยและราชธานีชั่วคราวในสมัยอยุธยา ให้เกิดการรับรู้ใหม่ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งนั้น ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์เพื่อการวางแผนดังกล่าว

ผู้วิจัยได้สรุปข้อเสนอแนะในหลายมิติ ได้แก่ ควรมีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งรวมทั้งพิพิธภัณฑ์อื่นๆ ที่มีอยู่ในเขตเมืองพิษณุโลก ขณะเดียวกันควรมีกิจกรรมที่จะสร้างการมีส่วนร่วมทั้งกับชุมชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการกระตุ้นส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ๆ ทั้งนี้ภาครัฐและองค์กรส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองควรใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในทุกพิพิธภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้ภาครัฐควรจัดงบประมาณสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่น่ารายได้มาสู่ท้องถิ่นต่อไป

คำหลัก : การจัดการ , พิพิธภัณฑ์ , การท่องเที่ยววัฒนธรรม

Abstract

Project Code : TRI-UTLGM-52009

Project Title : Museum Management in Muang district, Phitsanulok province for Cultural Tourism

Investigators : Baggelaar Arrunnapaporn, A 1., Boonklum, S 2.

E-mail address : arrunnapaporn@gmail.com , tikkoosuwan@gmail.com

Project Duration : September,15 ,2009 – July, 31,2010

The research of Museum Management in Phitsanulok for Cultural Tourism was conducted to have a development paradigm and to meet the need of cultural tourism and long-life learning. There are many museums in the province featuring Sgt. Maj. Thawee Folk Museum, Shinarat Buddha National Museum, Textile Museum at Naresuan University, and the Museum of Phitsanulok at Pibulsongkram Rajabhat University. There are also the museums in schools and in the 4th Infantry Division, Som Dej Pra Naresuan Maharat Camp. Although each museum was established with different conditions, it shared a common goal to become a learning resource and cultural attraction.

Quantitative and qualitative research was conducted to time out concerning factors. In the quantity one, most of the tourists who visited four museums - Sgt.Maj.Thawee Folk Museum, Phra Phuttha Chinnarat National Museum, Textile Museum at Naresuan University, and the Museum of Phitsanulok at Pibulsongkram Rajabhat University - had earlier been informed of these museums. For the quality side, the limitation of budget and personnel made all the museums struggle in organising and improving the exhibitions.

It was also found that there was a lack of cooperation among museums. Each museum had it own working styles. There was no meeting or knowledge exchange to manage the cultural resources effectively and systematically. In accordingly,

the government's attempt in lively restoring Phitsanulok – former capital city in Sukhothai period and former temporary capital city in Ayutthaya period - could not make a good use of knowledge existence in these museums for the project.

The researcher recommended that there should be more cooperation among the management teams of the four main museums. At the same time, the activities to enhance participation between communities and tourists should be created for the sake of encouragement and support as well as the dissemination. The government and local private sectors playing important roles in the city development was recommended to make a full use of knowledge in every museum. As the learning center and cultural attraction to stimulate revenues for the locals, the museums should be provided with enough budgets by the government.

Key words : Management, Museum ,Cultural Tourism

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract)	ช
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญภาพประกอบ	ฑ
สารบัญแผนที่	ณ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	3
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.4.1 การจัดการ	4
1.4.2 พิพิธภัณฑสถาน	4
1.4.3 การท่องเที่ยววัฒนธรรม	4
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น	5
1.6 ข้อจำกัดในการวิจัย	5
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดด้านพิพิธภัณฑสถาน	9
2.1.1 แนวคิดพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย	10
2.1.2 แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑสถานและการมีส่วนร่วม	11
2.1.3 แนวคิดหอศิลป์และพิพิธภัณฑสถานยุคหลังสมัยใหม่ (Post museum) ..	14
2.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม	17

2.3	แนวคิดและทฤษฎีการจัดการและการตลาด.....	20
2.3.1	แนวคิดด้านการจัดการ	20
2.3.2	แนวคิดด้านการตลาด.....	22
2.4	สำรวจสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตเมืองอำเภอเมืองพิษณุโลก ..	26
2.4.1	ด้านพื้นที่และการจัดการ	26
2.4.1.1	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช.....	26
2.4.1.2	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี.....	27
2.4.1.3	พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร	29
2.4.1.4	พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก	30
2.4.2	ด้านเนื้อหาและการจัดแสดง.....	31
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	46
3.1	ระเบียบวิธีวิจัย.....	46
3.1.1	วิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล	46
3.1.1.1	การสำรวจเชิงปริมาณ	46
3.1.1.2	การสำรวจเชิงคุณภาพ	47
3.1.2	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง	50
3.1.2.1	ประชากรกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ	50
3.1.2.2	ประชากรกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	50
3.1.3	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	51
3.1.4	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	51
3.1.5	ระยะเวลาที่ใช้ในการทำวิจัย.....	52
บทที่ 4	ผลการศึกษาวิจัย	53
4.1	ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ.....	53
4.1.1	ข้อมูลส่วนบุคคล	53
4.1.2	พฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์.....	54
4.1.3	พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี	57
4.1.4	พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระพุทธชินราช.....	59
4.1.5	พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร....	62

4.1.6	พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.....	65
4.2	ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research).....	82
4.2.1	สถานการณ์ที่เป็นปัญหาและวิธีการแก้สถานการณ์ที่เป็นปัญหา.....	82
4.2.1.1	งบประมาณในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน.....	83
4.2.1.2	ปัญหาด้านนโยบายทางวัฒนธรรมของหน่วยงานต่างๆ.....	89
4.2.2	ความเห็นที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากงานเสวนา.....	94
4.2.3	ข้อค้นพบ.....	95
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	96
5.1	สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล.....	96
5.1.1	สรุปและอภิปรายผลข้อมูลส่วนบุคคล.....	96
5.1.2	สรุปและอภิปรายผลพฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานใน เขตอำเภอเมืองพิษณุโลก	98
5.2	ข้อเสนอแนะ	100
5.2.1	ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงปริมาณ.....	100
5.2.2	ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	102
5.2.3	ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป	103
	บรรณานุกรม	104
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย	110
	หนังสือรับรองการตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติ.....	117
	ภาคผนวก ข. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	118
	ภาคผนวก ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการมา และผลที่ได้รับตลอดโครงการ	120
	ภาคผนวก ง. แบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพและแบบสอบถามเชิงปริมาณ	123
	กรอบคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ.....	124
	แบบสอบถามงานวิจัยเชิงปริมาณ.....	125
	ภาคผนวก จ. ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย	145
	ประวัติคณะผู้วิจัย	151

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	สรุปสถานการณ์ด้านพื้นที่ การจัดการ เนื้อหาและการจัดแสดง	35
4.1	ข้อมูลส่วนบุคคลประชากรกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย(ข้อมูลเพศ - อายุ)	67
4.2	ข้อมูล ข้อมูลอาชีพ	68
4.3	ข้อมูลรายได้.....	68
4.4	ข้อมูลการศึกษา.....	69
4.5	รู้จักพิพิธภัณฑ์แห่งใดบ้างในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก	70
4.6	รู้จักพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งผ่านช่องทางใด	70
4.7	ความตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลก	70
4.8	ความตั้งใจเข้าชมเฉพาะพิพิธภัณฑ์ 4 แห่ง	71
4.9	เหตุผลที่ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์.....	71
4.10	เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกกี่ครั้ง.....	71
4.11	พิพิธภัณฑ์ที่เคยเข้าชม	72
4.12	พิพิธภัณฑ์ที่สนใจ/ประทับใจ	72
4.13	สิ่งที่สนใจในพิพิธภัณฑ์	72
4.14	การกลับมาชมพิพิธภัณฑ์แห่งนั้น	73
4.15	ความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์(รู้จักและช่องทางการรู้จักพิพิธภัณฑ์).....	74
4.16	ประสบการณ์และความถี่ในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์	74
4.17	จำนวนคนและการเดินทาง	75
4.18	ความรู้สึกที่ได้เข้าชมพิพิธภัณฑ์	75
4.19	สิ่งที่ชอบ-ไม่ชอบในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี	76
4.20	สิ่งที่ชอบ-ไม่ชอบในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช	76
4.21	สิ่งที่ชอบ-ไม่ชอบในพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร.....	77
4.22	สิ่งที่ชอบ-ไม่ชอบในพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก	77
4.23	ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี.....	78
4.24	ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช .	78
4.25	ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร	79

ตารางที่

4.26	ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก	79
4.27	ความสะดวกในการเดินทางและเวลาที่ใช้ในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์	80
4.28	ความเข้าใจเรื่องราว ความสะดวกระหว่างชมและข้อมูลความรู้จากแผ่นป้าย ประกอบการจัดแสดง.....	80
4.29	การร่วมกิจกรรม การพาผู้อื่นเยี่ยมชมและความตั้งใจกลับมาชมพิพิธภัณฑ์ ..	81
ภาคผนวก ค.1 แสดงวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่วางแผนไว้.....		121
ภาคผนวก ค.2 แสดงวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่ดำเนินการมาและผลที่ได้รับ ตลอดโครงการ		122

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่	หน้า
2.1	ภูมิลักษณะเมืองพิษณุโลกมีแม่น้ำคันกลางจนแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง.....
2.2	ภาพถ่ายทางอากาศเมืองพิษณุโลกและการขยายตัวเมืองพิษณุโลกไปบนเส้นทาง เชื่อม ภาคเหนือกับภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก
2.3	พิษณุโลกเป็นเมืองเชื่อมภาคเหนือกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กับภาคตะวันตกทำให้ยุทธศาสตร์ปัจจุบันคือการเป็นจุดศูนย์กลางทาง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคอินโดจีน
2.4	ลักษณะทางกายภาพที่ตั้งโครงการศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและ พระราชวังจันทน์
2.5	ร่องรอยแนวอิฐเขตพระราชวังจันทน์ที่ได้รับการขุดแต่งและเสริมความมั่นคง .
2.6	มุมมองหน้าวิหารหลวงพ่อพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร..
2.7	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช ภายในอุโบสถพระพุทธรูปชินสีห์จำลอง
2.8	การจัดแสดงศิลปวัตถุในตู้กระจกที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราช เป็นไปตามแบบดั้งเดิมของพิพิธภัณฑ์รัฐทั่วไป
2.9	บริเวณด้านหน้าพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี ถ.วิสุทธิกษัตริย์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก
2.10	สัญลักษณ์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีที่นักท่องเที่ยวจดจำได้

2.11	การสาธิตและอธิบายวิธีการใช้เครื่องมือพื้นบ้านคือการถ่ายทอดความรู้และความหมายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี.....	43
2.12	ด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร	43
2.13	การจัดแสดงผ้าและลักษณะการใช้ประโยชน์.....	44
2.14	การนำเสนอเรื่องราวของผ้าในวิถีชีวิตชาวไทยครั้ง	44
2.15	อาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ถ.วังจันทร์ คือที่ตั้งพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก	44
2.16	วิธีการนำเสนอภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกโดยเล่าเรื่อง ผ่านการจัดแสดงด้วยสื่อผสมภายในพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก	45
2.17	เครื่องดนตรีพื้นบ้าน “ม้งคละ” จัดวางให้ชมอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ เมืองพิษณุโลก แต่ถ้าต้องการเห็นภาพและฟังเสียงก็กดปุ่มชมวีดิทัศน์ได้เช่นกัน	45
ภาพที่ (ภาคผนวก จ.) ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย		
1	กลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวตอบแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณ.....	146
2	กลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวตอบแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณ.....	146
3	นักศึกษา อาจารย์และผู้แทนสภาวัฒนธรรมระดับอำเภอและตำบลลงทะเบียนร่วมงาน เสวนาครั้งที่ 1 เรื่อง “พิพิธภัณฑ์- การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด” ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลก	147
4	ผู้ฟังเสวนา “พิพิธภัณฑ์- การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด”	147
5	นักวิชาการและผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลก นั่งรถรางชมเมือง เพื่อเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งที่ทำการศึกษาวิจัย	148
6	ครูและนักเรียนสังกัดโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลกเขต 1 ร่วมฟังเสวนา “พิพิธภัณฑ์กับการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน” ที่โรงเรียนจ่านกร้อง จ. พิษณุโลก	148
7	ครูและนักเรียนที่เข้าร่วมเสวนาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี	149
8	ครูและนักเรียนที่เข้าร่วมเสวนาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช	149
9	ครูและนักเรียนที่เข้าร่วมเสวนาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร	150
10	ครูและนักเรียนที่เข้าร่วมเสวนาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช	150

สารบัญแผนที่

แผนที่		หน้า
2.1	แผนที่จังหวัดพิษณุโลกที่แวดล้อมด้วยจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและ ธรรมชาติมากมายเช่นสุโขทัย กำแพงเพชร เพชรบูรณ์และเลย	37
2.2	แสดงตำแหน่งที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตเมืองพิษณุโลก	38

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยเกิดกระแสนิยมในการสร้างและสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์หลากหลายประเภทขึ้นมามากมาย ด้านหนึ่งมาจากการที่ชุมชนและท้องถิ่นได้เรียนรู้ถึงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของคนในสังคมว่ามีแนวโน้มที่จะสูญหายไปจากท้องถิ่นมากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับการที่ประชาชนและชุมชนได้รับสิทธิประโยชน์และการเข้าถึงทรัพยากรมากขึ้นตามกฎหมายที่มีแก้ไขปรับปรุงตลอดเวลา ทำให้เกิดข้อตกลงร่วมกันในการรักษาภูมิหลังทางวัฒนธรรมหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือการรวบรวมข้าวของเครื่องใช้อันเป็นหลักฐานที่เคยมีความหมายต่อวิถีชีวิตผู้คนจากอดีตถึงปัจจุบันมาเก็บรักษาไว้ อันนำมาซึ่งการก่อเกิดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์เมืองและพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพิ่มขึ้น แต่การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์จำนวนมากยังคงมีอุปสรรคและประสบปัญหาทั้งงบประมาณ การบริหารจัดการ การจัดแสดง การดูแลรักษา การนำเสนอเรื่องราว การตีความเพื่อแปลความหมายของวัตถุที่จัดแสดงรวมทั้งการจัดการความรู้จนถึงความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่ยังมีจำนวนไม่มากนัก

จากการศึกษาข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารและเว็บไซต์ ตลอดจนการเข้าร่วมสัมมนาต่างๆ ที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้ง ประเภทของพิพิธภัณฑ์ การบริหารจัดการ สภาพปัญหา รวมทั้งสถานะของพิพิธภัณฑ์ เช่นพิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน พิพิธภัณฑ์วัด พิพิธภัณฑ์เอกชน พิพิธภัณฑ์รัฐ พิพิธภัณฑ์ในสถาบันการศึกษา และอื่นๆ พบว่าในประเทศไทยมีพิพิธภัณฑ์กว่า 900 แห่ง อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลกว่า 100 แห่ง (ศิริพร ศรีสินธุ์ไร, 2551, น.18) โดยการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ส่วนหนึ่งเป็นไปตามภารกิจเดิมของหน่วยงานหลักคือกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมดูแลพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกว่า 40 แห่งทั่วประเทศ ขณะเดียวกันก็มีพิพิธภัณฑ์ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักพระราชวัง เช่นพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ พิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระราชวังสนามจันทร์) จ. นครปฐม นอกจากนี้ยังมีสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (The Office of Knowledge Management and Development –OKMD) ที่มีลักษณะการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์แบบใหม่ โดยมีการตีความคุณค่าและความหมายองค์ความรู้เดิมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันผ่านการนำเสนอในพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือ Museum Siam ในขณะที่พิพิธภัณฑ์เฉพาะด้านที่เกิดจากการสะสมและจัดแสดงของเอกชน ชุมชน และวัด เกิดขึ้นมากมาย อาทิ บ้านพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์เครื่องเสียงโบราณ พิพิธภัณฑ์เพลงลูกทุ่ง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น บ้านหนองขาว

อ. ท่วม่วง จ. กาญจนบุรี พิพิธภัณฑ์วัดม่วง จ. ราชบุรี รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านยี่สาร จ.สมุทรสงคราม เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกก็มีสภาพปัญหาคล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑ์ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั่นคือรายได้จากค่าเข้าชมที่เก็บจากนักท่องเที่ยวไม่มากพอที่จะใช้ในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ยกเว้นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นของรัฐเช่นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช ที่บริหารจัดการด้วยเงินงบประมาณจากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ภายใต้สังกัดของสถาบันการศึกษาได้แก่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ขณะที่พิพิธภัณฑ์เอกชนคือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี ซึ่งดำเนินงานมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบันก็ยังประสบปัญหาเช่นกัน ทั้งจำนวนผู้เข้าชมและการสนับสนุนจากประชาชน รวมทั้งองค์กรในท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ ทำให้พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี ต้องปรับกลยุทธ์ในการหารายได้มาหล่อเลี้ยงพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำสินค้าที่ระลึกจำหน่าย การระดมทุนผ่านมูลนิธิจ่าสิบเอกทวี – พิมพ์ บุรณเขตต์และจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับภารกิจพิพิธภัณฑ์

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม” (Museum Management in Muang district , Phitsanulok province for Cultural Tourism) โดยพิพิธภัณฑ์ที่ผู้วิจัยเลือกเป็นกรณีศึกษา 4 แห่ง ได้แก่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรและพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม นั้นต่างมีจุดกำเนิดและรูปแบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน มีแหล่งงบประมาณสนับสนุนที่แตกต่างกันแต่ทั้ง 4 แห่งประสบปัญหาด้านๆ กัน รวมทั้งองค์กรสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพิษณุโลก สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก องค์การบริหารส่วนจังหวัด และจังหวัดพิษณุโลก ยังขาดการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อการวางแผนส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีศักยภาพ ทำให้บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในการสนับสนุนการท่องเที่ยววัฒนธรรมไม่สอดคล้องกับสถานการณ์และยุทธศาสตร์การพัฒนา ขณะเดียวกัน ภาคประชาชน สถาบันการศึกษาและชุมชนโดยรอบ ก็ยังขาดการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งมีทิศทางการจัดการที่สอดคล้องกับการสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ,2549 น. 10) และเป็นไปตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่ระบุไว้

ในหมวด 5 ส่วนที่ 4 ว่าด้วยแนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรองรับแผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด (Cluster) ภาคเหนือตอนล่าง อันประกอบด้วย ตาก สุโขทัย เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์และพิษณุโลกที่มุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการบริการสี่แยกอินโดจีนเพื่อเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว จนถึงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) ของกระทรวงศึกษาธิการที่ส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้อง การเรียนรู้ตามอัธยาศัยและการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งเพิ่มสาระวิชาประวัติศาสตร์ในทุกระดับชั้นตั้งแต่ประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลก เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Museum Management in Muang district ,Phitsanulok Province for Cultural Tourism) เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่และที่จะมีการจัดตั้งใหม่หรือโครงการอื่นใดที่มีลักษณะเดียวกับพิพิธภัณฑ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกสามารถใช้ประโยชน์จากผลการศึกษาเพื่อการจัดการและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้สามารถตอบสนองการท่องเที่ยววัฒนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 ศึกษารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดพิษณุโลก
- 1.2.2 ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหา ของพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่ง
- 1.2.3 สรุปผลการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางให้พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษานำข้อมูลไปใช้ประโยชน์

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตการศึกษาวิจัยเฉพาะการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม รวม 4 แห่งได้แก่ พิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช กรมศิลปากร พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม นอกจากนี้ยังจำกัดขอบเขตการวิจัยสำรวจเชิงปริมาณเฉพาะกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่ง ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพจำกัดเฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่ง ตัวแทนจากภาครัฐได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลก ตัวแทนภาคเอกชนได้แก่ตัวแทนชุมชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แก่ นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.4.1 การจัดการ

การจัดการแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ การจัดการความรู้ การจัดการเชิงกลยุทธ์และการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยการจัดการความรู้ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงการรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยน จัดแสดง การนำเสนอความรู้ที่มีอยู่ (เปี่ยมพงศ์ นุ้ยบ้านด่าน, 2543, น.14) ขณะที่การจัดการเชิงกลยุทธ์หมายถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายวัตถุประสงค์และวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ (เสนาะ ติยาวั, 2546, น.14) ส่วนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมคือการผสมผสานระหว่างการจัดการความรู้ การท่องเที่ยวและมรดกวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณค่าความหมายของมรดกวัฒนธรรมน้อยที่สุด (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2551, น.50) ด้วยรูปแบบ และวิธีการที่ทำให้ผู้ชมพิพิธภัณฑ์ได้ทั้งสาระและความเพลิดเพลิน เพื่อนำไปสู่การวางแผนการจัดการพิพิธภัณฑ์ให้อยู่ในวงจรของผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยววัฒนธรรมได้อย่างต่อเนื่องและสามารถสร้างความแตกต่างได้ด้วยการแปลความหมายสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความสนใจโดยไม่ทำลายคุณค่าความหมายเดิม อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นระบบและสามารถผลักดันให้พิพิธภัณฑ์ก้าวขึ้นเป็นผู้นำในกลุ่มผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยววัฒนธรรม

1.4.2 พิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์หมายถึงสถานที่สะสมรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ทั้งประสบการณ์ใหม่ และช่วยพัฒนาประสบการณ์เดิม จนถึงให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน การเชื่อมโยงความคิดจินตนาการ (ICOMOS, 1999, p.8) และเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ด้วยการตีความเพื่อสร้างคุณค่าความหมายใหม่ๆ นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ยังเป็นภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจากอดีตถึงปัจจุบันอีกด้วย

1.4.3 การท่องเที่ยววัฒนธรรม

การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางแสวงหาประสบการณ์ ความรู้ ความบันเทิง ความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมในสถานที่ที่เดินทางไปสัมผัส ซึ่งในที่นี้รวมถึงการพักผ่อนและเรียนรู้ความแตกต่างหลากหลาย (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา, 2548, น. 16) ส่วนการท่องเที่ยววัฒนธรรม หมายถึงการเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้และประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี ศิลปหัตถกรรม สถาปัตยกรรม การเที่ยวชมประเพณี ศิลปะการแสดง ตลอดจนอาคารสิ่งปลูกสร้างที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในยุคสมัยหนึ่งหรือยังดำรงอยู่ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน (ICAMT, 2006, p.10) แต่มีคุณค่า มีประวัติความเป็นมาที่

เกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในอดีตและปัจจุบัน นอกจากนี้ยังหมายถึงการพักผ่อน ด้วยการเข้าไปเยี่ยมชมหรือเรียนรู้วิถีชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่การกิน การใช้ชีวิต การแต่งกาย การทำงาน การพักผ่อน การแสดงจนถึงหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิตที่สืบทอดต่อกันมา ทั้งนี้การท่องเที่ยววัฒนธรรมยังหมายรวมถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วย

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะการจัดการพิพิธภัณฑ์ 4 แห่ง และศึกษากลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่ง ทั้งความสนใจเฉพาะเรื่อง ความสนใจและความคาดหวังที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ และศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.6 ข้อจำกัดในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งสำรวจเชิงปริมาณกลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยในพื้นที่ที่ทำการศึกษ เฉพาะ 4 พิพิธภัณฑ์เท่านั้น

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม
2. ส่งเสริมการพัฒนาและการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เกิดการพัฒนาการจัดการพิพิธภัณฑ์ให้ก้าวหน้าและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลก เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Museum Management in Muang district, Phitsanulok province for Cultural Tourism) จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลภูมิหลังทางประวัติศาสตร์สังคมรวมทั้งทรัพยากรทางวัฒนธรรม จนถึงแนวคิดการจัดการองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่อยู่อย่างกระจัดกระจายทั้งที่เป็นข้อมูลความรู้ในอดีตและที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกพ.ศ.2522 และพ.ศ.2525 (รายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกครั้งที่ 2, 2525) ซึ่งแสดงให้เห็นความพยายามถอดรื้อและตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกอย่างเป็นรูปธรรม โดยในรายงานฉบับดังกล่าวมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้อย่างกว้างขวางและให้มิติที่แตกต่างกัน โดยสรุปคือที่ประชุมสัมมนาให้ความสำคัญกับบทบาทและฐานะของเมืองพิษณุโลกในฐานะเมืองหลวงของอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรอยุธยา ตลอดจนการอ้างอิงตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่สิบห้าราชวงศ์ของเชียงใหม่ และพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งให้ความสำคัญกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถช่วงที่ประทับอยู่ที่เมืองพิษณุโลก และยังมีการนำเสนอแนวคิดเรื่องภูมิวัฒนธรรมโดยอาศัยหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศที่มีร่องรอยของแนวคูเมืองที่มีการก่อสร้างต่างยุคสมัยกันแต่ถูกแม่น้ำเซาะพังไป ซึ่ง สุเนตร ชุตินธรานนท์ (รายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกครั้งที่ 2, 2525, น.66) เห็นว่านักประวัติศาสตร์ยุคต้นๆ ให้ความสนใจพิษณุโลกน้อยเกินไป แม้พิษณุโลกจะเป็นเมืองหลวงระยะสั้นๆ แต่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของดินแดนรอยต่อระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือ เนื่องด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์อยู่ในที่ลุ่ม มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านทำให้เมืองพิษณุโลกเป็นจุดศูนย์กลางในการลำเลียงอาหารและใช้เป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงมีลักษณะเช่นนั้น

ทั้งนี้แนวคิดที่ปรากฏในรายงานการสัมมนาดังกล่าวยังมีการนำเสนอหลักฐานด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรมและประวัติศาสตร์สังคมของเมืองพิษณุโลกในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่งเป็นยุคสมัยที่มีการก่อสร้างรวมทั้งการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดและสถาปัตยกรรมทั่วทั้งเมืองพิษณุโลก ขณะเดียวกันก็ยังมีร่องรอยหลักฐานหลายส่วนที่เป็นรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่หลงเหลือมาจากยุคสุโขทัยและล้านนาผสมผสานอยู่ โดยปรากฏให้เห็นถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป สถาปัตยกรรมการก่อสร้างวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปราช ซึ่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมสำคัญของจังหวัดมาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

อย่างไรก็ดีความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมดังกล่าวปรากฏในรายงานวิจัยโครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระบียงวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์) ที่วศิน ปัญญาวุฒิตระกูล (2550, น. 220) สรุปว่าผู้มาเยี่ยมชมเยือนส่วนใหญ่นิยมท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นอันดับต้นๆ ทั้งในจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชรและพิษณุโลก ทั้งนี้ผู้มาเยี่ยมชมเยือนพิษณุโลกนิยมเที่ยวชมที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อนมัสการพระพุทธชินราช และเที่ยวพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

การเป็นเมืองที่มีแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นจุดเด่นชัดเจนมายาวนานยังปรากฏในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 6 เรื่อง เที่ยวเมืองพระร่วง (มกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2520, น. 86) ว่าตั้งแต่พระองค์ได้เห็นพระพุทธรูปมาไม่ได้เคยรู้สึก ว่าปลื้มใจจำเริญตาเท่าพระพุทธรูปชินราชเลย พร้อมทรงพระราชนิพนธ์อีกว่าถ้าพระพุทธรูปชินราชยังคงอยู่ที่พิษณุโลกตราบดี เมืองพิษณุโลกจะเป็นเมืองที่ควรไปเที่ยวอยู่ตราบนั้น พระองค์ทรงยืนยันใน " เที่ยวเมืองพระร่วง" อีกว่าแม้ในเมืองพิษณุโลกจะไม่มีชิ้นอะไรเหลืออยู่อีกเลย ขอให้แต่พระพุทธรูปชินราชเหลืออยู่แล้วยังคงจะอดได้อยู่เสมอว่ามีของควรดูควรชมอย่างยิ่งอย่างหนึ่งในเมืองเหนือหรือจะว่าในเมืองไทยทั้งหมดก็ได้

แม้ว่าร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมจะถูกทำลายเพราะการขยายเมืองและการก่อสร้างที่อยู่อาศัยทับซ้อนบนซากปรักหักพังของวัด กำแพงเมืองและคูน้ำ แต่ความพยายามที่จะรักษาลักษณะที่เหลืออยู่จำนวนไม่น้อย ทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งกรมศิลปากร สถาบันการศึกษาและองค์กรในท้องถิ่น เริ่มต้นที่จะฟื้นฟูอนุรักษ์โบราณสถานอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นโครงการจัดตั้งศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทน์ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากรและโครงการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่างซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็นผู้ดำเนินการ โดยทั้ง 2 โครงการดังกล่าวได้รับการอนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินการเรียบร้อยแล้วตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552 นอกจากนี้กรมศิลปากรยังมีแผนปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปสี่และพระศรีศาสดาจำลอง โดยแผนงานดังกล่าวมีความจำเป็นต้องย้ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราชไปอยู่ในพื้นที่ศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทน์ที่อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านอีกด้วย

อย่างไรก็ดีโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่มาจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลงเหลืออยู่ในจังหวัดพิษณุโลกที่กำลังถูกทำลายจากการเติบโตของเมืองและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับกระแสวีรบุรุษผู้กอบกู้เอกราชที่มีการนำเสนอผ่านภาพยนตร์เรื่อง ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องเช่นพระราชวังจันทน์ ริมฝั่ง

แม่น้ำ่านด้านทิศตะวันตกและการขุดแต่งบูรณะวัดที่อยู่โดยรอบพระราชวังจันทน์ ตลอดจนการเวนคืนที่ดินจากหน่วยราชการที่ตั้งอยู่นอกเขตพระราชวังจันทน์ได้แก่สำนักงานการบินอนุรักษ์ทรัพยากร กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และโครงการต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นมีส่วนเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของเมืองพิษณุโลกให้เห็นภาพที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้นและทำให้บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกมีความสำคัญมากขึ้นในลักษณะที่สอดคล้องกับทิศทางอนุรักษ์พัฒนาเมืองเพื่อให้พิษณุโลกเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยววัฒนธรรมรวมทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่เชื่อมต่อกับปัจจุบันและอนาคตที่สำคัญมากยิ่งขึ้นอีกแห่งหนึ่งของประเทศ

เพื่อให้งานวิจัยเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Museum Management in Muang district, Phitsanulok province for Cultural Tourism) เกิดประโยชน์และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวคิด และทฤษฎี ต่างๆ ตลอดจนงานสนสำรวจสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษาวิจัย ดังนี้

2.1 แนวคิดด้านพิพิธภัณฑ์

2.1.1 แนวคิดหอศิลปะและพิพิธภัณฑ์ยุคหลังสมัยใหม่ (Post museum)

2.1.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

2.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม

2.3 แนวคิดและทฤษฎีการจัดการและการตลาด

2.3.1 แนวคิดด้านการจัดการ

2.3.2 แนวคิดทางการตลาด

2.4 สำรวจสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก

2.4.1 ด้านพื้นที่และการจัดการ

2.4.2 ด้านเนื้อหาและการจัดแสดง

จากจากผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งผลการศึกษาจากพื้นที่จริงสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

2.1 แนวคิดด้านพิพิธภัณฑ์

การศึกษาแนวคิดด้านพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาของคำว่า “พิพิธภัณฑ์” หรือ “พิพิธภัณฑ์สถาน” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 4 ทรงเป็นผู้บัญญัติศัพท์ในภาษาไทยขึ้นมานั้น (สุจิตรา มาถาวร , 2541, น.12) พบว่ามีที่มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า museum ที่มีรากศัพท์จากคำว่า muses ซึ่งเกิดขึ้นในยุคกรีกโบราณอันเป็นการให้ความหมายถึงการสะสมศิลปโบราณวัตถุของบุคคลชั้นสูง ขณะที่ Edson and Dean (1996) รวมทั้ง บัณฑิต จันทรโรจนกิจ (2548, น.8) กล่าวถึงคำว่า muses ว่าหมายถึงวิหารที่อุทิศให้กับเทพ musues ซึ่งเป็นเทพวีหรือเทพีแห่งองค์ผู้อุปถัมภ์ศาสตร์และศิลป์ อันประกอบด้วยกาศ ดนตรี กวี เทพทำนาย ประวัติศาสตร์ โศกนาฏกรรม สุขนาฏกรรม นาฏกรรมและโหราศาสตร์

สำหรับพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยก็มีพัฒนาการการจัดตั้งเช่นเดียวกับในยุโรปนั่นคือกำเนิดโดยการอุปถัมภ์จากราชสำนัก ดังนั้นสิ่งของที่นำมาจัดแสดงส่วนใหญ่จึงเป็นของสะสมที่เคยเป็นทรัพย์สินสมบัติของ พระมหากษัตริย์ เจ้านายชั้นสูง รวมทั้งผู้มีฐานะทางสังคม จนถึงศิลปะโบราณวัตถุที่รวบรวมจากโบราณสถานและวัด เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนโดยอาศัยรูปแบบและการสร้างพิพิธภัณฑ์ที่มีในต่างประเทศโดยเฉพาะจากประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้การเปิดรับบริจาคศิลปะโบราณวัตถุ ทำให้พิพิธภัณฑ์ถูกเข้าใจไปในแง่ที่ว่ายังคงสมบัติหรือคลังวัตถุเก็บของเก่าของโบราณที่ไม่ใช้แล้ว (จิรา จงกล , 2532)

สุจิตต์ วงษ์เทศ (มติชนรายวัน ,2552,น.24) กล่าวว่าในยุคเริ่มแรกของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ สิ่งของที่นำมาจัดแสดงมีจำนวนมากจำเป็นต้องมีนักวิชาการหลายสาขามาจัดการทำทะเบียน จัดทำข้อมูลอธิบายประกอบ ออกแบบสถานที่จัดแสดง จัดแสดง รวมทั้งการจัดแสดงแต่ความตื่นตัวของผู้ที่สนใจเรื่องการจัดการมรดกวัฒนธรรมของรัฐ ที่ก้าวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทั้งการค้าศิลปะโบราณวัตถุ การโจรกรรม การลักลอบขุดค้นโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีที่เกิดขึ้นมานานแล้วก่อนจะมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติว่าเป็นสมบัติ (ส่วนตัว) ของกรมศิลปากร จัดแสดง "ประวัติศาสตร์ศิลปะ" เพื่อเจ้านายและนักปราชญ์ยุคนั้น ไม่ใช่จัดเพื่อราษฎร นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวนับจากมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ในหลัง พ.ศ.2503-2504 ก่อนจะเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ทำให้การท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน แต่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทพิพิธภัณฑ์ยังขาดข้อมูลให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสรับรู้ หรือแสวงหาประสบการณ์ใหม่เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเข้าชม แม้ว่าทุกจังหวัดในประเทศไทยจะมีพิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ก็ตาม

2.1.1 แนวคิดพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย

จากพัฒนาการของพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยที่เริ่มจากราชสำนัก ชนชั้นสูง ชนชั้นปกครอง หน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษาค่อยๆ คลี่คลายสู่ชุมชนดังที่ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ (2551) กล่าวถึงพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นว่า ในราวต้นทศวรรษ 2530 เรื่องเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในประเทศไทยยังคงเป็นสิ่งใหม่สำหรับผู้คนที่ไม่คุ้นเคยและเริ่มมีการเสวนาพูดคุยกันถึงการรวบรวมอำนาจในการจัดการพิพิธภัณฑสถานของประเทศไทยที่ผูกขาดเรื่องราวของประวัติศาสตร์แห่งชาติเอาไว้ที่ตนเองอย่างมั่นคง

การผูกขาดที่ว่ำนั้นมีกฎหมายรองรับและให้อำนาจหน่วยงานของรัฐนั้นคือกรมศิลปากร เนื่องด้วยตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 กำหนดว่าการจะให้สถานที่ใดเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้จะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาหรือการจะถอนสถานที่ใดจากการเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งสายันต์ ไพรชาญจิตร (2550, น. 200) เห็นว่าเรื่องพิพิธภัณฑสถานเป็นสิทธิสาธารณะที่ใคร บุคคลใด กลุ่มใด ชุมชนใด องค์กรใด ก็สามารถสร้างและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนและสังคมส่วนรวมได้โดยอิสระ

สายันต์ ไพรชาญจิตร (2550 , น. 220) อธิบายว่าในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นซึ่งเป็นพิพิธภัณฑสถานขนาดเล็ก ดำเนินงานโดยบุคคลและองค์กรชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าคนไทยใส่ใจกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาในอดีตและพยายามจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีที่เป็นหลักฐานของอดีตในรูปแบบพิพิธภัณฑสถานมากขึ้นและทำให้เกิดความเข้าใจโดยทั่วกันว่าพิพิธภัณฑสถานก็ได้เป็นเรื่องที่ผูกขาดทำได้แต่เฉพาะหน่วยราชการ องค์กรเชี่ยวชาญทางกฎหมายหรือนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางอีกต่อไป แต่ใครๆ ก็ทำพิพิธภัณฑสถานได้

อย่างไรก็ดีการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นส่วนหนึ่งยังเป็นผลมาจากนโยบายการกระจายอำนาจของรัฐ ซึ่งปริตตา เจลิมีเผ่า กอนันตกุล (ปริตตา เจลิมีเผ่า กอนันตกุลและคณะ, 2547, น. 47) สรุปว่า พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นได้ถูกนิยามขึ้นใหม่ให้มีบทบาทในฐานะเป็น “แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต” และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นยังถูกผูกโยงเข้ากับเรื่องสิทธิการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนหรือท้องถิ่นเอง อันเป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่ท้องถิ่นในการนิยามตนเองเพื่อต่อต้านการครอบงำจากภายนอก ดังนั้นชื่อของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในยุคปัจจุบันจึงมักมีคำว่า “ท้องถิ่น” และ “พื้นบ้าน” เข้ามาเป็นส่วนประกอบของความเป็นพิพิธภัณฑสถานเสมอ

ศรีศักร วัลลิโภดม (2539, น. 56) เสนอไว้ว่าบทบาทของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นจะเป็นกลไกที่สำคัญในการปลูกจิตสำนึกท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สอนให้ชุมชนได้รู้จักคิดและเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ

โดยพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเริ่มมีขึ้นทั่วไปในราว 40-50 ปีมาแล้ว โดยสะท้อนผ่านการรวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่างๆ เช่นพระสงฆ์ ครู ผู้นำทางการเมือง แต่ไม่มีวิธีการและกำลังในการจัดการอย่างเป็นระบบ แต่ในเวลาต่อมา การรวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมเหล่านั้นก็ถูกทำลายไปโดยขบวนการค้าของเก่าและประกอบกับการที่รัฐไม่มีหน่วยงานและขาดงบประมาณรองรับ

แม้ว่าจะมีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นจำนวนมากในประเทศไทย ทั้งด้วยเงื่อนไขปัจจัยทางสังคมที่ผู้คนตระหนักและสำนึกคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไปทีละน้อย และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจในหลายยุคสมัยที่ทำให้เกิดนักสะสมศิลปะโบราณวัตถุเพิ่มขึ้นจนส่วนหนึ่งกลายเป็นธุรกิจซื้อขายศิลปะ และโบราณวัตถุล้ำค่า รวมทั้งปัจจัยทางกฎหมายและสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่กระตุ้นให้ชุมชนร่วมกันปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อสร้างความภูมิใจในอัตลักษณ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ตาม แต่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ต่างก็ยังต้องการองค์ความรู้ในการจัดการ ต้องการประสบการณ์ทางวิชาการและการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการวิจัยครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

กรณีของพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกที่ผู้วิจัยทำการศึกษาก็มีพัฒนาการของการจัดตั้งและการจัดแสดงที่มีความหลากหลาย เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ ความเพลิดเพลิน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน (วศิน ปัญญาภูมิตระกูล, 2550, น.186)

2.1.2 แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์และการมีส่วนร่วม

จากประสบการณ์ตรงของผู้ปฏิบัติงานโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรที่รวบรวมไว้ใน พิพิธภัณฑ์ภาคสนาม ประสบการณ์จากคนลงทำ เป็นภาพสะท้อนการทำงานภาคสนาม ที่มีเป้าหมายในการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พร้อมทั้งให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่าอาจเรียกว่าพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ชุมชน ที่ผู้จัดทำมีเป้าหมายเพื่อรักษาของเก่าไว้ให้ลูกหลานได้มีโอกาสเรียนรู้และสามารถบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน และท้องถิ่นของตนให้คนภายนอกได้ทราบ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างทีมนักวิจัยในโครงการกับชาวบ้านและชุมชนหรือคณะกรรมการผู้เป็นเจ้าของและร่วมกันบริหารพิพิธภัณฑ์ ขณะที่นักวิจัยเป็นคนนอกที่เข้าไปในพื้นที่เพื่อการจัดตั้ง พัฒนา ปรับปรุงอาคารจัดแสดง รวมทั้งจัดทำทะเบียนวัตถุ โดยมีคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์ให้คำแนะนำในการจัดแสดง จัดทำข้อมูลและร่วมวางแผนในการจัดนิทรรศการ(ปริตตา เฉลิมเผ่า ก่ออนันตกุล, 2551)

ขณะที่ศรีศักร วัลลิโภดม (2551) อธิบายถึงการจัดการพิพิธภัณฑ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ใน “พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน” ซึ่งให้ทั้งความหมาย

ของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน พร้อมยกตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจันทบุรี จังหวัดนครสวรรค์ที่ให้คุณค่าและความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนแนวคิดว่าการเคลื่อนไหวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในลักษณะที่เป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่ไม่ติดกรอบ ตีรูปแบบและเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์และศักยภาพของท้องถิ่น คือสิ่งที่อยู่ในทิศทางที่เหมาะสม ที่นอกจากจะสามารถสร้างสำนึกร่วมของคนในสังคมได้แล้วยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะนำไปสร้างเป็นความรู้ท้องถิ่นให้เด็กได้เรียนกันตามโรงเรียนอีกด้วย

อย่างไรก็ดีใน Museum Basics นั้น Ambrose and Paine (1993, p. 30) เสนอแนวคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจอื่นๆที่พิพิธภัณฑ์สามารถนำมาสู่ท้องถิ่นได้คือการสร้างงานและยกระดับการจ้าง เพราะโดยตัวพิพิธภัณฑ์เองซึ่งถือเป็นแรงดึงดูดและก่อให้เกิดงานใหม่ๆ เสมอ เนื่องจากการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์มีผลกระทบต่อพื้นที่ที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ ยิ่งกว่านั้นพิพิธภัณฑ์ยังช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและเกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจแก่พื้นที่อีกด้วย

Ambrose and Paine (1993, p. 35 -36) กล่าวถึงทัศนคติและความคาดหวังที่ผู้คนมีต่อพิพิธภัณฑ์กำลังเปลี่ยนไปทั่วโลกว่าการที่พิพิธภัณฑ์จะนำเสนอเพียงของสะสมและข้อมูลในรูปแบบธรรมดาไม่น่าเพียงพอ พิพิธภัณฑ์ต้องสร้างความน่าสนใจและให้ผู้คนมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งผู้บริหารหรือผู้จัดการพิพิธภัณฑ์ต้องสำรวจสิ่งของที่จัดแสดงและสะสมไว้แล้วนำมาตีความใหม่ รวมทั้งให้ผู้ชมได้บริการตัวเอง ขณะเดียวกัน Ambrose and Paine (1993, p. 39) เสนออีกว่าสิ่งที่ท้าทายพิพิธภัณฑ์มากที่สุดก็คือการทำให้เกิดการยอมรับว่าพิพิธภัณฑ์มีไว้เพื่อประชาชนและอนาคตของพิพิธภัณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับการพัฒนาตนเองและการสนับสนุนจากประชาชน

ขณะที่รายงานการวิจัยเรื่อง พิพิธภัณฑ์ชุมพลแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี ,2544 ,น.6-9) พูดถึงโครงสร้างการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของรัฐบาลอังกฤษ ว่า กระทรวงวัฒนธรรม การสื่อสารและการกีฬา (Department for culture and Sports –DCMS) มีการดำเนินงานโดยตั้งหน่วยงานระดับชาติชื่อว่าสภาพิพิธภัณฑ์, หอจดหมายเหตุและหอสมุด (The Council for Museums, Archives and Libraries) เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนางานในสาขานี้เป็นการเฉพาะ สิ่งที่เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์คือ คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์และหอศิลปะ ได้ตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนด้านการจัดการศึกษา ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศขึ้นในพิพิธภัณฑ์ พร้อมทั้งมีการคัดเลือกพิพิธภัณฑ์เพื่อให้งบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานด้านการศึกษาเป็นจำนวนเงินถึง 15 ล้านปอนด์ และยังให้

งบประมาณสนับสนุนสำหรับทำเว็บไซต์ด้านพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด เปิดบริการ 24 ชั่วโมงเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลของพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ทุกแห่งในประเทศไทย

ในรายงานการวิจัยเรื่อง พิพิธภัณฑ์ชุมชนพลังแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาประเทศไทย (2544, น.64) เสนอยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อให้พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยเป็นสถานที่ที่เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยรัฐต้องกำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการทั้งด้านกายภาพและวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งออกกฎหมาย กฎกระทรวงหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อเอื้อต่อการดำเนินงาน และรัฐต้องจัดสรรงบประมาณแก่พิพิธภัณฑ์อย่างเพียงพอ รวมถึงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมทั้งบุคคล ครอบครัว องค์กรในท้องถิ่น เอกชน สถานประกอบการต่างๆ รวมทั้งการปลูกจิตสำนึก จัดทำสื่อเพื่อการเรียนรู้ในทุกระดับ ตลอดจนประชาสัมพันธ์ยกย่องเชิดชูหน่วยงานพิพิธภัณฑ์ที่มีผลงานดีเด่น

จะเห็นได้ว่ากรอบแนวคิดจากกรณีศึกษาดังกล่าว เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทของรัฐในการสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน ด้วยการสนับสนุนทุกด้านตั้งแต่งบประมาณจนถึงการจัดทำข้อมูลข่าวสารและสนับสนุนการมีส่วนร่วมทุกรูปแบบ

ชีวลีทิพย์ บุญยเกียรติ (2552, น. 27) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ด้วยการนำเสนอให้เกิดมุมมองพิพิธภัณฑ์ในฐานะกระบวนการ เนื่องจากเห็นว่าที่ผ่านมาพิพิธภัณฑ์มักกลายเป็นความรู้ที่เป็นก้อน เบ็ดเสร็จและจัดแสดงเอาไว้เพื่อให้ผู้คนเข้ามาชมและเก็บเกี่ยวความรู้สำเร็จรูป จึงเสนอแนวทางการนำกระบวนการทำงานเฉพาะทางของภัณฑารักษ์หรือนักวิชาการที่ปฏิบัติงานด้านพิพิธภัณฑ์ได้แก่การสืบค้นความรู้ การบันทึก การเผยแพร่ และสร้างกิจกรรมให้ลูกหลานของคนในชุมชนได้ทดลองปฏิบัติ เพื่อย้ำให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คน ต่างเพศ ต่างวัยและต่างสถานภาพทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจให้สามารถอยู่ในกระบวนการ ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จึงควรเป็นสถานที่เปิดรับเรื่องราว ชุดประสบการณ์ ประวัติความเป็นมาของผู้คนทั้งอดีตและปัจจุบันเพื่อบันทึกและเผยแพร่ให้สมาชิกของสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

สำหรับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี และพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้พยายามแก้ปัญหาในมิติต่างๆ จนกระทั่งเกิดประสบการณ์ที่สามารถนำมาเป็นจุดเปลี่ยนและจุดแข็งเพื่อสร้างความแตกต่าง จัดแสดงสิ่งของที่หาชมได้ยากและทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ส่วนพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลก ซึ่งเพิ่งเริ่มเปิดดำเนินการ ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนักแม้กระทั่งในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกเอง

แต่ก็มีความพยายามเผยแพร่และประสานงานกับสถานศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียน เพื่อนำเด็กเยาวชนเข้ามาเรียนรู้ตามสาระวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2.1.3 แนวคิดหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ยุคหลังสมัยใหม่ (Post museum)

จากรายงานการวิจัยเรื่อง การบริหารพิพิธภัณฑ์เชิงธุรกิจ อ้างถึงความหมายของ พิพิธภัณฑ์สถาน ซึ่งสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศหรือไอคอม (International Council of Museum = ICOM) ให้คำนิยามไว้ว่าพิพิธภัณฑ์สถานคือสถาบันถาวรที่สังคมจัดตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลกำไรเพื่อเปิดให้บริการแก่สาธารณชน ทำหน้าที่รวบรวม สะสม สงวนรักษา วิเคราะห์ วิจัย เผยแพร่และจัดแสดงซึ่งหลักฐานและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับมนุษย์โดยมุ่งหมายที่จะเสนอความรู้ การศึกษาและความเพลิดเพลิน (สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ,2548,น. 12)

ขณะที่ Ambrose and Paine (1993,p. 6) กล่าวถึงนิยามที่สมาคมการพิพิธภัณฑ์แห่งสหราชอาณาจักร (The Museums Association United Kingdom) ให้ทั้งความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ว่าเป็นสถาบันที่รวบรวมสิ่งของสะสม ข้อมูล การสงวนรักษา การจัดแสดง วิเคราะห์ตีความหลักฐานและเผยแพร่ข้อมูลเพื่อประโยชน์สาธารณะ สมาคมการพิพิธภัณฑ์แห่งสหราชอาณาจักรยังขยายความคำว่า “สถาบัน” ว่าหมายถึงส่วนที่เผยแพร่ข้อมูลอย่างเป็นทางการ โดยมีเป้าหมายในระยะยาว ขณะที่ “ของสะสม” ที่รวบรวมไว้ทั้งหมดต้องมีความหมายและให้ความรู้ในตัวเอง เช่นเดียวกับคำว่า “ข้อมูล” ซึ่งมีความจำเป็นต้องเน้นการบันทึกเพื่อรักษาและสืบทอดไว้เป็นพิเศษ และ “การสงวนรักษา” ซึ่งรวมความหมายทั้งที่เป็นเรื่องระเบียบและหลักเกณฑ์การอนุรักษ์และรักษาความปลอดภัยแก่สิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ส่วนเรื่อง “การจัดแสดง” ต้องมีเป้าหมายชัดเจนเพื่อให้ผู้เข้าชมสามารถชื่นชมสิ่งของที่พิพิธภัณฑ์ได้คัดเลือกมาจัดแสดงให้ชม ขณะที่ “การตีความ” ต้องครอบคลุมความรู้หลากหลายสาขาไม่ว่าจะเป็นการจัดแสดง การศึกษา การวิจัยและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ พร้อมกันนี้สมาคมการพิพิธภัณฑ์แห่งสหราชอาณาจักร ยังกำหนดว่า “วัตถุ” ที่แสดงนั้นบางอย่างเป็นสิ่งที่จับต้องได้ ส่วนนิยามคำว่า “หลักฐาน” ที่พิพิธภัณฑ์นำมาจัดแสดงนั้นต้องเป็นของจริง

Ambrose and Paine (1993, p. 9) อ้างแนวคิดและความหมายของ พิพิธภัณฑ์โดยสมาคมการพิพิธภัณฑ์อเมริกา (The American Association of Museums) ว่า พิพิธภัณฑ์คือสถาบันถาวรที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่แสวงผลกำไร ไม่ใช่การตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้ พิพิธภัณฑ์ต้องเปิดให้บริการและบริหารงานเพื่อสาธารณชน โดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ สงวนรักษา การศึกษา การวิเคราะห์ตีความและจัดแสดงเพื่อให้ความรู้ความเพลิดเพลินแก่สาธารณชนด้วยวัตถุหรือสิ่งของที่มีคุณค่าทางการศึกษาและวัฒนธรรมโดยเฉพาะ รวมทั้งความงาม

ทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์และเทคโนโลยี คำจำกัดความของพิพิธภัณฑ์ยังรวมถึง สุนทรวาทศิลป์ สุนตริยสถาน ที่เลี้ยงสัตว์น้ำ ห้องฟ้าจำลอง ชุมชนประวัติศาสตร์ รวมทั้งที่อยู่อาศัยและแหล่งประวัติศาสตร์

Herreman (2006, p. 8 - 9) ให้ความเห็นในเรื่องบทบาทของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน : การท่องเที่ยวและมรดกวัฒนธรรม ว่านับจากทศวรรษที่ 1960 ที่เกิดกระแสความเคลื่อนไหวที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมไปทั่วโลกเป็นช่วงที่มีการเติบโตของพิพิธภัณฑ์อย่างกว้างขวางไปทั่วโลกอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 1980 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นบริบทนิยามต่อเนื่องจนถึงปลายศตวรรษที่ 20 สู่ศตวรรษที่ 21 ประเทศที่พัฒนาแล้วจึงเริ่มคลี่คลายกลายเป็นสังคมที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะที่ชนพื้นเมืองต่างก็เรียกร้องความเท่าเทียมในสังคมโลก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมนิยมจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนำมาสู่ความต้องการใหม่ๆ ต่อพิพิธภัณฑ์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการผสมผสานทางนวัตกรรม ซึ่งโดยส่วนนี้กรับผิดชอบแล้ว พิพิธภัณฑ์ไม่ใช่สถานที่จัดแสดง ไม่ใช่แหล่งรวมผลงานทางศิลปะเท่านั้น แต่สิ่งของที่จัดแสดงและแนวคิดคือภาพสะท้อนทางสังคมที่หลงเหลืออยู่

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมานอกจากมีการให้ความหมายพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ที่หลากหลายมาตลอดศตวรรษ แล้ว Edson and Dean (1996, p. 32) ยังเสนอมุมมองต่อคนทำงานพิพิธภัณฑ์ใน The Handbook for Museums ว่าในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรากฏในปัจจุบัน ผู้ทำงานพิพิธภัณฑ์ต้องสามารถสร้างความแตกต่างเพื่อให้ผู้เยี่ยมชมได้ประโยชน์ทั้งที่เป็นความรู้ ความบันเทิงและประสบการณ์ใหม่ ซึ่งต้องทำทาบกับผู้ที่ชมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย หรือมีโอกาสใช้วันว่างเลือกดูการแสดงดนตรี ไปโรงละคร ชมภาพยนตร์ หรือสร้างสรรค์กิจกรรมด้วยตัวเอง ไปสวนสนุก ไปเล่นกีฬา หรืออาจจะตัดสินใจอยู่บ้านอ่านหนังสือ และไปเยี่ยมเพื่อนหรือดูทีวี ในขณะที่พิพิธภัณฑ์ซึ่งยังต้องดำเนินต่อไปนั้นจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่คนทำงานพิพิธภัณฑ์ต้องแสวงหาความหมายใหม่ เพื่อสื่อสารกับกลุ่มผู้ชมใหม่ๆ ในที่สุดพิพิธภัณฑ์ก็จะกลายเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และพัฒนาสังคม

สำหรับการศึกษาวิชาการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Museum Management in Muang district, Phitsanulok province for Cultural Tourism) ในครั้งนี้ นอกจากอาศัยแนวคิดด้านพิพิธภัณฑ์มาช่วยสังเคราะห์แนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งซึ่งมีความเหมือนและความต่างในหลายมิติแล้ว ยังทำให้มองเห็นวิธีการสร้างประสบการณ์ใหม่ให้ผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวและการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ด้วยการรวบรวมความคิดเห็น และระดับความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ด้วยแบบสอบถาม โดยคำนึงถึงกรอบความคิดและวัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งอีกด้วย

สำหรับความเห็นของ Hooper – Greenhill (2000, p.15-16) ที่ปรากฏในผลงาน

Museums and the Interpretation of Visual Culture นั้น Hooper – Greenhill ตั้งคำถามเกี่ยวกับ หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ว่าได้สร้างความหมายประเภทใด มีอยู่เพื่อใครและมีบทบาทหน้าที่เพื่อชุมชน อย่างไร รวมทั้งมีชุดคำถามที่สะท้อนให้เห็นประสบการณ์ของพิพิธภัณฑ์ของโลกตะวันตก เพื่อนำมา วิเคราะห์และถอดบทเรียนอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาแล้ว ไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำในการหาแนวทางการจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์เมืองในที่อื่นๆ โดยยกระดับความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อพิพิธภัณฑ์ ด้วยการตั้งคำถามเพื่อก่อให้เกิดการรื้อถอนแนวคิดเดิมที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ พร้อมชุดคำถามที่สนับสนุน ให้เกิดข้อเสนอแนะทางเลือกใหม่ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ กำหนดบทบาทของผู้บริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์ กำหนดกรอบการทำงาน (Frame work) และหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์เมือง รวมทั้ง การศึกษาขนาดพื้นที่และความต้องการใช้ประโยชน์ที่แท้จริงของพิพิธภัณฑ์เมือง และสร้างคุณค่า ของพิพิธภัณฑ์เมืองในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในอนาคต

ขณะที่บัณฑิต จันทรโรจนกิจ (2548, น. 45-47) เสนอแนวคิดไว้ในงานวิจัยพิพิธ ภัณฑาภิบาล : แนวทางการบริหารและจัดการพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ร่วมสมัย ว่าหากสังคมไทย ต้องการสร้างพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรจะกำหนดให้ เป็นวาระทางสังคมพร้อมทั้งเสนอแนวคิดพิพิธภัณฑาภิบาล (Museum governance) ที่หมายถึงเค้า โครงระบบคิดเพื่อสร้างกลไกและระบบงานที่เอื้อต่อการสร้างพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ร่วมสมัย บัณฑิต (2548, น.6) ยังอธิบายถึงพิพิธภัณฑ์ยุคหลังสมัยใหม่ว่าเป็นการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่พยายาม ข้ามพ้นอุปสรรคและปัญหาของพิพิธภัณฑ์ยุคสมัยใหม่เช่นการยกระดับความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชนกับหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ให้มีความเท่าเทียมกัน การจัดสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ชมกับ นิรโรคการ การกำหนดบทบาทของภัณฑารักษ์กับศิลปิน ระหว่างศิลปินกับชุมชน รวมทั้งการคำนึงถึง ขนาดและความต้องการใช้หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์เพื่อมิให้ตกเป็นอนุสาวรีย์ของฝ่ายการเมืองพร้อม คำนึงถึงคุณค่าของศิลปะในฐานะที่เป็นมรดกทางอารยธรรมในอนาคตเป็นต้น ซึ่งทั้งปัญหา อุปสรรคและกระบวนการต่าง ๆ จนถึงกรอบความคิดพิพิธภัณฑาภิบาลที่สังเคราะห์ไว้ในแนวคิดและ ผลงานวิจัยดังกล่าว สามารถประยุกต์ใช้ในงานวิจัยการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง พิษณุโลก จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ส่วนประเด็นสำคัญที่ Edson and Dean (1996,p. 76) เสนอไว้คือพิพิธภัณฑ์จะสามารถ ดำเนินภารกิจต่อไปได้ จำเป็นต้องขวนขวายหาความหมายใหม่ เพื่อพัฒนาผู้ชมใหม่ๆและให้บริการ ข้อมูลที่กว้างใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ยังต้องหาวิธีที่จะทำให้ประชาชนได้เรียนรู้และส่งผลสะท้อนต่อ ความหมายของการสื่อสารในพิพิธภัณฑ์ โดยการมีส่วนร่วมและเข้าถึงในโครงการและกิจกรรมต่างๆ ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ก็ต้องได้รับการฝึกอบรมอยู่เสมอ สร้างความเป็นผู้นำที่ต้องมี

การวางแผนเพื่อพัฒนาและประยุกต์กิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ต้องไม่มองข้ามนั่นคือชุมชนที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ เนื่องจากชุมชนเป็นกุญแจสำคัญและมีส่วนสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การจัดแสดงหรือโครงการต่างๆ

Hoffman (2006, p. 21) พูดถึงบทบาทใหม่ของพิพิธภัณฑ์ว่าหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ที่เน้นผู้ชมเป็นหลักพร้อมทั้งก้าวไปพร้อมกับกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วง 1 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยตั้งข้อสังเกตว่าจากที่เคยเน้นการรวบรวมสิ่งของโดยเฉพาะวัตถุและการวิจัย พิพิธภัณฑ์กลายเป็นมาการให้บริการมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นทำให้นิยามความหมายของพิพิธภัณฑ์กว้างขึ้นตามไปด้วย การจัดการพิพิธภัณฑ์จึงต้องได้รับการตอบสนองจากผู้ชมเพิ่มขึ้น

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าความพยายามใช้กรอบแนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์ยุคหลังสมัยใหม่ของพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งที่ทำการศึกษานี้เริ่มคลี่คลายตัวเองจนเกิดความแตกต่างจากการดำเนินงานแบบพิพิธภัณฑ์ดั้งเดิม ทั้งแนวทางการจัดการ การจัดแสดง การให้บริการ และการจัดกิจกรรมระดมทุนหารายได้เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้แต่ละพิพิธภัณฑ์ได้ใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มขึ้น

2.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม

การพัฒนาการท่องเที่ยวสู่มวลชนได้เริ่มขึ้นเมื่อปลายปีคริสต์ศตวรรษที่ 18 หลังจากเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม เนื่องจากมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น การดำรงชีวิตในสังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม มีวันทำงานและวันหยุดพักผ่อนแยกออกจากกันเด็ดขาด ประกอบกับวิวัฒนาการด้านการคมนาคมและการขนส่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางบก ทางเรือและทางอากาศช่วยให้สามารถขนส่งผู้โดยสารได้จำนวนมากๆ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง การท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวมวลชน (Mass tourism) ซึ่งเป็นที่มาของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

สำหรับงานวิจัยนี้เลือกใช้แนวคิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อหาความเชื่อมโยงไปสู่พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษาวิจัย

McKercher and du Cros (2002,p. 36) เสนอความเห็นว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมคือการให้คำจำกัดความที่หลากหลายมาก ตัวอย่างเช่นในมิติทางการเมืองก็จะมีแนวโน้มไปในเรื่องของระดับความสนใจของนักท่องเที่ยวและการลงทุนในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับ

มรดกวัฒนธรรม ส่วนในมิติทางการตลาดก็มีเป้าหมายที่การขยายส่วนแบ่งทางการตลาดการท่องเที่ยวให้ใหญ่ขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายการสร้างสมดุลระหว่างการท่องเที่ยววัฒนธรรมและการจัดการมรดกวัฒนธรรม ระหว่างนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้บริโภคกับผู้จัดการอนุรักษ์คุณค่าความหมายของมรดกวัฒนธรรม McKercher and du Cros (2002, p. 37) เห็นว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมซึ่งกลายเป็นค่านิยมด้านการท่องเที่ยวที่สามารถเป็นทั้งโอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ที่จะนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืน โดยในเชิงอุดมคติแล้วต้องยอมรับว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมและการจัดการมรดกวัฒนธรรมถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งกันและกันโดยยังสามารถเพิ่มความร่วมมือในฐานะหุ้นส่วนหรือพันธมิตรได้มากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ ICOMOS ยังประกาศในกฎบัตรนานาชาติว่าการท่องเที่ยวที่ดีกุมและควบคุมภาวะเศรษฐกิจของมรดกวัฒนธรรมได้ด้วยการดำเนินการจัดหาทุนเพื่อการอนุรักษ์หรือสงวนรักษา การศึกษาแหล่งชุมชนและมีอิทธิพลในเชิงนโยบาย (ICOMOS, 1993, p. 18) ซึ่ง McKercher and du Cros (2002, p. 43) อ้างเพิ่มเติมว่า ในความเป็นจริงแล้วการเป็นพันธมิตรระหว่างการท่องเที่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องง่ายและดูเหมือนยังมีความขัดแย้งกันอยู่ (อ้างต่อ Berry 1994; Bowers 1994 ; Boniface 1998 ; Jacobs and Gale 1994 ; Jansen-Verbeke 1998; Garrod and Fyall 2000)

แม้ว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมจะเกิดขึ้นมานานนับร้อยปี แต่คำจำกัดความและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมเพิ่งปรากฏให้เห็นในช่วงทศวรรษที่ 1980 โดย ชนัญ วงษ์วิภาค (2551, น. 52) แบ่งกลุ่มทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็น 4 กลุ่มหลักคือ กลุ่มมรดกวัฒนธรรม กลุ่มเทศกาลและงานประเพณี กลุ่มชาติพันธุ์ และทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมอื่นๆ โดยพิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งรวมมรดกวัฒนธรรมทางวัตถุมากกว่าแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมอื่นใด ชนัญ (2551, น. 57) เห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ส่วนหนึ่งต้องเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นของแหล่งท่องเที่ยว และยังมีแนวคิดเชิงขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ว่าการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการใช้และผู้ใช้มรดกวัฒนธรรมเป็นสำคัญ ทำให้ต้องมีการแปลความหมาย ทั้งมรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ ก่อนจะสร้างเป็นผลผลิตของการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ต้องดึงดูดความสนใจผู้เข้าชม ความน่าสนใจที่ว่านี้ต้องมีทั้งการเล่าเรื่อง เพื่อทำให้มรดกวัฒนธรรมมีชีวิต รวมทั้งให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่ที่น่าจดจำ

เช่นเดียวกับกฎบัตรนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรม ซึ่งมีแนวคิดเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไว้หลายมิติด้วยกัน โดยในกฎบัตรระบุว่า การท่องเที่ยวได้กลายเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนเชื่อมโยงทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา นิเวศวิทยาและมิติทางด้านความงาม โดยความหลากหลายของมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นสิ่งดึงดูดสำคัญในการ

ท่องเที่ยว แต่ความไม่พอดีหรือการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ดีพอ รวมทั้งการนำการท่องเที่ยวไปเชื่อมโยงกับการพัฒนา อาจสร้างความน่ากลัวหรือเสียหายทางกายภาพแก่ธรรมชาติ ทำลายความกลมกลืนและลักษณะโดดเด่นของมรดกวัฒนธรรมได้ เช่นเดียวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวนิเวศน์ การท่องเที่ยววัฒนธรรมและวิถีชีวิต ชุมชนอาจจะก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมขึ้นได้ภายหลังจากนักท่องเที่ยวได้แสวงหาประสบการณ์จากสถานที่นั้นกลับไปแล้วในกฎบัตรนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรม (ICOMOS, 1999) ยังอธิบายถึงการท่องเที่ยววัฒนธรรมว่าเป็นการแสวงหาประสบการณ์ของปัจเจกชน ซึ่งไม่เพียงมีส่วนทำให้อัตลักษณ์วิถีชีวิตชีวาเท่านั้นแต่ยังเป็นวิถีชีวิตที่ร่วมสมัย และเป็นหาประสบการณ์ร่วมกับสังคมอื่นๆ ด้วยความซาบซึ้งประทับใจที่เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นพลังด้านบวกสำหรับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถยึดกุมเศรษฐกิจด้วยลักษณะพิเศษของความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ให้การศึกษากับชุมชนและยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเนื่องด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นความจำเป็นทางเศรษฐกิจของหลายประเทศและหากการจัดการมรดกวัฒนธรรมประสบความสำเร็จก็สามารถใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาได้อย่างดียิ่ง

ขณะเดียวกันมีแนวคิดที่ปรากฏในกฎบัตรนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรม (ICOMOS, 1999) ว่าการท่องเที่ยวจะนำประโยชน์มาสู่ชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกนั้นและเป็นประโยชน์ที่มีความหมายและก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในอันที่จะดูแลรักษามรดกและเป็นการสร้างประสบการณ์ทางวัฒนธรรม การแก้ปัญหาและความร่วมมือของท้องถิ่นหรือตัวแทนชุมชนพื้นเมือง ตลอดจนนักอนุรักษ์ ผู้จัดการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ ผู้จัดทำนโยบาย ซึ่งหมายถึงความพร้อมในการเตรียมการวางแผนพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับชาติ เป็นความจำเป็นเพื่อนำไปสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและนำไปสู่การปกป้องแหล่งมรดกสำหรับลูกหลานในอนาคต

ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระยองวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์) นั้นวศิน ปัญญาอุตรตระกูล (2550, น.116) สรุปข้อมูลจากกองแผนงาน การท่องเที่ยวประเทศไทย พบว่าจุดมุ่งหมายของผู้มาเยือนจังหวัดพิษณุโลกช่วงปีพ.ศ. 2546 มาเพื่อการท่องเที่ยวหรือพักผ่อนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 60 ของผู้มาเยือนทั้งหมด 1,739,347 คน โดยจำนวนนั้นนิยมท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานต่างๆ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 18.39 เที่ยวชมที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารร้อยละ 17.59 และเที่ยวน้ำตกต่างๆ ร้อยละ 14.61 วศิน (2550, น.125) สรุปว่าผู้มาเยี่ยมเยือนพิษณุโลกส่วนใหญ่นิยมท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากกว่าท่องเที่ยวตามสถานที่ธรรมชาติ

ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมดังที่ระบุไว้ข้างต้นแล้ว รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมใน

พื้นที่ระบียงวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์) เป็นประโยชน์อย่างมากในการต่อยอดและพัฒนางานวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม”

2.3 แนวคิดและทฤษฎีด้านการจัดการและการตลาด

2.3.1 แนวคิดด้านการจัดการ

อนันต์ พรหมคำชาว (อาริป.2550 อนันต์ พรหมคำชาว. อธิบายเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน, 2552 จาก <http://www.arip.co.th/2006/blog.php?g1=0&blogger=Anan&id=&byear=2007&bmonth=7>) อธิบายโดยอ้างกรอบความคิดของ Holsapple ว่า Holsapple ได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับพัฒนาการของแนวคิดของการจัดการความรู้ 10 แบบมาประมวลให้เห็นและแสดงถึงส่วนประกอบของการจัดการความรู้ (Knowledge management elements) เพื่อนำไปจัดระบบเป็นองค์ประกอบหลัก 3 ด้านของการจัดการความรู้ (Three-fold framework) ได้แก่ ทรัพยากรด้านการจัดการความรู้ กิจกรรมการจัดการความรู้ และอิทธิพลของการจัดการความรู้ และให้ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ให้ข้อคิดเห็น วิจารณ์และข้อเสนอแนะ จนได้ผลออกมาเป็นกรอบความร่วมมือ (Collaborative framework)

สำหรับมิติของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่ชนัญ วงษ์วิภาค (2551, น.184) เสนอไว้ว่าในทวีปยุโรป อเมริกาและออสเตรเลียเน้นการท่องเที่ยววัฒนธรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางแผนจัดแสดงมรดกวัฒนธรรมที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ จึงต้องสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ชนัญ (2551, น.185) อธิบายเพิ่มเติมว่าเนื่องจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมอยู่บนพื้นฐานของการใช้วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวปลายทาง จึงจำเป็นต้องเข้าใจพื้นฐานของการใช้มรดกวัฒนธรรมก่อน จุดมุ่งหมายหลักของการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมก็คือการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมหลัก ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุซึ่งสัมผัสได้ด้วยความรู้สึกนึกคิด เพื่อประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง

ดังนั้นการจัดการจึงเป็นกระบวนการที่นำไปสู่เป้าหมายซึ่งโดยพื้นฐานประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงานหรือพนักงาน (Staffing) การสั่งการ (Leading) ซึ่งต้องอาศัยภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งหมดนี้เป็นการ

ปฏิบัติโดยนำความรู้หรือเทคนิคต่างๆ มาใช้ในการจัดการทรัพยากรขององค์กรให้เกิดประโยชน์ แต่ในการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญกับมนุษย์ ทั้งมนุษย์ผู้เป็นเจ้าของมรดก วัฒนธรรมในอดีตและผลงานที่มนุษย์ในอดีตผลิตขึ้น เพื่อนำมาจัดการให้มนุษย์ในปัจจุบันได้รับ ประโยชน์ด้วยการสื่อสารผ่านการจัดแสดง การนำเสนอ การอธิบายถึงคุณค่าความหมาย จนถึง การตีความเพื่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ประทับใจ จดจำและนำไปสู่การสร้าง ความร่วมมือในการสงวนรักษาและดูแลมรดกวัฒนธรรม

ส่วนการจัดการเชิงกลยุทธ์มีความจำเป็นสำหรับการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เป็นองค์กรที่มีความแตกต่างจากองค์กรทางธุรกิจ ยิ่งกว่านั้นพิพิธภัณฑ์ยังถูกกำหนดให้มีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร แม้ว่าพิพิธภัณฑ์บางแห่งจะมีรายได้สูงกว่ารายจ่ายก็ไม่เรียกว่ากำไร ไม่มีการปันผลกำไรและไม่มีการซื้อขายศิลปโบราณวัตถุหรือสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ขณะที่ผู้เข้ามาใช้บริการในพิพิธภัณฑ์ก็ไม่เรียกว่าลูกค้า อาจจะเรียกแตกต่างกันไปเช่นผู้เยี่ยมชม นักท่องเที่ยว ผู้มาศึกษาดูงาน เป็นต้น ดังนั้นการจัดการกลยุทธ์สำหรับองค์กรประเภทนี้จึงแตกต่างและซับซ้อนกว่าองค์กรทางธุรกิจทั่วไป แต่พิพิธภัณฑ์สามารถนำแนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์มาใช้ได้เช่นเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และเป้าหมาย (Goal) เพื่อเป็นทิศทางนำไปสู่หลักชัย (Milestone) โดยในการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม (SWOT analysis) อันเป็นการศึกษาจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ที่เป็นผลจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพื่อการประเมินสถานการณ์ในอดีตและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นโดยรักษาและพัฒนาความสามารถหลักที่โดดเด่น (Core competency) ของพิพิธภัณฑ์ ขณะเดียวกันก็วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และการท่องเที่ยว เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นพิพิธภัณฑ์ยุคใหม่ที่มีการปรับตัวที่ไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์แต่มีเป้าหมายที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีส่วนแบ่งในตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างมีพลังด้วยการสื่อสาร (Communication) และกระตุ้นหรือส่งเสริมการมีส่วนร่วม (Participation) หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมหรือผู้บริโภคนั้นในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เกิดความประทับใจ จดจำ จนเกิดความผูกพัน ศรัทธาและสนับสนุนหรืออุปถัมภ์พิพิธภัณฑ์ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการเชิงกลยุทธ์

แม้ว่าพิพิธภัณฑ์จะเป็นแหล่งให้บริการความรู้ ความเพลิดเพลิน แต่ผู้ใช้บริการพิพิธภัณฑ์มีความแตกต่างกับผู้บริโภคในระบบการตลาดและการผลิตสินค้าบริการทั่วไปเพราะผู้บริโภคในบริบทของการใช้บริการพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ นักท่องเที่ยว นักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชน ที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ แสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ และความประทับใจจากพิพิธภัณฑ์ มิได้มีจุดมุ่งหมายหลักที่จะ

เลือกซื้อสินค้าและบริการเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน แต่ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ก็จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดการตลาดแบบ 4 Cs เพื่อช่วยให้การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีความสอดคล้องกับความเป็นไปของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ค่านิยม และการปฏิรูปการศึกษา

การจัดการกลยุทธ์และกลยุทธ์ทางการตลาดจึงมีจำเป็นต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมในระยะยาว อันเป็นพันธกิจสำคัญและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ดำรงอยู่ได้ด้วยวิธีการจัดการและกำหนดกลยุทธ์ทั้งในการหารายได้ การระดมทุน การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ สถาบันการศึกษา ชุมชน ผู้ใช้บริการตลอดจนนักวิชาการ และนักวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กร บุคคลและหน่วยงานเหล่านั้นในการขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์สามารถดำเนินการกิจได้ต่อไป

2.3.2 แนวคิดการตลาด

แม้ว่าพิพิธภัณฑ์จะเป็นแหล่งเรียนรู้และการแสดงภูมิหลังทางวัฒนธรรม แต่การจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยววัฒนธรรม จำเป็นต้องนำแนวคิดและทฤษฎีทางการตลาดมาใช้ โดยแนวคิดหรือการให้ความหมายเป็นเรื่องของการวางแผน กำหนดแนวคิด กำหนดราคา การส่งเสริมการขาย การจัดจำหน่ายสินค้าและบริการ ที่เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ซึ่งมีผลให้ผู้บริโภคได้รับความสุข ความพอใจ ความภักดีต่อสินค้า (Brand loyalty) และเป็นไปตามเป้าหมายที่องค์กรได้วางไว้ แต่สำหรับพิพิธภัณฑ์แล้วไม่ได้เกิดจากกระบวนการผลิต การกำหนดราคาและการจัดจำหน่าย แต่เกิดจากการรวบรวม สะสม อนุรักษ์ จัดแสดงและเผยแพร่ แต่มีเป้าหมายใกล้เคียงกันคือทำให้ผู้บริโภครู้สึกเพลิดเพลิน เกิดความพึงพอใจ ความรู้ และความสุขความเพลิดเพลิน นำไปสู่การรู้คุณค่าความหมายและความรู้สึกหวงแหน

McKercher and du Cros (2002, p.80) อ้างถึงข้อมูลจากองค์การการท่องเที่ยวโลกว่า ตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาและสอดคล้องกับประชากรที่มีระดับการศึกษาที่ดีขึ้น มีความสนใจในกิจกรรมด้านมรดกวัฒนธรรมจึงมีความต้องการประสบการณ์ที่แตกต่าง ทั้งนี้ McKercher and du Cros (2002 ,p. 81) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนในหลายด้านทั้งการเล่าเรื่อง (Telling story) การทำให้มีชีวิตชีวา สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับพิพิธภัณฑ์หรือสิ่งของที่จัดแสดง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวและเน้นคุณภาพกับความเป็นของจริงแท้ที่หาชมได้ยาก โดยต้องหาวิธีสร้างสรรค์อย่างมีชั้นเชิง (Tactic) ผ่านตำนานหรือเทพนิยายที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัตถุชิ้นเด่นๆ พร้อมแสดงให้เห็นการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน การทำให้

นักท่องเที่ยวรู้สึกเหมือนได้ร่วมเฉลิมฉลอง รวมทั้งทำให้มีลักษณะของการแสดง เพื่อสร้างจินตนาการ ความสนุกสนานและความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว

สำหรับแนวคิดการตลาดของ บุนิม โอทกานนท์ (แนวคิดทางการตลาดในความเห็นของ บุนิม โอทกานนท์. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม, 2552 จาก <http://gotoknow.org/blog/jazz-zie/283396>) ซึ่งอ้างถึงการตลาดแบบ 4 Cs ที่ บ็อบ ลูเทอบอร์น แห่งมหาวิทยาลัย นอร์ท แคโรไลนา เสนอไว้ นั่นคือ ความต้องการของผู้บริโภค (Consumer wants and needs) ต้นทุนของผู้บริโภค (Consumer's cost to satisfy) ความสะดวกในการซื้อ (Convenience to buy) และการสื่อสาร (Communication) ซึ่งสามารถอธิบายแนวคิดดังกล่าวได้ว่าผู้บริโภคพิพธิภณท์หมายถึงผู้เยี่ยมชมหรือนักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจเลือกชมหรือซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นพิพธิภณท์ ขณะที่ต้นทุนที่ผู้บริโภคหรือผู้ชมพิพธิภณท์ต้องจ่ายนั้น อาจ会有ความแตกต่างจากการซื้อผลิตภัณฑ์ทั่วไป แต่กรณีนี้ต้นทุนของผู้บริโภคหมายถึงความถึงค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยังพิพธิภณท์ ที่มีทั้งค่าพาหนะ ค่าที่พักและค่าอาหาร ซึ่งหากผู้บริโภคตัดสินใจเลือกใช้จ่ายเพียงเพื่อการเข้าชมพิพธิภณท์อย่างเดียว จะต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า ความประทับใจ ความแปลกใหม่และแตกต่างที่ไม่สามารถหาที่ไหนได้ (Differentiate)

ชนัญ วงษ์วิภาค (2551 ,น. 204) เห็นว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดังนั้นการทำการตลาดจากทรัพยากรมรดกวัฒนธรรมไม่ได้มีจุดประสงค์หรือเป้าหมายทางการเงิน แต่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ การศึกษา การปลูกสำนึก การสร้างความภาคภูมิใจในอดีตของตนหรือเพื่อความมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ โดยจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจุดประสงค์รองลงไป แต่ก็ยังเสนอว่าตลาดเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม แต่ต้องมีกลวิธีในการคิดที่จะให้ผลผลิตทางวัฒนธรรมสนองความต้องการของผู้ใช้หรือนักท่องเที่ยว โดยผู้ทำการตลาดท่องเที่ยววัฒนธรรมต้องแยกแยะว่าจะนำเสนอหรือไม่นำเสนออะไรแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งต้องคิดถึงตลาดเป้าหมายว่าคือใครและคู่แข่งในตลาดท่องเที่ยววัฒนธรรมที่แท้จริงเป็นใคร ซึ่งการวิจัยจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมให้ประสบความสำเร็จ เช่นเดียวกับการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ชัดเจน และสอดคล้องกับประสบการณ์และความต้องการของนักท่องเที่ยว

ชนัญ (2551,น.10) เสนออีกว่าในบรรดาอุตสาหกรรมด้านการบริการแล้วเป็นที่ยอมรับว่าการท่องเที่ยวคือธุรกิจการบริการอย่างแท้จริง คุณภาพของการบริการและความพึงพอใจของผู้มาเยือนจึงเป็นประเด็นสำคัญ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2551,น. 76) อธิบายถึงการวิจัยด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวว่ามีส่วนผสมของ 4P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Tourism product) ราคาผลิตภัณฑ์การ

ท่องเที่ยว (Tourism price) ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Tourism place) การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว (Tourism promotion) ซึ่งพิพิธภัณฑสถานถือเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง ที่ผู้ผลิตหรือผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานจำเป็นต้องรู้จักคุณค่าความหมายและความแตกต่างตลอดจนความพยายามที่จะให้พิพิธภัณฑสถานเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีชื่อเสียงอยู่ในตลาด การท่องเที่ยววัฒนธรรม เช่น บรรลุอยู่ในรายการท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว ได้รับการพูดถึงหรือเผยแพร่ในสื่ออยู่เสมอ ขณะเดียวกันก็ยังได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ ว่าเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ต้องให้การสนับสนุน

ส่วนแนวคิดส่วนผสมทางการตลาด 4 P's ที่ Kotler (2003, p 68) เสนอไว้ นั้น Kotler ให้ความหมายของ ผลิตภัณฑ์ (Product) คือความหลากหลาย มีคุณภาพ มีรูปแบบเฉพาะตัว มีเนื้อหาที่ดี มีชื่อเป็นที่ยอมรับ มีบรรจุภัณฑ์ที่ดี มีขนาดเหมาะสม มีการบริการ สามารถรับประกันได้ และมีการหมุนเวียน ส่วนราคา (Price) นั้นต้องมีการระบุชัดเจน มีการลดราคา มีช่วงคั่นกำไรและไม่ต้องจ่ายเป็นเงินสด ขณะที่การส่งเสริมการขาย (Promotion) ประกอบด้วย การตั้งราคาพิเศษ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การขายตรง และสุดท้ายคือสถานที่ (Place) ที่ผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงได้ต้องมีหลายช่องทาง และครอบคลุมพื้นที่กว้าง รวมทั้งการเดินทางเข้าถึงสะดวก

อย่างไรก็ดีการใช้แนวความคิดทางการตลาดเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานจำเป็นต้องมีส่วนผสมที่หลากหลายและปรับปรุงให้เหมาะสมกับพันธกิจพิพิธภัณฑสถานที่มีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร ดังนั้นหลักการบริหารแบบ 5 C's ที่เสนอ ตีเยว (2546, น. 82) นำเสนอไว้ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมหรือบริบท (Context) องค์กร (Company) ผู้ใช้บริการหรือผู้บริโภค (Consumer) พันธมิตร (Collaborator) และคู่แข่ง (Competitor) รวมกับแนวคิดการตลาดดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการอธิบายจัดการพิพิธภัณฑสถานเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมได้ดังนี้

1. บริบทของพิพิธภัณฑสถาน (Museum context) เป็นเป้าหมายและการดำเนินงาน

พิพิธภัณฑสถานที่ได้จากรับผลกระทบทั้งด้านบวกและลบจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองตั้งแต่ระดับชาติจนถึงท้องถิ่น สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจที่มีส่วนทำให้ประชากรท่องเที่ยวตัดสินใจเข้าชมหรือไม่เข้าชมพิพิธภัณฑสถาน สภาพแวดล้อมทางสังคมโดยเฉพาะประชากรในพื้นที่ที่ให้การสนับสนุนหรือไม่ให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑสถาน และสภาพแวดล้อมที่สำคัญและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วคือเทคโนโลยี ที่ทำให้ประชากรมีทางเลือกในการใช้ชีวิตหลากหลายมากขึ้นและมีโอกาสปฏิเสธการเรียนรู้ในแหล่งความรู้พื้นฐานนั้นคือพิพิธภัณฑสถาน นอกจากนี้ยังรวมถึงกระแสและค่านิยมใหม่ๆ และวิถีชีวิตของการจัดการแสดงหรือนำเสนอในพิพิธภัณฑสถาน

2. องค์กร (Company) ในที่นี้หมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการพหิพภักดิ์ที่สร้างความแตกต่างและเป็นสิ่งที่หาชมที่ไหนไม่ได้ (Product differentiate) ซึ่งต้องอาศัยแนวคิดทางการตลาดทั้ง 4 P's และ 4 C's เข้ามาผสมผสานเพื่อสร้างชื่อเสียง ภาพลักษณ์แก่องค์กรซึ่งในที่นี้หมายถึงตัวพหิพภักดิ์ให้เป็นที่ยอมรับในตลาดการท่องเที่ยวซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องสำรวจพฤติกรรมความสนใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่จะทำให้พหิพภักดิ์ทั้ง 4 แห่งมีโอกาสเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม

3. ผู้ชมหรือผู้บริโภค (Consumer) ในที่นี้คือผู้เข้าชมพหิพภักดิ์ ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาประสบการณ์ใหม่ เรียนรู้เรื่องราวในอดีตของมนุษย์ รวมทั้งขอความเป็นส่วนตัว ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการเห็นภาพความทรงจำในอดีตที่เลือนหายไปจากชีวิตจริง และบางส่วนก็ต้องการให้ลูกหลานได้รับรู้ถึงความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษ ผู้ชมแต่ละกลุ่มจึงมีสเนียมและพฤติกรรมแตกต่างกัน ใช้เวลาในการอยู่ในพหิพภักดิ์แตกต่างกันและมีความประทับใจแตกต่างกัน ซึ่งในงานวิจัยนี้จะใช้การวิเคราะห์พฤติกรรมความสนใจของผู้ชมพหิพภักดิ์ผ่านแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เพื่อให้พหิพภักดิ์ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพหิพภักดิ์ต่อไป

4. พันธมิตร (Collaborator) พหิพภักดิ์ ในที่นี้หมายถึงภาครัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรในท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร รวมทั้งสมาคมหรือชมรม ที่จะมีส่วนในการพัฒนาความร่วมมือในการส่งเสริมพหิพภักดิ์และชื่อเสียงภาพลักษณ์องค์กรนั้นๆ ในลักษณะเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งการจัดสรรงบประมาณ การจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่ การสนับสนุนให้พหิพภักดิ์เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญในพื้นที่ การกระตุ้นหรือโน้มน้าวและสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้าชมพหิพภักดิ์ การมีส่วนร่วมในการระดมทุนหรืออุปถัมภ์พหิพภักดิ์รวมทั้งการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ความประทับใจต่อบุคคลรอบข้าง ตลอดจนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของพหิพภักดิ์

5. คู่แข่งขัน (Competitor) ของพหิพภักดิ์ หมายถึงคู่แข่งขันที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันได้แก่พหิพภักดิ์ สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่นวัด โบราณสถาน อย่างไรก็ตามพหิพภักดิ์ยังมีคู่แข่งในธุรกิจที่แตกต่างได้แก่ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ สถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ สวนสนุก ตลอดจนสื่อที่ให้ความบันเทิงและความสนุกสนานประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และเกมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ทำให้การจัดการพหิพภักดิ์มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น และจำเป็นต้องสร้างสรรค์ (Creative) กิจกรรมต่างๆ ให้เกิดการเคลื่อนไหว เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคหรือผู้ชมทุกเพศ ทุกวัย ตัดสินใจเข้าชมพหิพภักดิ์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้มองเห็นทั้งวิวัฒนาการของพหิพภักดิ์ และแนวโน้มการขยายตัวของพหิพภักดิ์ในประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบ

กับแนวคิดใหม่ๆ ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนและชุมชนและเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยววัฒนธรรม อันเป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอในงานวิจัยและจะมีผลให้พิพิธภัณฑ์ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลไปใช้ในการวางแผน เพื่อกำหนดเป็นนโยบายในการขับเคลื่อน สนับสนุนและเกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรและ พิพิธภัณฑ์เพื่อรักษาคุณค่า ความหมาย การสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความเพลิดเพลินและการ ดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ต่อไป

2.4 สำนวณสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก

จากการสำนวนสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษทั้ง 4 แห่งสามารถแบ่งการศึกษา ออกเป็น 2 ด้านคือ

2.4.1 ด้านพื้นที่และการจัดการ

2.4.2 ด้านเนื้อหาและการจัดแสดง

2.4.1 ด้านพื้นที่และการจัดการ

จากการสำนวนเพื่อศึกษาวิจัยบทบาทของพิพิธภัณฑ์กับการทำหน้าที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ของเมืองพิษณุโลก โดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สังคม ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ โดยเน้น รูปแบบการจัดการและการสนับสนุนงบประมาณ สภาพปัญหา สภาพพื้นที่ตั้งรวมทั้งเส้นทางสู่ พิพิธภัณฑ์ ปริมาณผู้เข้าชมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่ง ดังนี้

2.4.1.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชเดิมอยู่ในความดูแลของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ต่อมากรมศิลปากรได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระพุทธชินราชเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504 โดยจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุที่ค้นพบจากการบูรณะซ่อมแซมวิหารและพระปรางค์ รวมทั้งศิลปะวัตถุที่มีผู้ศรัทธาถวายเป็นพุทธบูชา ปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชตั้งอยู่ในวิหารพระพุทธชินสีห์ วิหารพระศรีศาสดา วิหารคดด้านหลังวิหารพระพุทธชินราช และยังมีศิลปะโบราณวัตถุอีกจำนวนมากที่ยังไม่สามารถนำออกจัดแสดงได้ทั้งส่วนที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและที่ยังรอการขึ้นทะเบียน

การจัดแสดงแบบแยกส่วนจากกันทำให้การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ขาดความต่อเนื่อง และพื้นที่คับแคบก่อให้เกิดความแออัดโดยเฉพาะในช่วงวันหยุดและเทศกาลสำคัญๆ ซึ่งในโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารให้สง่างามสมกับความเป็นโบราณสถานที่

ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญของประเทศจำเป็นต้องย้ายพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ออกไปรวมอยู่ในศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทน์ นอกจากห้องจัดแสดงที่แยกส่วนจากกันจะมีผลต่อการเข้าชมแล้ว ยังทำให้ไม่สามารถตรวจสอบปริมาณผู้เข้าชมพิพิธภัณฑสถานได้อย่างแน่นอน ขณะเดียวกันการที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราชไม่เก็บค่าเข้าชมแต่ให้ผู้เข้าชมลงชื่อในสมุดเยี่ยมชม ยิ่งมีผลต่อฐานข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้พิพิธภัณฑสถานบรรลุวัตถุประสงค์ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการจัดการพิพิธภัณฑสถานในระยะยาว

ขณะที่การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราช ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร นั้นยังมีโครงสร้างแบบรวมศูนย์คือมีการควบคุมดูแล และดำเนินงานตามนโยบายของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีการแต่งตั้งข้าราชการระดับบริหารในตำแหน่งหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานทำหน้าที่บริหารงบประมาณ บุคลากรและการเสนอโครงการจัดนิทรรศการพิเศษต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั่วประเทศอีกกว่า 40 แห่ง โดยมีการตั้งงบประมาณเป็นรายปีตามค่าใช้จ่ายประจำเช่นเงินเดือนข้าราชการและพนักงานลูกจ้าง ส่วนค่าใช้จ่ายในการจัดนิทรรศการหรือกิจกรรมพิเศษต่างๆ นั้นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแต่ละแห่งจะเสนอเป็นงบประมาณล่วงหน้าตามปีงบประมาณ ซึ่งแต่ละปีจะได้รับการจัดสรรไม่แน่นอน ขณะเดียวกันพื้นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราช อยู่ภายในวิหารซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญได้แก่พระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปชินสีห์ และพระศรีศาสดา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร แม้กรมศิลปากรจะมีการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่ยกมรดกศิลปากรต้องดูแลบูรณะปฏิสังขรณ์และปรับปรุงภูมิทัศน์ แต่เนื่องจากพื้นที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารไม่ใช่โบราณสถานร้าง ยังมีพระสงฆ์อาศัยและทำกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งมีหน่วยงานที่ดูแลโดยตรงคือกรมการศาสนา ดังนั้นการจัดเก็บรายได้ทั้งจากการบริจาคและการให้เช่าพื้นที่ จึงเป็นรายได้ของวัดและกรมการศาสนาที่นำมาใช้ปรับปรุงบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่างๆ ภายในวัด

ดังนั้นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราชจึงไม่มีการเก็บค่าเข้าชมเหมือนกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอื่นๆ เนื่องจากระเบียบของวัดซึ่งสังกัดกรมการศาสนาไม่มีการเก็บค่าเข้าชมใดๆ แต่ให้บริจาคตามกำลังศรัทธา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราชจึงได้รับงบประมาณในการบริหารจัดการโดยเฉพาะค่าสาธารณูปโภคจากวัด

2.4.1.2 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี

พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวีตั้งอยู่บนถนนวิสุทธิกษัตริย์ ในตัวเมืองพิษณุโลก เริ่มเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อปีพ.ศ. 2526 เป็นพิพิธภัณฑสถานที่เก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือทำมาหากินของชาวบ้านในอดีตบริเวณภาคกลางตอนบนตั้งแต่พิจิตร สุโขทัย เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์

และพิษณุโลก มีทั้งสิ่งของชิ้นเล็ก ๆ จนถึงชิ้นใหญ่ เช่น เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น เครื่องวิดน้ำด้วยมือ เครื่องสีข้าว เครื่องมือดักจับสัตว์ เครื่องหีบอ้อย และเกวียน รวมกันแล้วนับหมื่นชิ้น ซึ่งอายุของเครื่องมือเครื่องใช้ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวิ มีตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เรื่อยมา

นอกจากรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างที่พบว่ามีหลายอย่างสูญหายและไม่มีใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวิยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวต่างชาติและคนไทยที่สนใจเรื่องราวมรดกวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก จนได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยประเภทหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาก่อตั้งเมื่อปี 2541

การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวิ เริ่มต้นจาก จ.ส.อ. ทวี บุรณเขตต์ ซึ่งเป็นทั้งนักสะสมและช่างปั้นหล่อพระพุทธรูป ที่ต้องเดินทางไปในพื้นที่ต่างๆ เพื่อซื้อวัตถุดิบสำหรับการหล่อพระพร้อมกับตั้งโรงหล่อพระบูรณะไทยขึ้นภายในบ้านบริเวณบ้านพัก ขณะเดียวกันก็นำรายได้มาสร้างอาคารฝั่งตรงข้ามกับบ้านพักเพื่อเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้หายาก พร้อมทั้งปรับปรุงเป็นอาคารจัดแสดงและเปิดให้ประชาชนเข้าชมโดยไม่เสียค่าบริการ แต่เนื่องจากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงทั้งค่าสาธารณูปโภค ค่าจ้างพนักงานและค่าจ้างดูแลทำความสะอาดเดือนละไม่น้อยกว่า 5 หมื่นบาท จึงใช้งบประมาณจากทรัพย์สินส่วนตัวของครอบครัวมาบริหารให้พิพิธภัณฑสถานอยู่รอด

เมื่อปีพ.ศ. 2543 เทศบาลนครพิษณุโลกเรียกเก็บค่าภาษีป้ายและภาษีโรงเรือนจากพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวิเป็นเงินจำนวนเกือบ 5 แสนบาท ทำให้จำทวิและครอบครัวประกาศขายพิพิธภัณฑสถานดังกล่าว จึงมีการเคลื่อนไหวจากนักวิชาการและคนในท้องถิ่นเรียกร้องให้เทศบาลยกเว้นหรือลดภาษี ซึ่งต่อมาเทศบาลนครพิษณุโลกก็พิจารณาลดภาษีและให้ผ่อนผันการชำระได้ทำให้ครอบครัวจำทวิ เห็นว่าหากการบริหารจัดการยังเป็นแบบเดิมต่อไป พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ก็จะมีโอกาสปิดตัวหรือขายไปอย่างแน่นอน ในที่สุดนักวิชาการด้านวัฒนธรรม เสนอแนะให้ตั้งเป็นมูลนิธิจ.ส.อ.ทวี-พิมพ์ บุรณเขตต์ เพื่อรับบริจาคเงินเป็นทุนหมุนเวียนในการบริหารจัดการและเริ่มเก็บค่าเข้าชมพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวิตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ในอัตราเด็ก 10 บาท ผู้ใหญ่ 50 บาท ยกเว้นพระสงฆ์เถรและนักบวช แต่เงินสนับสนุนพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวิที่ผ่านเข้ามูลนิธิจ.ส.อ. ทวี-พิมพ์ บุรณเขตต์ ยังมีจำนวนไม่มากพอที่จะนำรายได้จากดอกเบี้ยมาใช้ในการดำเนินงาน

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2552 ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวิดำเนินการระดมทุนด้วยการสร้างพระพุทธรูปชินราชจำลองเพื่อนำรายได้มาบริหารงานและบูรณะซ่อมแซมอาคารตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เริ่มชำรุดทรุดโทรม ในปีเดียวกันก็ยังมีการประชุมประชาชนชาวพิษณุโลกและพิจิตรร่วมกัน

จัดกิจกรรม “ฟื้นฟูวิถีชุมชน ชื่นชมคนท้องถิ่น สรลง-สองแคว” เพื่อระดมทุนให้กับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีในระหว่างที่รอรายได้จากการเช่าบูชาพระพุทธรูปชินราชจำลอง

สำหรับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี เป็นการดำเนินงานโดยครอบครัวก่อนที่จะมีการจัดตั้งเป็นมูลนิธิจำสืบเอกทวี – พิมพ์ บุรณเขตต์ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการสนับสนุนงบประมาณหรือรับบริจาคผ่านมูลนิธิอย่างเป็นทางการตามกฎหมายการจัดตั้งมูลนิธิ โดยกรรมการบริหารมูลนิธิไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในการจัดการพิพิธภัณฑ์ แต่ทำหน้าที่เพียงรับทราบการดำเนินงานและเสนอแนะวิธีหารายได้เพื่อนำมาใช้ในการบริหารพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากรายได้หลักที่ใช้ในการบริหารจัดการส่วนใหญ่ยังคงมาจากค่าเข้าชมและสินค้าที่ระลึกที่จำหน่ายในพิพิธภัณฑ์นั่นเอง

2.4.1.3 พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

พิพิธภัณฑ์ผ้าอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยนเรศวร จ.พิษณุโลก เริ่มเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อปีพ.ศ. 2542 จัดแสดงนิทรรศการผ้า โดยเริ่มต้นจากความร่วมมือระหว่างร้านจิตรลดา ซึ่งเป็นร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสนับสนุนโครงการพิพิธภัณฑ์ผ้าทั้งงบประมาณเบื้องต้นและชุดฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่พระราชทานในการจัดแสดง จากนั้นได้รับงบประมาณสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการปรับปรุงอาคารและจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชีวิตเพื่อให้เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ในการสาธิตและแสดงกระบวนการผลิตผ้า ต่อมาจึงมีการจัดสร้างห้องพิพิธภัณฑ์ผ้าไทยครั้ง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพจากภูครัง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอบางระกำและพรหมพิราม จ. พิษณุโลก แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการแต่งกายไปเกือบหมดแล้ว พิพิธภัณฑ์ผ้าจึงดำเนินการจัดซื้อและรวบรวมผ้าทอชาวไทยครั้ง มาจัดแสดงให้ชมและจัดทำภาพประกอบพร้อมอธิบายลักษณะของผ้าทอเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจง่ายขึ้น

พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรใช้งบประมาณในการจัดตั้งและปรับปรุงอาคารจนถึงการสร้างพิพิธภัณฑ์ชีวิตเพิ่มเติมรวม 20 ล้านบาท โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่เป็นหน่วยงานอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าไทย ให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนา โดยมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าและบริการอื่นๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งจัดอบรมอาชีพต่างๆ และจัดหาเงินทุนหมุนเวียนเพื่อพึ่งตัวเองได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในภารกิจของมหาวิทยาลัยคือการจัดการในลักษณะผสมผสาน (Integration) กับรูปแบบของธุรกิจ (Business approach) แต่จนถึงปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ผ้ายังคงต้องเสนอขอของบประมาณเป็นรายปีจากมหาวิทยาลัย ขณะที่รายได้จากธุรกิจจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่างภายในพิพิธภัณฑ์ ไม่ได้นำมาใช้บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยตรง

แม้ว่าจะสามารถดำเนินการได้ แต่พิพิธภัณฑ์ผ้า ก็ต้องสร้างกิจกรรมพิเศษ (Event) และนิทรรศการหมุนเวียน เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้เข้าชม สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ผ้าจากนิทรรศการพิเศษต่างๆ และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในร้านค้าภายในพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งความพยายามที่จะเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ให้บริการความรู้แก่ชุมชนและประชาชนรวมทั้งมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชีวิตที่สอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของพิพิธภัณฑ์ผ้า มีผลทำให้สถิติผู้เข้าชมเพิ่มขึ้นแต่เป็นสัดส่วนไม่สูงนัก โดยตลอดปีพ.ศ. 2548 มีจำนวน 4,995 คนเฉลี่ยเดือนละประมาณ 416 คนหรือวันละประมาณ 14 คน

อย่างไรก็ดีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ผ้าจากเดิมที่เคยขึ้นตรงต่อสำนักอธิการบดี โดยมีรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวรกำกับดูแลนั้นปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ผ้ากลายเป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งในกลุ่มงานพิพิธภัณฑ์ ของสถานอารยธรรมศึกษา ไชย – สาละวินทำ ให้บทบาทของพิพิธภัณฑ์มีขนาดเล็กและเป็นหน่วยย่อยๆ เทียบเท่ากับงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งงานวิจัยและสารสนเทศ

2.4.1.4 พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกตั้งอยู่ภายในอาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ถนนวังจันทร์ ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ได้รับการปรับปรุงจากอาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรมให้เป็นพิพิธภัณฑ์ ไม่เน้นการจัดแสดงสิ่งของหรือศิลปโบราณวัตถุ แต่เน้นการจัดแสดงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ด้วยนิทรรศการเชิงข้อมูลและภาพเก่า พิมพ์ลงบนแผ่นวัสดุสังเคราะห์ โดยตัวอาคารพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก อยู่ในทำเลที่ดีคือตั้งอยู่เชิงสะพานเอกาทศรถ ริมแม่น้ำน่าน แต่ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์โดยรอบยังไม่สามารถสื่อถึงสถานะความเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองและยังขาดการประชาสัมพันธ์ทั้งที่เป็นเอกสารและแผ่นป้ายบอกเส้นทางรวมถึงตำแหน่งที่ตั้ง จึงยังไม่เอื้อต่อการเข้าชมของนักท่องเที่ยวทั่วไปแต่ได้รับความสนใจจากสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ห้องจัดแสดงเป็นเพียงเป็นส่วนหนึ่งของอาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรม จึงเป็นข้อจำกัดในการเปิดให้บริการในวันเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ยกเว้นผู้เข้าชมที่ติดต่อขอเข้าชมล่วงหน้าเท่านั้น

อย่างไรก็ดีภายในปีพ.ศ. 2553 บริเวณที่เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรมจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง หลังจากที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามได้รับอนุมัติงบประมาณ 300 ล้านบาทเมื่อปีพ.ศ. 2552 ในการก่อสร้างอาคารแสดงศิลปวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง อาคารพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก รวมทั้งโรงละครและอาคารแสดงสินค้าวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

การบริหารงานพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกที่ขึ้นตรงกับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม สำนักอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก ทำให้การกำกับ สั่งการและการพิจารณางบประมาณรวมทั้งขั้นตอนการอนุมัติต่างๆ มีความรวดเร็วเนื่องจากอำนาจการตัดสินใจอยู่กับอธิการบดีโดยตรง มีผลให้การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกมีความคล่องตัวและสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้รวดเร็วมากขึ้น

2.4.2 ด้านเนื้อหาและการจัดแสดง

สำหรับการนำเสนอเนื้อหาและการจัดแสดงในแต่ละพิพิธภัณฑ์มีดังนี้

การนำเสนอเนื้อหาและการแปลความหมายหมายของศิลปโบราณวัตถุและสิ่งของต่างๆ ที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรและพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มีรายละเอียดที่แตกต่างกันดังนี้

(1) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช เป็นแหล่งสะสมและมีการจัดแสดงศิลป

โบราณวัตถุสำคัญที่มาจากการสำรวจ ขุดค้น บูรณะปฏิสังขรณ์ การบริจาคและการถวายเป็นพุทธบูชาจากพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ โดยมีการแบ่งห้องจัดแสดงออกเป็น 3 ส่วนอยู่ภายในวิหารพระพุทธรชินราช วิหารพระพุทธรชินสีห์จำลองและวิหารพระศรีศาสดาจำลอง โดยห้องจัดแสดงหลักอยู่ภายในวิหารพระพุทธรชินสีห์จำลอง ซึ่งมีการแสดงศิลปโบราณวัตถุในตู้กระจกพร้อมใส่กุญแจและไม่อนุญาตให้บันทึกภาพหรือจับต้องสิ่งของที่จัดแสดง ซึ่งประกอบไปด้วยพระพุทธรูป พระพิมพ์ดินเผาสมัยต่างๆ เครื่องถ้วยสังคโลก เครื่องถ้วยจีนลายครามและลายเขียนสี รวมถึงเครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง เครื่องแก้วเจียรไน ต้นไม้ทอง-ต้นไม้เงิน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ราชนินาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ได้ถวายเป็นพุทธบูชา

การให้รายละเอียดและข้อมูลประกอบศิลปโบราณวัตถุที่จัดแสดงด้วยแผ่นป้ายระบุนชนิดประเภท ยุคสมัยและรูปแบบทางศิลปะ หากมีการเข้าชมเป็นหมู่คณะหรือติดต่อขอเจ้าหน้าที่เป็นผู้นำชมทางพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชก็พร้อมให้บริการ ซึ่งช่วยให้ผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลมากกว่าคำอธิบายบนแผ่นป้ายและสามารถสร้างความเข้าใจหรือกระตุ้นความสนใจได้มากกว่าการเดินชมหรืออ่านข้อมูล

ขณะเดียวกันแผ่นพับที่เป็นคู่มือเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเป็นเอกสารแนะนำและอธิบายประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ และศิลปโบราณวัตถุที่จัดแสดงบางส่วน ซึ่งจัดทำเป็นภาษาไทยไม่มีภาษาอังกฤษ

สำหรับศิลปโบราณวัตถุที่โดดเด่นในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชที่แสดงไว้ในตู้กระจกรักษาความปลอดภัยอย่างดีนั้นคือปราสาทขอมจำลองทำด้วยดินเผาซึ่งมีสภาพสมบูรณ์

เกือบ 100 เปอร์เซ็นต์และพบเพียงชิ้นเดียว เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาที่เป็นต้นแบบการสร้างโบสถ์วิหารที่พบหลายแห่งในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่ต้องศึกษามาก่อนหรือเจ้าหน้าที่ต้องให้ความรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีพระพิมพ์ดินเผาางพญาที่เป็นศิลปโบราณวัตถุชิ้นเอกที่นักท่องเที่ยวที่เคารพศรัทธาในชื่อเสียงและประวัติความเป็นมาต่างพากันมาชื่นชมเนื่องจากเชื่อมั่นว่าพระพิมพ์ดินเผาดังกล่าวเป็นของที่ค้นพบระหว่างการขุดค้นและเป็นพระพิมพ์ของแท้ดั้งเดิม ไม่ใช่ทำเลียนแบบเพื่อจัดแสดง นอกจากนี้ยังมีต้นไม้ทอง-ต้นไม้เงิน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ บรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ได้ถวายเป็นพุทธบูชา จัดแสดงให้ชมภายในวิหารพระพุทธชินสีห์ ซึ่งสะท้อนความเป็นโบราณราชประเพณีที่บูรพกษัตริย์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องถึงรัตนโกสินทร์ต่างต้องเสด็จพระราชดำเนินมาสักการะพระพุทธชินราชและถวายตาลปัตร พัตยศต่างๆ แต่เจ้าอาวาส รวมถึงต้นไม้เงินต้นไม้ทอง

(2) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี เป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนที่จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือทำมาหากินของชาวบ้านในอดีต รวมกันแล้วนับหมื่นชิ้น จนได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมทรัพย์ทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาไทย ภายในพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี แบ่งออกเป็น 4 ส่วนที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่พื้นที่ส่วนที่เป็นร้านจำหน่ายของฝากและของที่ระลึก อาทิ โปสการ์ด เสื้อยืด สมุดโน้ต ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีห้องแสดงภาพถ่ายจังหวัดพิษณุโลกในอดีต ตลอดจนภาพเหตุการณ์สำคัญเช่นไฟไหม้ครั้งใหญ่และภาพบุคคลสำคัญในอดีตที่เคยปกครองเมืองพิษณุโลกจัดแสดงไว้ในบ้านเรือนไม้ สำหรับส่วนสำคัญที่นักท่องเที่ยวเลือกเข้าชมมากเป็นพิเศษคืออาคารจัดแสดงนิทรรศการ เช่น เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น เครื่องวิดน้ำด้วยมือ เครื่องสีข้าว เครื่องมือดักจับสัตว์ ซึ่งภายในอาคารแห่งนี้จะแบ่งพื้นที่เป็น 2 ชั้น โดยชั้นล่าง ซึ่งจะแสดงเกี่ยวกับ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีต เครื่องใช้ต่างๆ รวมถึงนิทรรศการการทำนา และชั้น 2 มีการแสดงนิทรรศการ เกี่ยวกับเครื่องมือช่าง อาวุธ เครื่องทองเหลือง เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ยังจัดแสดงนิทรรศการชาวซ่งหรือไทยทรงดำซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกและอำเภอบางระกำจำนวนมาก

อย่างไรก็ดีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวียังดำเนินการในระบบครอบครัว ถึงแม้ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ประเภทให้บริการสาธารณะที่ไม่แสวงกำไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์จึงจำเป็นต้องหารายได้เพื่อใช้ในการบำรุงรักษาข้าวของเครื่องใช้ อาคารสถานที่ รวมทั้งค่าจ้าง ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ หากรายรับจากการจำหน่ายตั๋วเข้าชมและจากสินค้าที่ระลึกไม่เพียงพอ ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ก็จะยืมเงินทอนรองจ่ายจากครอบครัวมาสำรองใช้จนกว่าจะถึงช่วงเวลาที่มียกท่องเที่ยวเยี่ยมชมจำนวนมากจึงจะคืนเงินดังกล่าว ซึ่งการบริหารเช่นนี้จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวพื้นบ้านจันทวีในระยะยาวรวมทั้งกระทบต่อความน่าเชื่อถือจากสังคมหรือผู้ที่ต้องการ

สนับสนุนอุปถัมภ์พิพิธภัณฑ์ซึ่งอาจไม่มั่นใจในการบริหารจัดการและการใช้งบประมาณเพื่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์แห่งนี้้อย่างแท้จริง

(3) พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร ตั้งอยู่ที่อาคารอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประกอบไปด้วยชั้นที่ 1 ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไทยและงานฝีมือจากแหล่งต่างๆในประเทศ โดยชั้นที่ 2 เป็นห้องพิพิธภัณฑ์ผ้าจิตรลดา จัดแสดงชุดฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ผ้ายกลายโบราณ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้โครงการศิลปาชีพอนุรักษ์ไว้ รวมทั้งของที่ระลึกสำหรับข้าราชการ และของที่จัดทำในวาระ 72 พรรษามหาราช รวมทั้งการจัดแสดงผ้าไหม และผ้าฝ้ายจากร้านจิตรลดา ในชั้นเดียวกันยังห้องพิพิธภัณฑ์ผ้าไทครั้ง ซึ่งจัดแสดงวัฒนธรรมและผ้าโบราณของกลุ่มไทครั้งซึ่งเป็นชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 มาตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือตอนล่าง ยังคงสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าจนถึงปัจจุบัน โดยพิพิธภัณฑ์ได้จัดทำคำบรรยายเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวไทครั้งและความเชื่อความศรัทธาต่อเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งการทอผ้า ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการทอใช้เองในชีวิตประจำวัน แต่อีกส่วนหนึ่งคือการทอผ้าเพื่ออุทิศในพระพุทธศาสนา เช่น ตุ๊กหรือธง ผ้าปกหัวนาคน และผ้าห่อคัมภีร์ พร้อมทั้งอธิบายเกี่ยวกับเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าทอไทครั้งเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจและสังเกตตาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้สีสันทัน ใช้สีติดกัน ส่วนใหญ่จะเน้นที่สีแดงครั้งตัดกับสีเหลือง สีส้มหมากสุก สีคราม พร้อมทั้งจัดแสดงภาพหญิงชาวไทครั้งนุ่งซิ่นซึ่งเป็นเอกลักษณ์ และแสดงผ้าที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยครั้ง พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรถือเป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเรื่องราวของชาวไทยครั้งผ่านผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันและผ้าในพิธีกรรมเพียงแห่งเดียว

นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงและให้ความรู้เกี่ยวกับผ้าฝ้าย ตลอดจนกระบวนการผลิตและเก็บผ้าฝ้ายก่อนนำมาผลิตเป็นเส้นใย ย้อมสี และแสดงให้เห็นตัวอย่างสีที่ใช้ย้อมผ้าฝ้าย รวมทั้งมีการสาธิตการทอผ้าหลากหลายประเภทด้วยเครื่องทอแบบดั้งเดิม ที่ทำให้ผู้เข้าพิพิธภัณฑ์ผ้าสามารถสัมผัสประสบการณ์จริงบางส่วนเพื่อเรียนรู้ขั้นตอนการผลิตกว่าจะเป็นผืนผ้าได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

(4) พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทั้งด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการ และเอกลักษณ์ที่สำคัญของเมืองพิษณุโลกโดยใช้อาคารห้องสมุดเดิมมาปรับปรุงใหม่ เน้นการจัดการแสดงในรูปของนิทรรศการมากกว่าศิลปโบราณวัตถุและที่มีความแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกก็คือนำเสนอด้วยสื่อผสมที่หลากหลาย (Multi media) โดยแบ่งห้องจัดแสดงเป็น 5 ส่วน ส่วนแรกเรียกว่าห้องแนะนำจังหวัด เป็นการให้ข้อมูลเชิงกายภาพเกี่ยวกับจังหวัดพิษณุโลก จากนั้นจึงลำดับการจัดแสดงตามยุคสมัยเริ่มตั้งแต่ห้องปฐมสมัยสุโขทัย ที่มีสัญลักษณ์คือการเป็นหนึ่งในเมืองสำคัญของ

อาณาจักรสุโขทัย โดยมีการอธิบายด้วยข้อมูล ห้องใต้เงาอยุธยา เป็นห้องจัดแสดงที่เน้นเชิดชูเกียรติ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกทศรถ จากนั้นคือห้องร่วม บารมีมหาจักรีวงศ์ ซึ่งมีการ และสุดท้ายคือห้องเอกลักษณ์พิษณุโลก ซึ่งจัดแสดงเครื่องดนตรี พื้นเมืองมังคละซึ่งมีการจัดแสดงเครื่องดนตรีซึ่งมีทั้งกลองมังคละเสียงคล้ายๆ กลองแต๊ก และกลอง สองหน้าที่คล้ายกลองมลายูหรือกลองแขกมีสายสะพายคล้องคอ รวมทั้งเครื่องดนตรีสำคัญคือซอ เป็นซอแขวน คานหาม ที่เรียกว่าซอโหม่ง ซอคู่หรือซอหลัง นอกจากนี้ยังมีปี่ ซึ่งเป็นปี่พื้นเมือง คล้ายปี่จันทน์ แต่ลึนปี่คล้ายกับปี่ชวา วงมังคละ ยังมีฉิ่งฉาบ และมีวิถีทัศน์การแสดงดนตรีมังคละให้ ผู้ชมได้เลือกชมบันทึกการแสดงดนตรีมังคละที่ยังมีการละเล่นอยู่ในหลายหมู่บ้านในเขตอำเภอเมือง พิษณุโลกในปัจจุบัน

จากการสำรวจสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกทั้งในด้านพื้นที่และการจัดการรวมทั้งเนื้อหาและการจัดแสดง สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 สรุปสถานการณ์ด้านพื้นที่ การจัดการ เนื้อหาและการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์	ที่ตั้ง- ความเหมาะสม	การจัดแสดง - การนำเสนอ	งบประมาณ - การบริหาร
1. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช	- อยู่ภายในวิหารพระศรีศาสดา วิหารพระพุทธชินสีห์ และวิหารพระพุทธชินราช - สะดวกในการเข้าชม - พื้นที่จำกัด - มีรถโดยสารประจำทาง - มีรถรางไฟฟ้าเข้าชม - ที่จอดรถมากกว่า 200 คัน	- เน้นศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องกับวัด - จัดแสดงไว้ในตู้ ใ้แสงไฟ - ให้อ่านข้อมูลน้อย - ห้องจัดแสดงแยกเป็น 3 จุด - ห้ามบันทึกภาพ - ไม่มีเอกสารนำชมเป็นภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ) - มีเอกสารนำชมภาษาไทย - ไม่มี Website พิพิธภัณฑ์	- งบประมาณจากกรมศิลปากร - งบประมาณสนับสนุนจากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุฯ - เจ้าหน้าที่เป็นข้าราชการและลูกจ้าง - เปิดบริการให้ชมฟรีทุกวัน 08.30 - 16.30 น. - ไม่มีร้านของที่ระลึก
2 . พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี	- อยู่ถนนวิสุทธิกษัตริย์ - อยู่ใกล้กับโรงหล่อพระพุทธรูปบูรณะไทย - ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ - ไม่มีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน - ไม่มีที่จอดรถต้องจอดรถริมถนน	- เน้นจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและของเล่นเด็กไทย ในอดีต - แสดงภาพเก่าเมืองพิษณุโลก - ผู้ชมสัมผัสสิ่งของจัดแสดงได้เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่ได้ตู้ - มีเจ้าหน้าที่นำชม - มีการปรับเปลี่ยนข้อมูลและคำอธิบายประกอบสิ่งของที่จัดแสดงให้ทันสมัย - มี Website ของพิพิธภัณฑ์	- งบประมาณส่วนตัวและเงินบริจาคในนามมูลนิธิจ่าสิบเอกทวี-พิมพ์ บูรณเขตต์ - บริหารโดยครอบครัว - รายได้จากบัตรเข้าชมและของที่ระลึก - จ้างพนักงานประจำ - เก็บค่าเข้าชมผู้ใหญ่ 50 บาท เด็ก 10 บาท เปิดทุกวันพุธ – อาทิตย์ 08.30 – 17.00 น.

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

พิพิธภัณฑ์	ที่ตั้ง – ความเหมาะสม	การจัดแสดงและการนำเสนอ	งบประมาณ การบริหาร
3. พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัย นเรศวร	- อยู่ภายในมหาวิทยาลัย นเรศวร ถ. พิษณุโลก- นครสวรรค์ - ต้องเข้าไปในมหาวิทยาลัย - อยู่บนเส้นทางก่อนเข้าสู่ ตัวเมืองพิษณุโลก	- จัดแสดงผ้าไหม-ผ้าทอพื้นบ้าน - มีห้องแสดงฉลองพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ - มีห้องแสดงผ้าทอไทยครั้ง - เอกสารนำชมเป็นภาษาไทย - ไม่มีเอกสารนำชมเป็นภาษา ต่างประเทศ - มีเจ้าหน้าที่นำชม - มีกิจกรรมอบรมอาชีพ - มีนิทรรศการพิเศษอย่างน้อยปี ละ 1 ครั้ง - มี Website ของพิพิธภัณฑ์	งบประมาณสนับสนุน จากมหาวิทยาลัย - เปิดบริการฟรี - บริหารโดยเจ้าหน้าที่ ประจำมหาวิทยาลัย - มีร้านค้าจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ผ้าและสินค้า Otop - เปิดให้บริการจันทร์ – ศุกร์ 08.30-16.30 น.
4. พิพิธภัณฑ์ เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราช ภัฏพิษณุโลก	- อยู่ภายในมหาวิทยาลัย ราชภัฏพิษณุโลกสงครามฝั่ง ตะวันออกแม่น้ำน่าน - อยู่ในอาคารสำนักศิลปะ และวัฒนธรรมของ มหาวิทยาลัย - ต้องเดินทางเข้าไปภายใน มหาวิทยาลัย - อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว สำคัญของจังหวัด - มีที่จอดรถภายใน มหาวิทยาลัย - ไม่มีรถโดยสารวิ่งผ่าน	- จัดแสดงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ สังคมพิษณุโลก - เน้นการให้ข้อมูลผ่านป้ายอิงค์ เจ็ทมากกว่าจัดแสดงศิลปวัตถุ - ไม่มีเว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ - ไม่มีเอกสารนำชม - ไม่มีกิจกรรมพิเศษ	- งบประมาณสนับสนุน จากมหาวิทยาลัย - เปิดบริการฟรีทุกวัน จันทร์-ศุกร์ 08.30-16.30 น. ปิดบริการเสาร์- อาทิตย์ วันหยุดนักขัต ฤกษ์ - ติดต่อเข้าชมล่วงหน้าได้

แผนที่จังหวัดพิษณุโลกและแผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งพิพิธภัณฑ์

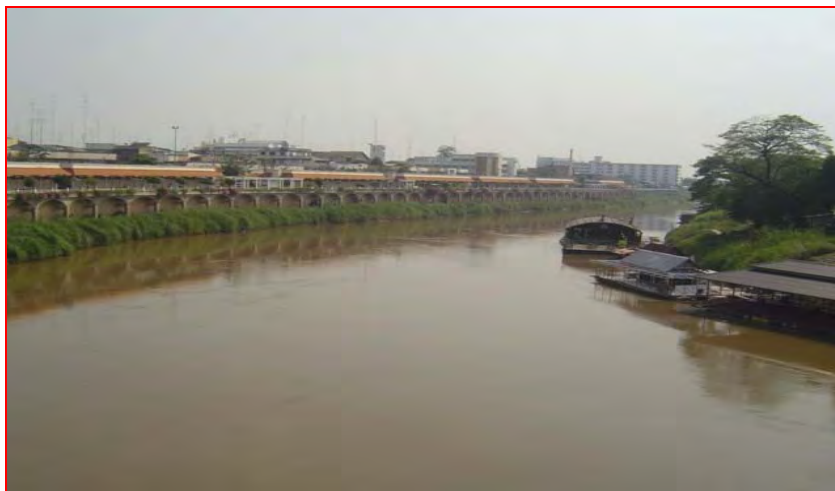

ที่มา http://hpc9.anamai.moph.go.th/data/index.php?option=com_content&task=view&id=85&Itemid สืบค้นเมื่อ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

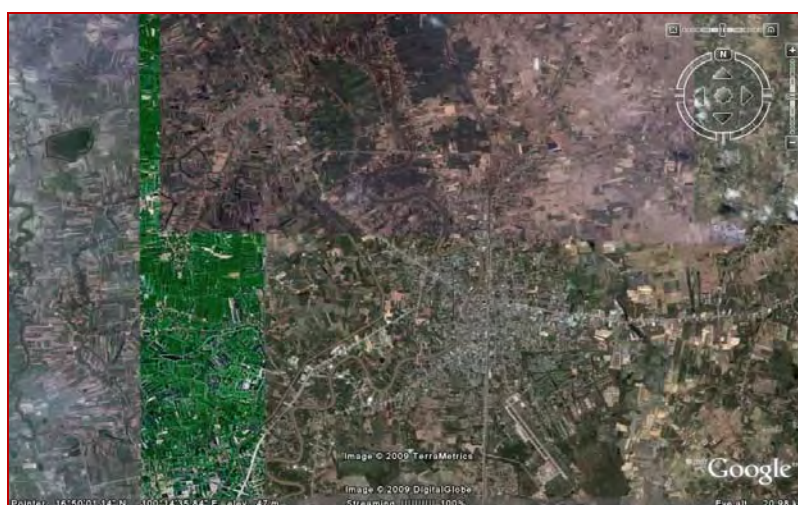
แผนที่ 2.1 แผนที่จังหวัดพิษณุโลกที่แวดล้อมด้วยจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและธรรมชาติมากมายเช่นสุโขทัย กำแพงเพชร เพชรบูรณ์และเลย

ที่มา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลก.(2551).สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ.
2552, จากผิดพลาด! การอ้างอิงการเชื่อมโยงหลายมิติไม่ถูกต้อง
http://www.tat.or.th/north03/index.asp?dept_id=7
แผนที่ 2.2 แสดงตำแหน่งที่ตั้งที่พิพิธภัณฑทั้ง 4 แห่งในเขตเมืองพิษณุโลก

ภาพถ่ายแสดงลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรทางวัฒนธรรมของเมืองพิษณุโลก

ภาพที่ 2.1 ภูมิทัศน์เมืองพิษณุโลกมีแม่น้ำน่านคั่นกลางจนแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง

ภาพที่ 2.2 ภาพถ่ายทางอากาศ เมืองพิษณุโลกและการขยายตัวของเมืองไปบนเส้นทางเชื่อมภาคเหนือกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก

ภาพที่ 2.3 พิชญ์โลกเป็นเมืองเชื่อมภาคเหนือกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก ทำให้ยุทธศาสตร์ปัจจุบันคือการเป็นจุดศูนย์กลางเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคอินโดจีน

ภาพที่ 2.4 ลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งโครงการศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิชญ์โลกและพระราชวังจันทน์

ภาพที่ 2.5 ร่องรอยแนวอิฐเขตพระราชวังจันทร์ที่ได้รับการขุดแต่งและเสริมความมั่นคง

ภาพที่ 2.6 มุมมองหน้าวิหารหลวงพ่อพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

ภาพที่ 2.7 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช ภายในอุโบสถพระพุทธชินสีห์จำลอง

ภาพที่ 2.8 การจัดแสดงศิลปวัตถุในตู้กระจกที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช
เป็นไปตามแบบดั้งเดิมของพิพิธภัณฑ์ของรัฐทั่วไป

ภาพที่ 2.9 บริเวณด้านหน้าพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี ถ. วิสุทธิกษัตริย์ อ. เมือง
จ. พิษณุโลก

ภาพที่ 2.10 สัญลักษณ์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีที่นักท่องเที่ยวจดจำได้

ภาพที่ 2.11 การสาธิตและอธิบายวิธีการใช้เครื่องมือพื้นบ้านคือการถ่ายทอดความรู้และความหมายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี

ภาพที่ 2.12 ด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

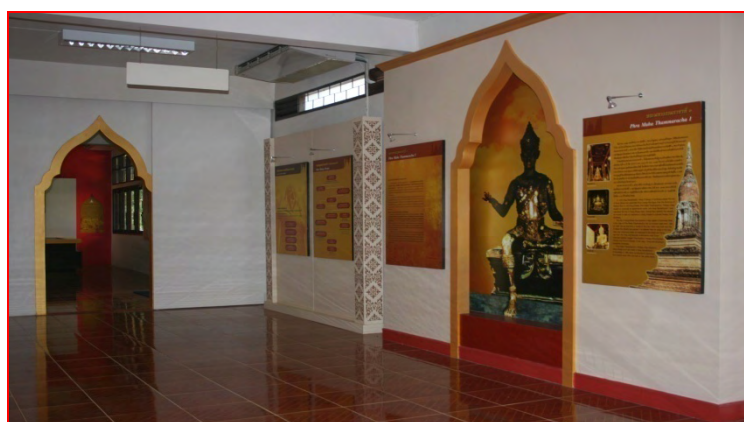
ภาพที่ 2.13 การจัดแสดงผ้าและลักษณะการใช้ประโยชน์

ภาพที่ 2.14 การนำเสนอเรื่องราวของผ้าในวิถีชีวิตชาวไทยครั้ง

ภาพที่ 2.15 ภายในอาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (วังจันทน์) คือที่ตั้งพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก

ภาพที่ 2.16 วิธีการนำเสนอภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก โดยเล่าเรื่องผ่านการ
จัดแสดงด้วยสื่อผสม ภายในพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก

ภาพที่ 2.17 เครื่องดนตรีพื้นบ้าน "มังคละ" จัดวางให้ชมอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก
แต่ถ้าต้องการเห็นภาพและฟังเสียง ก็กดปุ่มชมวีดิทัศน์ได้เช่นกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยพื้นฐานที่มีลักษณะของสหวิทยาการทั้งมานุษยวิทยา วัฒนธรรม การบริหารจัดการ การท่องเที่ยว รวมทั้งพิพิธภัณฑศึกษา ทำให้งานวิจัยนี้ต้องใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

3.1.1 วิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

3.1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

3.1.1 วิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ด้วยการใช้แบบสอบถาม และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) สังเกต (Observation) และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1.1 การสำรวจเชิงปริมาณ (Quantitative research)

3.1.1.2 การสำรวจเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3.1.1.1 การสำรวจเชิงปริมาณ (Quantitative research)

การสำรวจเชิงปริมาณเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม กลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อพิพิธภัณฑฯ รวมทั้งความคาดหวังต่อพิพิธภัณฑฯ ในด้านต่างๆ จนถึงความต้องการให้พิพิธภัณฑฯ มีการปรับปรุงทั้งรูปแบบและเนื้อเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเครื่องมือคือแบบสอบถามที่สร้างเสร็จไปทดลองกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยทั้ง 4 จุดคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช พิพิธภัณฑฯ พื้นบ้านจำทวี พิพิธภัณฑฯ ผ้า มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ และพิพิธภัณฑฯ เมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

เพื่อปรับเปลี่ยนคำถาม และคำตอบ ที่อาจสร้างความสับสนและทดสอบซ้ำจนได้แบบสอบถาม ที่นำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 400 รายใน 4 พื้นที่ ก่อนรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

3.1.1.2 การสำรวจเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเป็นดังนี้

- การสัมภาษณ์เชิงลึก
- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับรายละเอียดของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมีดังนี้

- การสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับงานวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑสถานในเขตเมืองพิษณุโลกเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยววัฒนธรรม” ที่ผู้วิจัยเลือกวิธีวิจัยแบบพหุวิธี (Multi methods) เพื่อศึกษาวิจัยเรื่องเดียว โดยกลุ่มตัวอย่างประชากรที่มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบไม่มีโครงสร้างคำถาม ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) แต่มีการรอบคำถามที่ครอบคลุมมิติต่างๆ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีลักษณะเป็นตัวอย่างที่ให้เฉพาะประเด็นสำคัญ (Key informants) 10 คนโดยมีข้อมูลรายบุคคล ดังนี้

1. ปรีชา เรืองจันทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก เข้ามารับตำแหน่งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552 พร้อมวางนโยบายสร้างอัตลักษณ์เมืองพิษณุโลก ผลักดันให้หน่วยราชการย้ายออกจากพื้นที่ที่อยู่บนแนวเขตพระราชวังจันทน์ เพื่อให้กรมศิลปากรสามารถจัดตั้งศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทน์ บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน

2. เปรมฤดี ชามพูนท นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก สมัยที่ 4 จะอยู่ในตำแหน่งถึงปี พ.ศ. 2554 ประกาศนโยบายให้พิษณุโลกเป็นเมืองแห่งความสุขและเป็นเมืองน่าอยู่ โดยเน้นทำงานกับเครือข่ายชุมชน สตรี คนชราและเยาวชน เพื่อส่งเสริมให้มีการรื้อฟื้นวิถีชีวิตดั้งเดิม และสร้างมูลค่าเพิ่มจากสิ่งที่หายาก รวมทั้งรักษาวัฒนธรรมความเชื่อและอาหารประจำถิ่นที่เหลืออยู่นำมาแสดงและจำหน่ายในเทศกาลอาหารที่จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง

3. ประพันธ์ ภักตร์เขียว รักษาการหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช ที่ปรับบทบาทการทำงานของเจ้าหน้าที่และลูกจ้างให้ทำหน้าที่หลายอย่างในคนเดียว (All in one) และสร้างเครือข่ายเยาวชนมาช่วยงานพิพิธภัณฑสถานรวมทั้งเปิดให้บริการทุกวันไม่มีวันหยุด

4. พรศิริ บุรณเขตต์ ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี โดยเข้ามารับผิดชอบพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ในช่วงพ.ศ. 2545 หลังจากครอบครัวมีหนี้สะสมหลายล้านบาท ขณะที่พิพิธภัณฑ์ไม่มีรายได้มีแต่รายจ่ายนับจากเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2526

5. จิตติมา วิทยาวงศรุจิ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร เคยดำรงตำแหน่งรักษาการผู้อำนวยการหลายปี ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการเมื่อปีพ.ศ. 2552 ในปีพ.ศ. 2553 มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารทำให้จิตติมาต้องไปทำหน้าที่อาจารย์ผู้สอนในคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ แต่ในฐานะผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ผ้ามาแต่ต้น จิตติมายอมรับว่าพิษณุโลกเป็นเมืองที่หาเอกลักษณ์ในเรื่องผ้ายากมาก การทำพิพิธภัณฑ์ผ้าให้โดดเด่นจึงเป็นเรื่องท้าทายและต้องมีใจรักเป็นสำคัญ

6. ครองศักดิ์ ภูมิรินทร์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ผู้ที่ใช้เวลาหลายสิบปีในการผลักดันให้เกิดพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก และจัดตั้งสำเร็จเมื่อปีพ.ศ. 2552 ในขณะดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ปัจจุบันเกษียณอายุราชการแล้วแต่ยังคงช่วยเหลือพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก

7. มาโนช คำศรี วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก เคยทำงานในตำแหน่งวัฒนธรรมจังหวัดน่าน มีแนวคิดใช้กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรมแก้ปัญหาเยาวชน ซึ่งเคยทำได้ผลดีที่จังหวัดน่านมาแล้ว

8. จิระภา วสุวัต ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงาน พิษณุโลก ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม ปัจจุบันเกษียณอายุแล้ว

9. กล้านรงค์ ภัคดีประไพ ผู้ประกอบการรถรางท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก เติบโตในครอบครัวคหบดีที่ทำธุรกิจสัมปทานรถเมล์ แต่ต้องการสร้าง ปรากฎการณ์การท่องเที่ยวด้วยรถรางนำเที่ยว ตามเส้นทางสายประวัติศาสตร์ ตลาด ชุมชน และวัดโดยเริ่มมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546

10. จริญญา ทองสนิท ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพิษณุโลก ผู้เป็นปราชญ์ท้องถิ่นที่คอยขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมระดับชุมชนเป็นเครือข่ายร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองติดต่อกันมานานกว่า 30 ปี

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) หรือแบบไม่มีโครงสร้างคำถาม (Unstructured interview) นั้นมีลักษณะของการสนทนาเป็นรายบุคคล อย่างน้อย 2 ครั้ง โดยครั้งแรกเป็นการสนทนาสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั่วๆ ไปเพื่อสร้างความคุ้นเคยและเป็นการหาข้อมูลพร้อมจดบันทึกเพื่อนำมาใช้สัมภาษณ์ครั้งที่ 2 ซึ่งมีการบันทึกเสียงและภาพ ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้

การสัมภาษณ์รายบุคคลโดยใช้เวลาแตกต่างกันระหว่าง 1 – 3 ชั่วโมงขึ้นอยู่กับความสะดวกของกลุ่มตัวอย่างและการอธิบายในเชิงลึก โดยผู้วิจัยถอดเสียงสัมภาษณ์ทั้งหมดก่อนนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation)

ผู้วิจัยยังทำการสังเกตการณ์และรวบรวมข้อมูลความเห็นจากงานเสวนา “พิพิธภัณฑ – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด “ ซึ่งมีผู้แทนจากพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี พิพิธภัณฑผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช และผู้บริหารพิพิธภัณฑเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ร่วมเสวนาและปาฐกถา “ภูมิวัฒนธรรมเมืองพิษณุโลก “ โดย รศ. ศรีศักร วัลลิโภดม ขณะที่ผู้เข้าฟังและแสดงความเห็นได้แก่อาจารย์ นักศึกษา ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก และผู้แทนสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพิษณุโลก

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) หรือการสังเกตโดยตรง (Direct observation) ด้วยการเข้าไปสังเกตการณ์ สนทนา และศึกษาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑทั้ง 4 แห่ง เพื่อทำความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและความหมายต่างๆ ที่คนทำงานพิพิธภัณฑต้องการสื่อสาร พร้อมจดบันทึกข้อมูล (Note taking) รวมทั้งการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ 2 แบบ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) หรือแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) เป็นหนึ่งวิธีการที่ผู้วิจัยเลือกใช้พร้อมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งสถานการณ์พิพิธภัณฑ สภาพปัญหาและการแก้ปัญหา โดยผู้วิจัยเตรียมคำถามกว้าง ๆ ไว้ล่วงหน้าและลงรายละเอียดในระหว่างที่มีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการหลายๆ ครั้ง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เป็นวิธีการซักถามที่ผู้วิจัยต้องการข้อมูลส่วนลึกของความคิดออกมา โดยกำหนดตัวผู้ตอบบางคนแบบเจาะจงเพราะผู้ตอบมีข้อมูลที่ดี ลึกซึ้ง และกว้างขวางเป็นพิเศษ รวมถึงการเจียหยูฟัง (Eares dropping) จากการเสวนาที่ผู้วิจัยจัดขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลที่ผู้เข้าร่วมเสวนาแลกเปลี่ยนกับผู้บริหารพิพิธภัณฑทั้ง 4 แห่ง

- การเก็บข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยยึดหลักการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีการจำแนกตามลักษณะข้อมูล ดังต่อไปนี้

- ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการเก็บข้อมูลขึ้นมาใหม่เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่การสำรวจภาคสนาม โดย การสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

- ข้อมูลวิทยุทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งจดหมายเหตุ แผนที่ ภาพถ่าย ภาพวาด สถิตินักท่องเที่ยว รายงานการวิจัย เว็บไซต์และเอกสารนำชมพิพิธภัณฑ

3.1.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะของการวิจัย ได้แก่

3.1.2.1 กลุ่มประชากรตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ 400 ตัวอย่าง

กลุ่มประชากรตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยอายุระหว่าง 15-60 ปีที่ใช้ในการสำรวจครั้งนี้มาจากตัวเลขนักท่องเที่ยวซึ่งรวบรวมโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลกเมื่อ พ.ศ. 2551 พบว่ามีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกรวม 1,457,597 ราย ในจำนวนนี้เป็นชาวต่างประเทศ จำนวน 157,758 ราย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างพฤติกรรม ความสนใจและความต้องการเที่ยวพินิจทัศน์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 1,299,839 รายในพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 จุด ได้แก่ พินิจทัศน์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พินิจทัศน์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พินิจทัศน์ผ้า มหวิทยาลัยนเรศวร และพินิจทัศน์บ้านจันทวีและใช้สูตรสถิติในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

$$1 + Ne^2$$

โดยที่ n = จำนวนตัวอย่าง

N = ประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อน

เมื่อนำมาแทนค่าด้วยระดับความคลาดเคลื่อน (e) ที่ 10 % จะได้

$$n = \frac{1,299,839}{1 + (1,299,839)(0.1)^2}$$

$$1 + (1,299,839)(0.1)^2$$

$$n = 99.9923073 \text{ หรือคิดเป็น } 100$$

ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในพื้นที่ 4 แห่งๆ ละ 100 ราย รวม 400 ราย

3.1.2.2 กลุ่มประชากรตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ 10 ตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพินิจทัศน์ในเขตเมืองพิษณุโลกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมทั้งในส่วนภาครัฐ เอกชน

ชุมชน และผู้บริหารพิพิธภัณฑ์โดยตรง ถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่มีบทบาทสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินของพิพิธภัณฑ์รวม 10 กลุ่มดังนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก
2. นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก
3. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช
4. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี
5. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร
6. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
7. ผู้แทนชุมชนในท้องถิ่น
8. วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
9. ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลก
10. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก

สำหรับ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) จากเวทีเสวนา “พิพิธภัณฑ์ – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด “ เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2552 ณ ห้องประชุมสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก โดยมีผู้เข้าร่วมงานเสวนาและแสดงความเห็นจาก อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ส่วนพิษณุโลก มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้แทนจากวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก สภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพิษณุโลก และผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

- แบบสอบถาม (Questionnaire)
- การสัมภาษณ์ (Interview)
- บันทึก (Note taking) การสังเกต (Observation)
- บันทึกข้อมูลการเข้าไปมีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์ (Participation)

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการให้จำนวนและร้อยละในการแจกแจงความถี่ สำหรับสถิติที่ใช้ในงานวิจัยนี้มีความสัมพันธ์กับวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งแบ่งออกได้ ดังนี้

3.1.4.1 ข้อมูลบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ด้วยตารางและการพรรณนา

3.1.4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเห็นและความรู้สึกวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ด้วยตารางและการพรรณนา

3.1.5 ระยะเวลาที่ใช้การทำวิจัย

ระยะเวลาที่ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑสถานในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลก เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม” แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2552 – 31 ธันวาคม พ.ศ. 2552 เป็นการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลเบื้องต้น การสังเกตการณ์ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน และการบันทึกภาพด้วยวีดิทัศน์ นำแบบสอบถามทดสอบกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยว สังเกตการณ์และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการและไม่มีโครงสร้างคำถามและเตรียมการจัดเสวนา

ช่วงที่ 2 ระหว่างเดือนมกราคม – กรกฎาคม พ.ศ. 2553 ลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจวิจัยเชิงปริมาณ วิจัยเชิงคุณภาพและจัดเสวนา 2 ครั้ง จัดทำรายงานความก้าวหน้า สอบวิทยานิพนธ์ครั้งสุดท้าย แกะไขวิทยานิพนธ์และแก้ไขรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑสถานในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม” ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษาวิจัยซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

4.1 ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการอภิปรายผล

4.2 ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการอภิปรายผล

4.1 ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการอภิปรายผล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือของการวิจัยเชิงปริมาณ โดยแบบสอบถามดังกล่าวประกอบด้วยคำถามแบบให้เลือกตอบ (Multiple choice) ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ส่วนสำคัญ ดังนี้

4.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้วิจัยออกแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ เพื่อรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มประชากรตัวที่ทำการศึกษา โดยมีคำถามเกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ รายได้ และการศึกษา จากกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทย 400 คนบริเวณ พิพิธภัณฑสถาน 4 แห่ง ดังปรากฏมีค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ในตารางที่ 1 พบว่ามีจำนวนเพศชายมากกว่าเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 52.25 และ 47.45 ตามลำดับ โดยมีช่วงอายุระหว่าง 21-35 ปี มากที่สุดร้อยละ 37.75 รองลงไปที่คืออายุ 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 28 อายุ 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 18 อายุ 15-20 ปี ร้อยละ 9.25 และอายุ 46 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 6.50 ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวสะท้อนให้เห็นกลุ่มผู้ชมที่ให้ความสนใจเข้าชมพิพิธภัณฑสถานว่าเป็นประชากรกลุ่มวัยทำงานและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียน ทำให้พิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่งสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดการ ทั้งการให้บริการ การจัดแสดง การนำเสนอและตอบสนองความต้องการตรงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

สำหรับข้อมูลด้านอาชีพดังปรากฏในตารางที่ 2 พบว่ามีกลุ่มประชากรที่เป็นนักเรียน นิสิต และนักศึกษาจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 34 รองลงไปที่กลุ่มที่รับราชการหรือทำงาน รัฐวิสาหกิจเป็นจำนวนร้อยละ 25.25 ขณะที่อาชีพอิสระร้อยละ 15.25 ส่วนผู้ที่ทำงานเป็นลูกจ้าง บริษัทเอกชนร้อยละ 11.75 และเป็นเจ้าของกิจการร้อยละ 10.28 ทั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดให้เพศ อายุ และอาชีพ ในงานวิจัยนี้มีความสัมพันธ์หรือเป็นนัยสำคัญต่อพฤติกรรมความสนใจ ที่มีต่อพิพิธภัณฑสถานและการท่องเที่ยววัฒนธรรม แต่ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการ

วิเคราะห์กลุ่มผู้บริโภคหรือผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เพื่อประโยชน์ทั้งในการจัดกิจกรรม ปรับปรุงการบรรยาย การให้ข้อมูลและการสื่อสาร ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชม

ผลการสำรวจรายได้และการศึกษาพบว่าแม้ผู้วิจัยไม่ได้ตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับรายได้มีความเกี่ยวข้องกับอาชีพและการศึกษาของกลุ่มประชากรที่มาท่องเที่ยวในพิพิธภัณฑ์หรือไม่ แต่ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 43 และร้อยละ 35 มีรายได้ระหว่าง 10,000 ถึง 19,999 บาทซึ่งปรากฏในตารางที่ 3 นั้น มีความสัมพันธ์กับอาชีพนั่นคือ ร้อยละ 34 เป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา และระดับการศึกษาส่วนใหญ่คือร้อยละ 66.50 มีการศึกษาระดับอนุปริญญาถึง ปริญญาตรี ตามตารางที่ 4 ซึ่งเท่ากับว่าเป็นกลุ่มประชากรหลักที่ใช้บริการในทุกพิพิธภัณฑ์อย่างชัดเจน

4.1.2 พฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

การออกแบบคำถามในส่วนพฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์กว้างๆ ไม่เจาะจงลงไปถึงพิพิธภัณฑ์แห่งหนึ่งแห่งใด เช่นคำถามเกี่ยวกับการรู้จักหรือไม่รู้จัก ชอบหรือไม่ชอบ ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งเหตุผลที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ ความถี่ในการเข้าชม ความสนใจเรื่องราวที่จัดแสดง และแนวโน้มการกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกซึ่งผลการสำรวจในตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรส่วนใหญ่รู้จักพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์ผ้า และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชรู้จักพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ค่อนข้างสูงคือร้อยละ 67 รองลงมาคือกลุ่มตัวอย่างที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีรู้จักพิพิธภัณฑ์ที่ไปเยือนร้อยละ 62 ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ไปเยือนพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม รู้จักพิพิธภัณฑ์ที่ไปเยือนร้อยละ 45.75 โดยมีตัวเลขของผู้ที่ไม่รู้จักมาก่อนสูงกว่าเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ไปเยือนพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร รู้จักพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ร้อยละ 43 และไม่รู้จักพิพิธภัณฑ์มาก่อนถึงร้อยละ 54.25

อย่างไรก็ดีข้อมูลสำรวจพบว่าสิ่งที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวในแต่ละพิพิธภัณฑ์รู้จักพิพิธภัณฑ์แห่งนั้นก่อนตัดสินใจเดินทางมาเที่ยวชมส่วนใหญ่มาจากการรู้จักผ่านสื่อสารมวลชนซึ่งพบจำนวนมากถึงร้อยละ 45.25 จากจำนวน 400 ตัวอย่าง และร้อยละ 27 รู้จักจากคำบอกเล่า ร้อยละ 14 รู้จักจากแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ ดังปรากฏในตารางที่ 6 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสื่อสารมวลชนซึ่งหมายถึงวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ต่างๆ มีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลและมีแนวโน้มทำให้เกิดการตัดสินใจเข้ามาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ได้อย่างมีนัยสำคัญด้วยเช่นกัน และสอดคล้องกับผลสำรวจถึงความตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกและพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในตารางที่ 7 ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่คือร้อยละ 67.75 จากกลุ่มตัวอย่าง 400 นั้นมีความตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลก โดยร้อยละ 15 ระบุว่าไม่ตั้งใจ แต่ความตั้งใจเข้าชมเฉพาะพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง ตามข้อมูล ในตารางที่ 8 พบว่าร้อยละ 63 ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถาน

แห่งชาติพระพุทธรชินราชและร้อยละ 51 ไม่ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวรมีน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ตั้งใจ เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกมีตัวเลขผู้ไม่ได้ตั้งใจเข้าชมสูงกว่าผู้ตั้งใจเข้าชม

ตัวเลขดังกล่าวผู้บริหารพิพิธภัณฑ์สามารถนำไปวิเคราะห์และหาแนวทางทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนพิพิธภัณฑ์ได้รับความประทับใจกลับไปและทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่เพื่อนำไปบอกเล่าต่อๆ กัน ซึ่งจะมีผลต่อการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งที่สอดคล้องกับผลสำรวจที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวถึงร้อยละ 27 รู้จักพิพิธภัณฑ์จากคำบอกเล่า

กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวในแต่ละพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ให้เหตุผลที่ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์แห่งนั้นๆ ว่าต้องการหาความรู้สูงถึงร้อยละ 56 รองลงไปคือการพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 28.50 ตามข้อมูลในตารางที่ 9 ซึ่งเป็นภารกิจและวัตถุประสงค์หลักของทุกพิพิธภัณฑ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ผลการสำรวจในเชิงความถี่ของการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ 4 แห่ง ตามข้อมูลในตารางที่ 10 พบว่าร้อยละ 36 มาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์แห่งนั้นมากกว่า 2 ครั้ง ร้อยละ 33.5 มาเที่ยวชมเป็นครั้งแรก และร้อยละ 27 มาเที่ยวชมเป็นครั้งที่ 2 สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวย้อนกลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ด้วย ตัวเลขที่น่าสนใจและมีความจำเป็นที่ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ต้องให้ความสำคัญเพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนพิพิธภัณฑ์อีกหลายครั้ง ซึ่งหมายความว่าพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องมีการปรับปรุง การจัดแสดงและการนำเสนอตลอดจนการให้บริการความรู้ใหม่ๆ เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความเบื่อหน่ายและอาจตัดสินใจไม่กลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์

สำหรับพิพิธภัณฑ์ที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 400 ตัวอย่างเคยเข้าชมมาแล้วพบว่าร้อยละ 49.75 คือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช ส่วนร้อยละ 22.50 ได้แก่พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร ขณะที่มิได้เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีร้อยละ 17.5 และมีเพียงร้อยละ 8 ที่เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกดังปรากฏในตารางที่ 11

ในการสำรวจครั้งนี้ยังพบว่าพิพิธภัณฑ์ที่กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทย 400 ตัวอย่างให้ความสนใจ/ประทับใจ และไม่ประทับใจโดยมีตัวเลขที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญดังปรากฏในตารางที่ 12 นั่นคือร้อยละ 37.50 ประทับใจพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช แต่ร้อยละ 62.50 ระบุว่าไม่ประทับใจ ขณะที่ร้อยละ 37.25 ประทับใจในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี แต่ร้อยละ 62.75

บอกว่าไม่ประทับใจ สำหรับพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกมหาวิทยาลัยวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามพบว่ากลุ่มตัวอย่างประทับใจร้อยละ 31.25 ไม่ประทับใจร้อยละ 68.75 สุดท้ายคือพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งกลุ่มตัวอย่างระบุว่าประทับใจร้อยละ 23.25 ไม่ประทับใจถึงร้อยละ 76.75

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าที่พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งสามารถนำไปวางแผน กำหนดแนวทางหรือวิธีการที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและความประทับใจในการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ให้มากขึ้นได้ เพื่อการตัดสินใจเข้าเยี่ยมชมหรือบอกต่อให้ผู้อื่นมาเยี่ยมชมในครั้งต่อไป

สำหรับการออกแบบคำถามถึงสิ่งที่สนใจในพิพิธภัณฑ์โดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่กว้างๆ และครอบคลุมการจัดแสดงที่มีอยู่ในทุกพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก บุคคลสำคัญ พระพุทธรูป เช่นพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์จำลองและพระศรีศาสดาจำลอง พระบูชาและวัตถุมงคลอื่นๆ (พระพิมพ์ เหรียญบูชา ผ้ายันต์ เป็นต้น) รวมทั้งผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า สิ่งของเครื่องใช้ในอดีต ศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมประเพณี และกลุ่มชาติพันธุ์ ดังปรากฏในตารางที่ 13 ซึ่งพบว่าร้อยละ 70.75 สนใจการจัดแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก ร้อยละ 52 สนใจพระพุทธรูป ร้อยละ 31.50 สนใจเรื่องราวบุคคลสำคัญ ร้อยละ 29.75 สนใจพระบูชาและวัตถุมงคลอื่นๆ ขณะที่ร้อยละ 23.75 สนใจเรื่องศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมประเพณี ส่วนร้อยละ 22.25 สนใจเรื่องผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า ร้อยละ 19.75 สนใจสิ่งของเครื่องใช้คนไทยในอดีตและสุดท้ายคือร้อยละ 4.75 สนใจเรื่องราวกลุ่มชาติพันธุ์

อย่างไรก็ดีตัวเลขที่สะท้อนสิ่งที่ไม่สนใจในพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในตารางที่ 13 มีความสอดคล้องกับข้อมูลในตารางที่ 12 ที่กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวแสดงความไม่ประทับใจในพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งที่เยี่ยมชมมากกว่าความประทับใจแต่มีความขัดแย้งกับข้อมูลการกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แห่งนั้นอีก ในตารางที่ 14 ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถามทั้ง 400 ตัวอย่าง จะกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แห่งนั้นอีกสูงถึงร้อยละ 74.75 และไม่แน่ใจร้อยละ 16.75 มีเพียงร้อยละ 6.75 ที่ระบุว่าไม่กลับมาอีก ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ต้องตระหนัก ให้ความสำคัญรวมทั้งสร้างแรงจูงใจตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวและการรับรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

ผลสรุปข้อมูลเปรียบเทียบการรู้จักและช่องทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งที่ทำการศึกษาในตารางที่ 14 พบว่าค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ของสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อการรับรู้ในทุกพิพิธภัณฑ์ และที่สังเกตพบก็คือคำบอกเล่ามีอิทธิพลต่อการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยว และมีนัยสำคัญต่อการวางแผนและการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อก่อให้เกิดความประทับใจและจูงใจเพื่อกระตุ้นให้เกิดการบอกเล่าจากคนหนึ่งสู่คนหนึ่ง ซึ่งมีส่วนเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยวได้อีกช่องทางหนึ่งโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

4.1.3 พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี

ผู้วิจัยได้ออกแบบคำถามปลายปิดว่ารู้จักหรือไม่รู้จัก ใช่หรือไม่ใช่ เคยหรือไม่เคยเยี่ยมชมความถี่และเวลาที่ใช้ในการชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี ชอบหรือไม่ชอบ ผู้ชมมีความต้องการหรือมี

ความคาดหวังอย่างไรต่อพิพิธภัณฑ์ เข้าใจหรือไม่เข้าใจและจะกลับมาหรือไม่กลับมาเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีอีก ดังปรากฏในตารางพฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์ส่วนที่ 3

ผลสำรวจพบว่ากลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีรู้จัก พิพิธภัณฑ์แห่งนี้สูงถึงร้อยละ 97 ดังปรากฏในตารางที่ 15 ซึ่งมีเพียงร้อยละ 3 ที่ไม่รู้จัก ไม่แน่ใจและไม่ระบุความเห็น และยังพบว่าช่องทางที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างประชากรรู้จักมาจากสื่อมวลชนร้อยละ 62 และจากป้ายประชาสัมพันธ์ทั่วไปร้อยละ 20 ส่วนร้อยละ 16 รู้จักพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีจากคำบอกเล่า

จากข้อมูลประสบการณ์และความถี่ในการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี ในตารางที่ 16 พบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรถึงร้อยละ 86 ไม่เคยมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มาก่อน มีเพียงร้อยละ 14 ที่เคยมาแล้ว และในจำนวนนี้มีร้อยละ 9 ที่มา 2 ครั้งและมีผู้เคยมาแล้ว 3 ครั้งและมากกว่า 3 ครั้งด้วยเช่นกัน

สำหรับจำนวนคนและการเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีพบว่าร้อยละ 50 มาเพียงคนเดียว ส่วนร้อยละ 29 มามากกว่า 3 คน และร้อยละ 17 มา 2 คน ทั้งนี้ส่วนใหญ่คือร้อยละ 69 ใช้พาหนะส่วนตัว ขณะที่ร้อยละ 12 ใช้รถประจำทาง ดังปรากฏในตารางที่ 17

สำหรับความรู้สึกลึกซึ้งและไม่ชอบอะไรบ้างในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีของกลุ่มตัวอย่าง 100 ตัวอย่างมีค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ในตารางที่ 19 มีดังนี้

- ร้อยละ 90 ชอบที่มีของที่ระลึกจำหน่าย
- ร้อยละ 81 ชอบความสะดวก
- ร้อยละ 60 ชอบการจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้านของคนไทยในอดีต
- ร้อยละ 53 ชอบสภาพภูมิทัศน์ซึ่งประกอบไปด้วยเรือนไทยและบ้านไม้และสวน
- ร้อยละ 33 ชอบการแสดงนิทรรศการความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์
- ร้อยละ 16 ชอบนิทรรศการภาพเก่าเมืองพิษณุโลก
- ร้อยละ 7 ชอบการให้บริการทั้งการนำชม การให้ข้อมูลความรู้ และเอกสาร
- ร้อยละ 1 ชอบนิทรรศการกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองพิษณุโลก

ข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 99 ไม่ชอบชมเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองพิษณุโลก ซึ่งแสดงให้เห็นด้วยภาพถ่าย นอกจากนี้ มีกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 93 ที่ไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจกับการให้บริการ และมีกลุ่มตัวอย่างมากถึงร้อยละ 84 ที่ไม่ชอบชมนิทรรศการภาพเก่าเมืองพิษณุโลก ขณะที่ร้อยละ 67 ไม่ชอบส่วนการแสดงผลนิทรรศการความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ซึ่งแสดงให้เห็นบริเวณด้านหน้าก่อนเข้าชมอาคารจัดแสดงหลัก

ผู้วิจัยยังมีการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยว ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีเกี่ยวกับความต้องการ 12 ด้านที่โครงการจะได้รับเพิ่มเติมจากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีโดยปรากฏในตารางที่ 23 มีรายละเอียดดังนี้

- ร้อยละ 46 ต้องการให้มีห้องบรรยายที่ใช้เทคโนโลยีสื่อผสมที่หลากหลาย
- ร้อยละ 45 ต้องการให้มีร้านจำหน่ายหนังสือ
- ร้อยละ 44 ต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน
- ร้อยละ 35 ต้องการให้มีบริการพิเศษสำหรับผู้พิการ
- ร้อยละ 22 เท่ากันคือต้องการให้มีการบริการ (ซึ่งในที่นี้หมายถึงการอธิบายนำชมการให้ข้อมูลความรู้ต่างๆ และเอกสารประกอบการชม) และอินเตอร์เน็ต
- ร้อยละ 20 เท่ากันคือต้องการให้มีร้านอาหารและเครื่องดื่ม และเพิ่มป้ายบอกเส้นทาง
- ร้อยละ 19 ต้องการให้มีที่จอดรถ
- ร้อยละ 1 ต้องการให้มีบริการรถจากจุดต่างๆ นำเข้ามาชมพิพิธภัณฑ์

อย่างไรก็ดี เมื่อเทียบความต้องการกับความไม่ต้องการทั้ง 12 ด้านนั้นปรากฏว่าความไม่ต้องการมีความถี่สูงกว่าทุกด้าน เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์มีพื้นฐานการรับรู้และมีความเข้าใจลักษณะของพิพิธภัณฑ์อยู่แล้วว่าไม่ใช่สถานที่ที่ให้บริการความสะดวกสบายหรือมีความทันสมัยมากนัก แต่ข้อมูลที่สะท้อนความต้องการดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ให้พิพิธภัณฑ์นำไปใช้เพื่อลำดับความสำคัญของการจัดการและการให้บริการที่เหมาะสม

สำหรับความสะดวกในการเข้าชมและเวลาที่ใช้ในการชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีดังปรากฏข้อมูลในตารางที่ 27 ซึ่งมีความสำคัญต่อการปรับตัวของพิพิธภัณฑ์และการสร้างความน่าสนใจเพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่กับพิพิธภัณฑ์นานขึ้นด้วยความประทับใจ ซึ่งผลสำรวจมีดังนี้

- กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวร้อยละ 62 ระบุว่าได้รับความสะดวกมากในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ขณะที่ร้อยละ 37 ระบุว่าสะดวกปานกลาง มีเพียงร้อยละ 1 ระบุว่าไม่สะดวก
- กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวร้อยละ 83 ใช้เวลาน้อยกว่า 1 ชั่วโมงในการเยี่ยมชม แต่มีร้อยละ 15 ใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง และมีเพียงร้อยละ 2 ที่ใช้เวลามากกว่า 2 ชั่วโมง

ส่วนความเข้าใจเรื่องราวที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีในตารางที่ 28 นั้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจดีมากร้อยละ 50 และเข้าใจปานกลางร้อยละ 49 โดยมีเพียงร้อยละ 1 ระบุว่าไม่เข้าใจ

ข้อมูลสำรวจกลุ่มตัวอย่าง ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีที่ปรากฏในตารางที่ 29 เรื่องการเข้าร่วมกิจกรรม รวมการพาผู้เข้ามาเยี่ยมชมและความตั้งใจกลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์คือมีสัดส่วนการร่วมกิจกรรมสูงกว่าการไม่เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งการพาผู้เข้ามาเยี่ยมชมและแนวโน้มการกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ แต่มีความไม่แน่ใจ ค่อนข้างสูงด้วยเช่นกัน

จากข้อมูลดังกล่าวพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพอใจกับสถานที่และการเที่ยวชมอย่างเป็นทางการ อีสาระเนื่องจากพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี มีความร่มรื่น สะอาดและภายในอาคารแต่ละหลังได้รับการดูแลทำความสะอาดตลอดเวลา อย่างไรก็ตามสิ่งที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีควรให้ความสนใจคือระยะเวลาในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ที่กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 83 ระบุว่าใช้น้อยกว่า 1 ชั่วโมง ขณะที่การจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้านที่มีอยู่เป็นจำนวนมากต้องใช้เวลาในการชมและทำความเข้าใจพอสมควร แต่สิ่งที่สะท้อนความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม การพาผู้เข้ามาเยี่ยมชม และตั้งใจกลับมาชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี ดังปรากฏในตารางที่ 29 ที่ส่วนใหญ่ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมและส่วนใหญ่จะพาผู้เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ และส่วนใหญ่อีกพร้อมจะกลับมาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี จึงเป็นสิ่งที่ควรนำไปวางแผนที่จะทำให้ผู้ชมอยู่ในพิพิธภัณฑ์ยาวนานขึ้นด้วยกิจกรรมหรือการสร้างประทับใจ

4.1.4 พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช

การออกแบบคำถามมีลักษณะคล้ายคลึงกับส่วนที่ 3 (ก) แต่มีความแตกต่างในคำถามบางข้อเนื่องจากผู้วิจัยต้องการข้อมูลความสนใจเฉพาะเรื่องราวที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช ที่มีความแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี ได้แก่คำถามชอบหรือไม่ชอบอะไร โดยมีคำตอบย่อยเกี่ยวกับศิลปวัตถุที่จัดแสดงเช่นเครื่องถ้วยสมัยต่างๆ เครื่องอัฐบริขาร พระพิมพ์ดินเผา พระพุทธรูป (พระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์ พระศรีศาสดา) เป็นต้น

จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางที่ 13 พบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่สำรวจ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช รู้จักพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ร้อยละ 62 ส่วนอีกร้อยละ 26 ไม่รู้จัก ส่วนที่เหลือไม่แน่ใจและไม่ระบุ โดยช่องทางที่ทำให้รู้จักมาจากสื่อมวลชนร้อยละ 29 โดยร้อยละ 24 รู้จักจากคำบอกเล่าและร้อยละ 18 รู้จักจากแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ แต่มีข้อสังเกตคือร้อยละ 29 ไม่ระบุช่องทางที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่เที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช ให้ข้อมูลประสบการณ์และความถี่ในการเที่ยวชม ตามตารางที่ 14 ซึ่งพบว่าร้อยละ 40 เคยมา

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ขณะที่ร้อยละ 53 ไม่เคยมาเที่ยวชม ส่วนความถี่ในการชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชก็พบว่าร้อยละ 53 มาเป็นครั้งแรก ส่วนผู้ที่มามากกว่า 3 ครั้งมีจำนวนร้อยละ 18 และที่เคยมา 2 ครั้งมีจำนวนร้อยละ 15

ข้อมูลจำนวนคนและวิธีการเดินทางมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช มีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำหิว ตามตารางที่ 17 พบว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ร้อยละ 55 มีจำนวนมากกว่า 3 คนขึ้นไป โดยร้อยละ 25 มากัน 2 คน ส่วนร้อยละ 15 มา 3 คน

กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชแสดงความรู้สึกโดยเรียงตามลำดับสิ่งที่ชอบมากไปหาน้อยตามข้อมูลในตารางที่ 20 ดังนี้

- ร้อยละ 78 ชอบการจัดแสดงศิลปวัตถุประเภทพระพิมพ์ดินเผา พระพิมพ์โลหะและพระพิมพ์แบบอื่นๆ
- ร้อยละ 78 ชอบความสะอาดภายในพิพิธภัณฑ์
- ร้อยละ 73 ชอบพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในวิหาร ได้แก่พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์จำลอง และพระศรีศาสดาจำลอง เป็นต้น
- ร้อยละ 49 ชอบสภาพภูมิทัศน์รอบพิพิธภัณฑ์
- ร้อยละ 30 ชอบนิทรรศการเครื่องถ้วยได้แก่ สังคโลก เบญจรงค์และลายคราม
- ร้อยละ 24 ชอบนิทรรศการการแสดงเครื่องอัฐบริขารที่พระมหากษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์ตลอดจนบุคคลสำคัญถวายแด่เจ้าอาวาสวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร องค์ก่อนๆ
- ร้อยละ 24 ชอบการแสดงตู้พระธรรมลายรดน้ำแบบต่างๆ และคัมภีร์ใบลาน
- ร้อยละ 11 ชอบการให้บริการได้แก่การนำชม การให้ข้อมูลความรู้ทั่วไป การให้เอกสาร

จากข้อมูลดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับข้อมูลทั่วไปของจังหวัดพิษณุโลกนั่นคือเป็นจังหวัดมีชื่อเสียงการพบพระพิมพ์ดินเผากรุวัดนางพญา ที่เรียกว่าพระนางพญา ซึ่งพระพิมพ์ดังกล่าวจัดแสดงให้ชมในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช ด้วยทำให้ตัวเลขความถี่ความพึงพอใจมีจำนวนสูงสุด สำหรับตัวเลขความไม่พึงพอใจหรือไม่ชอบเรื่องการให้บริการที่สูงถึงร้อยละ 88 ส่วนหนึ่งเพราะเจ้าหน้าที่ไม่พอให้บริการนักท่องเที่ยวและข้อมูลประกอบการชมนิทรรศการมีน้อย การจัดแสดงที่นักท่องเที่ยวไม่ชอบสูงถึงร้อยละ 75 คือนิทรรศการเครื่องอัฐบริขาร ที่เป็นของใช้ส่วนตัวของเจ้าอาวาสในอดีต และร้อยละ 69 ไม่ชอบนิทรรศการเครื่องถ้วยสังคโลก เครื่องถ้วยเบญจรงค์ เครื่องลายคราม ซึ่งจัดแสดงในตู้กระจกใสๆ แฉกๆ แฉกๆ เพื่อความปลอดภัย และกลุ่มตัวอย่าง

นักท่องเที่ยวที่แสดงความไม่ชอบสภาพภูมิทัศน์ถึงร้อยละ 51 เนื่องจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชตั้งแต่ภายในวิหารพระพุทธรชินราช วิหารพระศรีศาสดาจำลองและวิหารพระพุทธรชินสีห์จำลอง ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้าไปนมัสการค่อนข้างหนาแน่นและตลอดเวลา

ส่วนผลสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยว ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช เกี่ยวกับความต้องการ 12 ด้านตามข้อมูลในตารางที่ 24 มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

- ร้อยละ 76 ต้องการให้มีป้ายบอกทางเข้าพิพิธภัณฑ์และห้องจัดแสดงที่อยู่ในวิหารส่วนอื่นๆ
- ร้อยละ 48 ต้องการการบริการ (ในที่นี้หมายถึงการอธิบายนำชม การให้ข้อมูล และเอกสาร)
- ร้อยละ 38 ต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนร้อยละ 21 ต้องการให้มีห้องบรรยายที่ใช้สื่อหลากหลาย (Multi Media)
- ร้อยละ 20 ต้องการให้มีที่จอดรถเพิ่มเติม
- ร้อยละ 17 ต้องการให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชเพิ่มกิจกรรมพิเศษ
- ร้อยละ 12 ต้องการให้มีบริการอินเทอร์เน็ต
- ร้อยละ 11 ต้องการให้เพิ่มบริการสำหรับคนพิการ
- ร้อยละ 10 ต้องการให้มีร้านจำหน่ายหนังสือ

ค่าความถี่ดังกล่าวสอดคล้องกับสถานการณ์จริงเนื่องจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

พระพุทธรชินราชไม่ได้แยกออกจากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร แต่ใช้พื้นที่ภายในวิหารพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์จำลองและพระศรีศาสดาจำลอง ในการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุต่างๆ และอยู่แยกจากกัน ไม่มีสัญลักษณ์บอกทางไปยังพิพิธภัณฑ์ ขณะที่การบริการนำชมก็เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งเนื่องจากบุคลากรพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชมีน้อยและเปิดให้บริการ 7 วันไม่มีวันหยุด นอกจากนี้เอกสารประกอบการชมพิพิธภัณฑ์ยังไม่มีมีการปรับปรุงเนื้อหาใหม่ๆ ทำให้ขาดความน่าสนใจและไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของศิลปโบราณวัตถุที่จัดแสดงมากนัก

ผลสำรวจความเห็นนักท่องเที่ยวต่อการได้รับความสะดวกในระหว่างการเดินทางเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชอย่างไร มีดังนี้

- กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวร้อยละ 55 ระบุว่าสะดวกปานกลาง ร้อยละ 43 ระบุว่าสะดวกมากและร้อยละ 2 ระบุว่าไม่สะดวก
- กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวร้อยละ 65 ใช้เวลาน้อยกว่า 1 ชั่วโมงในการเยี่ยมชม ร้อยละ 26 ใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง มีเพียงร้อยละ 5 ที่ใช้เวลามากกว่า 2 ชั่วโมง

ส่วนความเข้าใจเรื่องราวที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชใน ตารางที่ 28 นั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจปานกลางร้อยละ 62 และเข้าใจดีมาร้อยละ 14 โดยร้อยละ 24 ระบุว่าไม่เข้าใจ

ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชมีลักษณะคล้าย กับที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีโดยเฉพาะการใช้เวลาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ซึ่งส่วนใหญ่ระบุว่าใช้น้อย กว่า 1 ชั่วโมง ซึ่งเป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ควรนำเป็นข้อมูลวางแผนให้ผู้ชมมีโอกาสศึกษาเรียนรู้ใน พิพิธภัณฑ์ให้มากขึ้น ทั้งการเล่าเรื่องและการนำชมที่ดึงดูดความสนใจ

ข้อมูลสำรวจกลุ่มตัวอย่าง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชเรื่องการเข้าร่วม กิจกรรม รวมทั้งพาผู้ขึ้นมาเยี่ยมชมและความตั้งใจกลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์คือมีสัดส่วนการร่วม กิจกรรมสูงกว่าการไม่เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งการพาผู้ขึ้นมาเยี่ยมชมและแนวโน้มการกลับมาเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์แต่มีความไม่แน่ใจ ค่อนข้างสูงด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในตารางที่ 29

4.1.5 พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้วิจัยออกแบบคำถามคล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีและพิพิธภัณฑ์เมือง พิษณุโลกและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช ยกเว้นบางคำถามที่ต้องการข้อมูลเฉพาะเจาะจงลงไปได้แก่เหตุผลที่มาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ผ้าและชอบหรือไม่ชอบอะไรในพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งลักษณะคำตอบที่ให้กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ทำการศึกษาเลือกตอบนั้นมีความสัมพันธ์กับการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์

ผลสำรวจการรู้จักและช่องทางที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรในตารางที่ 15 พบว่ากลุ่มตัวอย่างรู้จักร้อยละ 52 อีกร้อยละ 40 ไม่รู้จัก โดยรู้จักผ่านการแนะนำของมัคคุเทศก์ มากกว่าช่องทางอื่น ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริงว่าพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่บริษัทนำเที่ยวบรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยว

ประสบการณ์และความถี่ในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ผ้าของกลุ่มตัวอย่างประชากรที่สำรวจ 100 ตัวอย่างในตารางที่ 16 พบว่าเคยมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ร้อยละ 71 และร้อยละ 29 ไม่เคยมา โดยในจำนวน 100 ตัวอย่างดังกล่าวพบว่ามาเป็นครั้งแรกร้อยละ 30 แต่มีตัวเลขร้อยละ 26 ที่จำไม่ได้และอีกร้อยละ 14 ไม่ระบุความถี่ ซึ่งขัดแย้งกับตัวเลขประสบการณ์การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ที่ระบุว่าเคยมาถึงร้อยละ 71

สำหรับจำนวนคนที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ผ้า พบว่าส่วนใหญ่มาด้วยกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปส่วนที่เดินทางมาชมเพียงคนเดียวมีร้อยละ 17 ดังข้อมูลในตารางที่ 17 และมีความหลากหลายในการเดินทางโดยเป็นรถส่วนตัวร้อยละ 41 ส่วนรถประจำทางร้อยละ 24 และเดินทางมาโดยรถนำเที่ยว ร้อยละ 23

กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรแสดงความรู้สึก โดยเรียงตามลำดับสิ่งที่ชอบมากไปหาน้อยตามข้อมูลในตารางที่ 21 ดังนี้

- ร้อยละ 91 ชอบความสะอาดภายในพิพิธภัณฑ์
- ร้อยละ 50 ชอบนิทรรศการผ้าและการแสดงวิถีชีวิตชาวไทยครั้งที่อพยพมาจากภูคัง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและอยู่อาศัยและอยู่อาศัยอย่างกระจัดกระจายในพื้นที่ อ. บางระกำและ อ. พรหมพิราม จ. พิษณุโลก
- ร้อยละ 33 ชอบของที่ระลึก ได้แก่ผลิตภัณฑ์จากร้านจิตรลดา เสื้อผ้าฝ้าย ผ้าไหมพื้นเมืองจากที่ต่างๆ และของที่ระลึกที่ทำจากผ้า ซึ่งมีร้านจำหน่ายอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ผ้า
- ร้อยละ 32 ชอบสภาพภูมิทัศน์
- ร้อยละ 31 ชอบนิทรรศการเครื่องมือทอผ้า
- ร้อยละ 16 ชอบหรือพึงพอใจการให้บริการ
- ร้อยละ 15 ชอบหรือพึงพอใจนิทรรศการฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คือร้อยละ 85 ไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจที่จะชมนิทรรศการฉลองพระองค์ ร้อยละ 84 ไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจการให้บริการ ร้อยละ 69 ไม่ชอบนิทรรศการเกี่ยวกับเครื่องมือทอผ้า ร้อยละ 68 ไม่ชอบสภาพภูมิทัศน์รอบพิพิธภัณฑ์ และร้อยละ 67 ไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจเกี่ยวกับของที่ระลึกที่จำหน่ายในพิพิธภัณฑ์ แต่ที่น่าสนใจคือกลุ่มตัวอย่าง 100 ตัวอย่างมีจำนวนมากถึงร้อยละ 15 ที่แสดงความชอบหรือพึงพอใจกับนิทรรศการฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทั้งๆ ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งเป็นสิ่งที่หาชมได้ยากและไม่มีจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อื่นๆ ด้วยเช่นกัน

จากตารางที่ 21 ใน เป็นการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวด้านความต้องการให้มีเพิ่มขึ้น ณ พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร มีผลสรุปดังนี้

- ร้อยละ 36 ต้องการให้มีร้านจำหน่ายหนังสือ
- ร้อยละ 25 ต้องการให้มีการบริการเพิ่มขึ้น
- ร้อยละ 24 ต้องการให้มีบริการสำหรับคนพิการ
- ร้อยละ 19 ต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชน
- ร้อยละ 16 เท่ากันคือต้องการให้มีบริการอินเทอร์เน็ตและร้านอาหารและเครื่องดื่ม
- ร้อยละ 15 ต้องการให้มีป้ายบอกเส้นทางที่นำมาสู่พิพิธภัณฑ์ผ้า
- ร้อยละ 9 ต้องการให้มีห้องบรรยายด้วยการใช้สื่อผสมที่หลากหลาย (Multi media)

- ร้อยละ 8 เท่ากันคือความต้องการให้มีห้องสมุดและรถบริการนำชมพิพิธภัณฑ์
- ร้อยละ 7 ต้องการให้พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมพิเศษ

ทั้งนี้เมื่อเทียบความต้องการแล้วพบว่ามีความถี่น้อยกว่าความไม่ต้องการ ตามรายละเอียดในตารางที่ 25 เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ผ้าตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยนครราชสีมาสาย 117 ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่เข้าสู่ตัวเมืองพิบูลย์โลก มีป้ายประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์เด่นชัด พิพิธภัณฑ์ก็อยู่ภายในอาคารที่มีเครื่องปรับอากาศซึ่งมีการทำความสะอาดตลอดเวลารวมทั้งมีที่จอดรถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

ความสะดวกและการใช้เวลาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ตามข้อมูลในตารางที่ 27 มีรายละเอียดดังนี้

- กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวร้อยละ 60 ระบุว่าสะดวกปานกลาง ร้อยละ 40 สะดวกมาก
- กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวร้อยละ 39 ใช้เวลาน้อยกว่า 1 ชั่วโมงในการเยี่ยมชม ร้อยละ 37 ใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง และร้อยละ 24 ใช้เวลามากกว่า 2 ชั่วโมง

ขณะที่ความสะดวกในการเดินทางรวมทั้งเวลาที่ใช้ในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่พิพิธภัณฑ์ผ้าจำเป็นต้องนำไปใช้ในการบริหารจัดการทั้งการแสดงและจำหน่ายสินค้าภายในพิพิธภัณฑ์ โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่พิพิธภัณฑ์ผ้าร้อยละ 40 ระบุว่าการเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์สะดวกมาก ขณะที่ร้อยละ 60 เห็นว่าสะดวกปานกลาง ดังข้อมูลในตารางที่ 27 ส่วนการใช้เวลาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ผ้าที่ปรากฏในตารางที่ 27 ด้วยนั้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 39 ใช้เวลาในพิพิธภัณฑ์ไม่ถึง 1 ชั่วโมง ส่วนร้อยละ 37 ใช้เวลาระหว่าง 1 -2 ชั่วโมง อย่างไรก็ตามก็ตีความเข้าใจเรื่องราวที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ผ้าว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจปานกลางร้อยละ 60 และเข้าใจดีมากร้อยละ 23 โดยร้อยละ 17 ระบุว่าไม่เข้าใจดังปรากฏในตารางที่ 28

ข้อมูลสำรวจกลุ่มตัวอย่าง ณ พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนครราชสีมาที่ปรากฏในตารางที่ 29 ในเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งการพาผู้เข้ามาเยี่ยมชมและความตั้งใจกลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ที่มีสัดส่วนการร่วมกิจกรรมสูงกว่าการไม่เข้าร่วมกิจกรรม เช่นเดียวกับการพาผู้เข้ามาเยี่ยมชมและแนวโน้มการกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ แต่มีความไม่แน่ใจค่อนข้างสูงเช่นกัน

4.1.6 พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

การออกแบบสอบถามในส่วนที่ 3 (ง) มีความคล้ายคลึงกับคำถามในส่วนที่ 3(ก) (ข) และ (ค) แต่เนื่องจากรูปแบบและการจัดแสดงมีความแตกต่างจากพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑสถานผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราชนั่นคือพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก ออกแบบการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานด้วยเทคโนโลยีสื่อผสม (Multi media) ผู้วิจัยจึงออกแบบคำถามบางข้อให้มีความสัมพันธ์กับการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานเพื่อให้กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ทำการศึกษาลือเลือกคำตอบจากประสบการณ์จริง

ข้อมูลเปรียบเทียบที่ปรากฏในตารางที่ 13 พบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม ณ พิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามรู้จักพิพิธภัณฑสถานนี้ร้อยละ 44 ส่วนร้อยละ 47 ระบุว่าไม่รู้จักรู้จัก โดยช่องทางที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกคือสื่อสารมวลชนร้อยละ 42 และจากคำบอกเล่าร้อยละ 32

จากข้อมูลประสบการณ์และความถี่ในการเข้าชมพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกพบว่ากลุ่มตัวอย่าง 100 ตัวอย่างเคยมีประสบการณ์ชมแล้วร้อยละ 45 และไม่เคยชมมาก่อนร้อยละ 51 โดยในจำนวนนี้สอดคล้องกับความถี่ที่ระบุว่ามาเป็นครั้งแรกร้อยละ 50 และมาแล้ว 2 ครั้งร้อยละ 20 ขณะที่ร้อยละ 10 ระบุว่ามากกว่า 3 ครั้ง ดังปรากฏในตารางที่ 14

การสำรวจจำนวนคนและการเดินทางมายังพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกตามข้อมูลในตารางที่ 15 ภาควิชา พบว่าร้อยละ 63 มาชมด้วยกันมากกว่า 3 คน ขณะที่ร้อยละ 17 มาชม 2 คน ขณะที่วิธีการเดินทางพบว่ามาโดยรถส่วนตัวร้อยละ 36 ส่วนร้อยละ 31 เป็นการโดยสารรถประจำทาง และร้อยละ 20 มากับรถนำเที่ยว

กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความรู้สึกต่อการเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกตามข้อมูลในตารางที่ 15 ซึ่งร้อยละ 58 ระบุว่าชอบ แต่ร้อยละ 28 ตอบว่าเฉยๆ มีเพียงร้อยละ 7 ที่ระบุว่าชอบมาก

หัวใจสำคัญของการเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานคือสิ่งของที่จัดแสดงและบรรยากาศทั่วไปในพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่พิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก แสดงความรู้สึกชอบและไม่ชอบอะไรบ้างดังข้อมูลในตารางที่ 18 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ร้อยละ 72 ชอบหรือพึงพอใจชมนิทรรศการสื่อผสม (Multi media) ที่มีทั้งภาพ เสียง และแบบจำลอง
- ร้อยละ 60 ชอบหรือพึงพอใจนิทรรศการประวัติศาสตร์สังคมเมืองพิษณุโลกที่อธิบายด้วยภาพจำลองและให้ข้อมูลในแต่ละยุคสมัย

- ร้อยละ 52 ชอบนิทรรศการภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจัดแสดงด้วยภาพขนาดใหญ่และผู้ชมเปิดชมวิถีทัศน์การแสดงได้พร้อมตัวอย่างเช่นดนตรีม้งคละ เป็นต้น
- ร้อยละ 33 ชอบสภาพภูมิทัศน์ เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกตั้งอยู่เชิงสะพานเอกราชรถ ริมแม่น้ำน่านฝั่งตะวันตก
- ร้อยละ 9 ชอบหรือพึงพอใจการให้บริการนำชม การให้ข้อมูลและเอกสารประกอบการชมพิพิธภัณฑสถาน
- ร้อยละ 3 ชอบหรือพึงพอใจเรื่องความสะดวก

ตัวเลขความถี่ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่สำรวจ ณ

พิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก ไม่พึงพอใจเรื่องความสะดวกถึงร้อยละ 97 ไม่ชอบการให้บริการถึงร้อยละ 91 และไม่ชอบสภาพภูมิทัศน์ถึงร้อยละ 67 เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่ภายในสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ส่วนถนนวังจันทร์ ซึ่งรายละเอียดเหล่านี้ถือเป็นสาระสำคัญที่พิพิธภัณฑสถานสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจเข้าชมพิพิธภัณฑสถานและมีผลต่อการบอกเล่า หรือชักชวน เพื่อนหรือคนในครอบครัวมาสัมผัสประสบการณ์ในครั้งต่อไปได้เพิ่มขึ้น

การสำรวจความเห็นเรื่องความสะดวกในการเข้าชมพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกและการใช้เวลาในการชม มีดังนี้

- กลุ่มตัวอย่างประชากรร้อยละ 60 ระบุว่าสะดวกปานกลาง โดยร้อยละ 40 ระบุว่าสะดวกมาก
- กลุ่มตัวอย่างประชากรร้อยละ 76 ใช้เวลาน้อยกว่า 1 ชั่วโมงในการเยี่ยมชม ร้อยละ 16 ใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง มีเพียงร้อยละ 1 ที่ใช้เวลามากกว่า 2 ชั่วโมงและร้อยละ 7 ไม่ระบุระยะเวลาที่ใช้ในการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน

ส่วนความเข้าใจเรื่องราวที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกนั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่าง

มีความเข้าใจปานกลางถึงร้อยละ 86 และเข้าใจดีมากร้อยละ 6 โดยร้อยละ 2 ระบุว่าไม่เข้าใจดังปรากฏในตารางที่ 28

ข้อมูลสำรวจกลุ่มตัวอย่าง ณ พิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกค่อนข้างมีความคล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑสถานอื่นๆ ที่ศึกษาวิจัยโดยเฉพาะในเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งการพาผู้เข้ามาเยี่ยมชมและความตั้งใจกลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานอีกดังที่ปรากฏในตารางที่ 29 ซึ่งมีสัดส่วนการร่วมกิจกรรมสูงกว่าการไม่เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งการพาผู้เข้ามาเยี่ยมชมและแนวโน้มการกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแต่มีความไม่แน่ใจ ค่อนข้างสูงด้วยเช่นกัน

ผลการสำรวจแสดงความคิดเห็นและร้อยละในรูปตาราง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทย

การสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทย 400 รายบริเวณ 4 พิพิธภัณฑ์ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลกสงคราม

ตารางที่4.1 เพศ – อายุ

พิพิธภัณฑ์	เพศ		อายุ (ปี)				
	ชาย	หญิง	15-20	21-25	26-35	36-45	> 46
จันทวี	67	33	-	21	28	34	17
พุทธรชินราช	54	46	10	15	45	24	5
พิพิธภัณฑ์ผ้า	46	54	20	43	22	11	4
พิพิธภัณฑ์เมือง	42	58	7	72	17	3	-
จำนวน	209	191	37	151	112	72	26
คิดเป็นร้อยละ	52.25	47.45	9.25	37.75	28	18	6.5
รวมร้อยละ	100		99.50				
ไม่ระบุ	-		(2)				

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลอาชีพ
อาชีพ

พิพิธภัณฑ	อาชีพ						
	รับราชการ รัฐวิสาหกิจ	ลูกจ้างเอกชน	เกษตรกร	อิสระ	นักเรียนนักศึกษา	เจ้าของกิจการ	อื่นๆ
จำทวี	36	1	-	27	8	17	11
พุทธชินราช	30	30	-	12	14	9	3
พิพิธภัณฑผ้า	10	16	-	15	42	15	2
พิพิธภัณฑเมือง	17	-	1	7	72	-	3
จำนวน	93	47	1	61	136	41	19
ร้อยละ	23.25	11.75	0.25	15.25	34	10.25	4.75
รวมร้อยละ	99.50						
ไม่ระบุ	(2)						

ตารางที่ 4.3 ข้อมูลรายได้

พิพิธภัณฑ	รายได้ (บาท/เดือน)				
	≤10,000	10,000 - 19,999	20,000 - 29,999	30,000 - 50,000	>50,000
จำทวี	29	63	7	-	1
พุทธชินราช	27	41	20	4	2
พิพิธภัณฑผ้า	41	24	19	12	4
พิพิธภัณฑเมือง	75	12	5	-	-
จำนวน	172	140	51	16	7
ร้อยละ	43	35	12.75	4	1.75
รวมร้อยละ	96.5				
ไม่ระบุ	(14)				

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลการศึกษา

พิพิธภัณฑ	การศึกษา					
	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย	อนุปริญญา- ปริญญาตรี	ปริญญา โท	ปริญญา เอก	อื่นๆ
จำทวี	-	36	44	8	-	12
พุทธชินราช	4	17	68	9	-	1
พิพิธภัณฑผ้า	4	12	59	25	-	-
พิพิธภัณฑเมือง	1	-	95	4	-	-
จำนวน	9	65	266	46		13
คิดเป็นร้อยละ	2.25	16.25	66.50	11.50	-	3.25
รวมร้อยละ	99.75					
ไม่ระบุ	(1)					

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลก

ตารางที่ 4.5 รู้จักพิพิธภัณฑ์แห่งใดบ้างในเขตเมืองพิษณุโลก?

พิพิธภัณฑ์	รู้จัก	รู้จัก %	ไม่รู้จัก	ไม่รู้จัก%
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี	248	62	152	38
พิพิธภัณฑ์ฯพระพุทธรชินราช	268	67	132	33
พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร	172	43	228	57
พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก	183	45.75	217	54.25

ตารางที่ 4.6 รู้จักพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งผ่านช่องทางใด?

ช่องทางที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑ์	จำนวน	ร้อยละ
1.สื่อสารมวลชน	181	45.25
2.มัลติมีเดียแนะนำ	26	6.5
3.แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์	56	14
4.คำบอกเล่า	108	27
5.อื่นๆ	8	2
6.ไม่มีคำตอบ	21	5.25
รวม	400	100

ตารางที่ 4.7 ความตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลก

ลักษณะการเข้าชมพิพิธภัณฑ์	จำนวน	ร้อยละ
ตั้งใจ	271	67.75
ไม่ตั้งใจ	60	15
ไม่แน่ใจ	30	7.5
ไม่มีความเห็น	37	9.25
ไม่มีคำตอบ	2	0.50
รวม	400	100

ตารางที่ 4.8 ความตั้งใจเข้าชมเฉพาะพิพิธภัณฑ์ 4 แห่ง

พิพิธภัณฑ์	ตั้งใจ	ร้อยละ	ไม่ตั้งใจ	ร้อยละ
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี	204	51	196	49
พิพิธภัณฑ์พระพุทธชินราช	252	63	148	37
พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยยวเรศวร	134	45	266	55
พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มรภ. พิษณุสงคราม	100	25	300	75
เฉลี่ย	172.5	46	227.5	54

ตารางที่ 4.9 เหตุผลที่ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์

เหตุผลที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์	จำนวน	ร้อยละ
หาความรู้	224	56
พักผ่อนหย่อนใจ	114	28.50
สนับสนุนพิพิธภัณฑ์ให้มีรายได้	28	7
อื่นๆ	19	4.75
ไม่มีคำตอบ	15	3.75
รวม	400	100

ตารางที่ 4.10 เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกกี่ครั้ง?

จำนวนครั้งที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์	จำนวน	ร้อยละ
1 ครั้ง	134	33.5
2 ครั้ง	108	27
มากกว่า 2 ครั้ง	144	36
ไม่เคย	14	3.5
รวม	400	100

ตารางที่ 4.11 พิพิธภัณฑที่ที่เคยเข้าชม

พิพิธภัณฑที่ที่เคยเข้าชม	จำนวน	ร้อยละ
พิพิธภัณฑที่พื้นบ้านจันทวี	70	17.5
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช	199	49.75
พิพิธภัณฑที่ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร	90	22.50
พิพิธภัณฑที่เมืองพิษณุโลก มรภ. พิบูลสงคราม	32	8
ไม่มีคำตอบ	9	2.25
รวม	400	100

ตารางที่ 4.12 พิพิธภัณฑที่สนใจ /ประทับใจ

พิพิธภัณฑที่สนใจ/ประทับใจ	ประทับใจ	ร้อยละ	ไม่ประทับใจ	ร้อยละ
พิพิธภัณฑที่พื้นบ้านจันทวี	149	37.25	251	62.75
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระพุทธรชินราช	150	37.50	250	62.50
พิพิธภัณฑที่ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร	93	23.25	307	76.75
พิพิธภัณฑที่เมืองพิษณุโลก มรภ. พิบูลสงคราม	125	31.25	275	68.75
เฉลี่ย	129.25	32.31	270.75	67.68

ตารางที่ 4.13 สิ่งที่น่าสนใจในพิพิธภัณฑ

สิ่งที่น่าสนใจในพิพิธภัณฑ	สนใจ	ร้อยละ	ไม่สนใจ	ร้อยละ
ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก	283	70.75	117	19.25
บุคคลสำคัญ	126	31.50	274	68.50
พระพุทธรูป (พระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์ฯ)	208	52	192	48
พระบูชาและวัตถุมงคล (เหรียญ ผ้ายันต์ ฯ)	79	29.75	321	80.25
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	89	22.25	311	77.75
สิ่งของเครื่องใช้คนไทยในอดีต	119	19.75	281	70.25
ศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมประเพณี	95	23.75	305	76.25
กลุ่มชาติพันธุ์	19	4.75	381	95.25

ตารางที่ 4.14 กลับมาชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้อีก

การกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์	จำนวน	ร้อยละ (%)
กลับ	299	74.75
ไม่กลับ	27	6.75
ไม่แน่ใจ	67	16.75
ไม่ตอบ	7	1.75
รวม	400	100

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ

(ก) พิพิธภัณฑพื้นบ้านจันทวี

(ข) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช

(ค) กรณีสึกษาพิพิธภัณฑผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

(ง) พิพิธภัณฑเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ตารางที่ 4.15 ความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ (รู้จักและช่องทางการรู้จักพิพิธภัณฑ)

พิพิธภัณฑ	รู้จักมาก่อนหรือไม่				รู้จักผ่านช่องทาง				
	รู้จัก	ไม่	ไม่ แน่ใจ	ไม่ ระบุ	สื่อ	มัลติเทศก์	ป้าย ประชาสัมพันธ์	บอก เล่า	ไม่ ระบุ
(ก)	97	1	1	1	62	1	20	16	1
(ข)	62	26	5	7	29	-	18	24	29
(ค)	52	40	8		17	24	21	21	17
(ง)	44	47	9		42	1	11	32	14

ตารางที่ 4.16 ประสบการณ์และความถี่ในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ

พิพิธภัณฑ	การเที่ยวชม			ความถี่ในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ					
	เคย	ไม่ เคย	ไม่ ระบุ	ครั้ง แรก	2 ครั้ง	3 ครั้ง	>3 ครั้ง	จำ ไม่ได้	ไม่ระบุ
(ก)	14	86		86	9	3	2	-	-
(ข)	40	53	7	53	15	7	18	2	5
(ค)	71	29	14	30	15	4	11	26	14
(ง)	45	51	4	50	20	3	10	6	11

ตารางที่ 4.17 จำนวนคนและการเดินทาง

พิพิธภัณฑ	จำนวนคนที่เข้าชมพิพิธภัณฑ					วิธีการเดินทางมาชมพิพิธภัณฑ				
	1คน	2คน	3คน	>3คน	ไม่ระบุ	รถส่วนตัว	รถประจำทาง	รถนำเที่ยว	อื่นๆ	ไม่ระบุ
(ก)	50	17	3	29	1	69	12	1	16	2
(ข)	3	25	15	55	2	68	6	21	2	3
(ค)	17	26	32	25		41	24	23	11	1
(ง)	8	17	6	63	6	36	31	20	7	6

ตารางที่ 4.18 ความรู้สึกที่ได้เข้าชมพิพิธภัณฑ

พิพิธภัณฑ	ความรู้สึกที่ได้ชมพิพิธภัณฑ				
	ชอบมาก	ชอบ	เฉยๆ	ไม่ชอบ	ไม่ระบุ
(ก)	15	37	32	10	6
(ข)	33	61	4	-	2
(ค)	24	42	22	9	3
(ง)	7	58	28	3	4

ตารางที่ 4.19 สิ่งที่ชอบ – ไม่ชอบในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี

สิ่งที่จัดแสดงให้ชม	ชอบ(ราย)	ร้อยละ (%)	ไม่ชอบ(ราย)	ร้อยละ (%)	ไม่ระบุ
1.สภาพภูมิทัศน์	53	53	47	47	-
2.นิทรรศการความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์	33	33	67	67	-
3.ข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน	60	60	40	40	-
4.ของเล่นเด็กโบราณ	3	3	97	97	-
5.ภาพเก่าเมืองพิษณุโลก	16	16	84	84	-
6.กลุ่มชาติพันธุ์ในพิษณุโลก	1	1	99	99	-
7.ของที่ระลึก	90	90	10	10	-
8.การให้บริการ	7	7	93	93	-
9.ความสะอาด	81	81	19	19	-

ตารางที่ 4.20 สิ่งที่ชอบ- ไม่ชอบในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช

สิ่งที่จัดแสดงให้ชม	ชอบ(ราย)	ร้อยละ (%)	ไม่ชอบ(ราย)	ร้อยละ (%)	ไม่ระบุ
1.สภาพภูมิทัศน์	49	49	51	50	-
2.เครื่องถ้วยสมัยต่างๆ	30	30	69	69	1
3.เครื่องอัฐบริวาร	24	24	75	75	1
4.พระพิมพ์แบบต่างๆ	78	78	21	21	1
5.ตู้พระธรรม-คัมภีร์	24	24	75	75	1
6.พระพุทธรูปในวิหาร	73	72	27	27	-
7.การให้บริการ	11	11	89	88	-
8.ความสะอาด	78	78	21	21	1

ตารางที่ 4.21 สิ่งที่ชอบ-ไม่ชอบในพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

สิ่งที่จัดแสดงให้ชม	ชอบ (ราย)	ร้อยละ (%)	ไม่ชอบ (ราย)	ร้อยละ (%)	ไม่ระบุ
1.สภาพภูมิทัศน์	32	32	68	68	-
2.นิทรรศการฉลองพระองค์ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ	15	15	85	85	-
3.ผ้าและวิถีชีวิตชาววัง	50	50	50	50	-
4.เครื่องมือทอผ้า	31	31	69	69	-
5.ของที่ระลึก	33	33	67	67	-
6.การให้บริการ	16	16	84	84	-
7.ความสะอาด	91	91	9	9	-

ตารางที่ 4.22 สิ่งที่ชอบ-ไม่ชอบในพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก

สิ่งที่จัดแสดงให้ชม	ชอบ(ราย)	ร้อยละ (%)	ไม่ชอบ (ราย)	ร้อยละ (%)	ไม่ระบุ
1.สภาพภูมิทัศน์	33	33	67	67	-
2.นิทรรศการสื่อผสม	72	72	28	28	-
3.นิทรรศการประวัติศาสตร์ เมืองพิษณุโลก	60	60	40	40	-
4.นิทรรศการภูมิปัญญาฯ	52	52	48	48	-
5.การให้บริการ	9	9	91	91	-
6.ความสะอาด	3	3	97	97	-

ตารางที่ 4.23 ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี

ความต้องการด้านต่างๆ	ต้องการ(ราย)	ร้อยละ(%)	ไม่ต้องการ(ราย)	ร้อยละ(%)
1.การให้บริการ	22	22	78	78
2.การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ	44	44	56	56
3.ห้องบรรยายสื่อผสม	46	46	54	54
4.ร้านขายหนังสือ	45	45	55	55
5.ห้องสมุด	31	31	69	69
6.กิจกรรมพิเศษ	21	21	79	79
7.บริการสำหรับคนพิการ	35	35	65	65
8.ที่จอดรถ	19	19	81	81
9.อินเทอร์เน็ต	22	22	78	78
10.ร้านอาหารและเครื่องดื่ม	20	20	80	80
11.ป้ายบอกทาง	20	20	80	80
12.บริการรถนำชม	1	1	99	99

ตารางที่ 4.24 ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช

ความต้องการด้านต่างๆ	ต้องการ	ร้อยละ (%)	ไม่ต้องการ	ร้อยละ (%)	ไม่ระบุ
1.การให้บริการ	48	48	52	52	-
2.การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ	38	38	62	62	-
3.ห้องบรรยายสื่อผสม	21	21	79	79	-
4.ร้านขายหนังสือ	10	10	90	90	-
5.ห้องสมุด	8	8	92	92	-
6.กิจกรรมพิเศษ	17	17	83	83	-
7.บริการสำหรับคนพิการ	11	11	89	89	-
8.ที่จอดรถ	20	20	80	80	-
9.อินเทอร์เน็ต	12	12	87	88	1
10.ร้านอาหารและเครื่องดื่ม	7	7	93	93	-
11.ป้ายบอกทาง	76	76	24	24	-
12.บริการรถนำชม	4	4	95	95	1

ตารางที่ 4.25 ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

ความต้องการด้านต่างๆ	ต้องการ	ร้อยละ(%)	ไม่ต้องการ	ร้อยละ(%)	ไม่ระบุ
1.การให้บริการ	25	25	75	75	-
2.การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ	19	19	81	81	-
3.ห้องบรรยายสื่อผสม	9	9	91	91	-
4.ร้านขายหนังสือ	36	36	64	64	-
5.ห้องสมุด	8	8	92	92	-
6.กิจกรรมพิเศษ	7	7	93	93	-
7.บริการสำหรับคนพิการ	24	24	76	76	-
8.ที่จอดรถ	-	-	100	-	-
9.อินเทอร์เน็ต	16	16	84	84	-
10.ร้านอาหารและเครื่องดื่ม	16	16	84	84	-
11.ป้ายบอกทาง	15	15	85	85	-
12.บริการรถนำชม	8	8	92	92	1

ตารางที่ 4.26 ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก

ความต้องการด้านต่างๆ	ต้องการ	ร้อยละ(%)	ไม่ต้องการ	ร้อยละ(%)
1.การให้บริการ	11	11	89	89
2.การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ	14	14	86	86
3.ห้องบรรยายสื่อผสม	24	24	76	76
4.ร้านขายหนังสือ	30	30	70	70
5.ห้องสมุด	24	24	76	76
6.กิจกรรมพิเศษ	37	37	69	63
7.บริการสำหรับคนพิการ	10	10	90	90
8.ที่จอดรถ	16	16	84	84
9.อินเทอร์เน็ต	37	37	63	63
10.ร้านอาหารและเครื่องดื่ม	50	50	50	50
11.ป้ายบอกทาง	17	17	83	83
12.บริการรถนำชม	12	12	88	88

ตารางที่ 4.27 ความสะดวกในการเดินทาง และเวลาที่ใช้ในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์	ความสะดวกในการเดินทาง			เวลาที่ใช้ในการชมพิพิธภัณฑ์			
	สะดวกมาก	สะดวกปานกลาง	ไม่สะดวก	<1 ชั่วโมง	1-2 ชั่วโมง	> 2 ชั่วโมง	ไม่ระบุ
(ก)	62	37	1	83	15	2	-
(ข)	43	55	2	65	26	5	4
(ค)	40	60	-	39	37	24	-
(ง)	5	83	12	76	16	1	7

ตารางที่ 4.28 ความเข้าใจเรื่องราว ความสะดวกระหว่างชมและข้อมูลความรู้จากแผ่นป้ายประกอบการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์	เข้าใจเรื่องราวที่จัดแสดง			ความสะดวกระหว่างชม			ข้อมูลประกอบการจัดแสดง		
	ดีมาก	ปานกลาง	ไม่เข้าใจ	ดีมาก	ปานกลาง	ไม่สะดวก	ดีมาก	ปานกลาง	ไม่ดี
(ก)	50	49	1	47	53	-	83	2	15
(ข)	14	62	24	36	62	2	51	6	41
(ค)	23	60	17	14	80	6	27	47	26
(ง)	6	86	2	3	85	7	48	45	2

ตารางที่ 4.29 การร่วมกิจกรรม การพาผู้อื่นเยี่ยมชม และความตั้งใจกลับมาเยี่ยมชม
พิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์	การร่วมกิจกรรมกับ พิพิธภัณฑ์			พาผู้อื่นมาเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์			กลับมาเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์		
	ยินดี	ไม่ ยินดี	ไม่ แน่ใจ	แน่นอน	ไม่ แน่ใจ	ไม่ แน่นอน	แน่นอน	ไม่ แน่ใจ	ไม่ แน่นอน
(ก)	78	22	-	63	37	-	63	37	-
(ข)	63	2	35	65	34	1	66	33	1
(ค)	59	2	39	60	35	5	60	35	5
(ง)	49	10	41	60	34	5	57	37	6

4.2 ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการอภิปรายผล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมที่นำมาใช้เป็นกรอบ (Framework) ในการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

- 4.2.1 สถานการณ์ที่เป็นปัญหาและวิธีการแก้สถานการณ์ที่เป็นปัญหาของแต่ละพิพิธภัณฑ์
- 4.2.2 ความเห็นที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากงานเสวนา
- 4.2.3 ข้อค้นพบ

4.2.1 สถานการณ์ที่เป็นปัญหาและวิธีการแก้สถานการณ์ที่เป็นปัญหา

การจัดการ (Management) การวางแผน (Planning) และการจัดองค์กร (Organizing)

ของพิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษาวิจัยทั้ง 4 แห่งมีความแตกต่างกันดังปรากฏในตารางที่ 2.1 บทที่ 2 หน้า 35-36 คือองค์ประกอบสำคัญในการจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและวิธีการที่นำมาใช้ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีความแตกต่างกันโดยสรุปดังนี้

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร นั้นยังมีโครงสร้างแบบรวมศูนย์คือมีการควบคุมดูแล และดำเนินงานตามนโยบายของ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีการแต่งตั้งข้าราชการระดับบริหารในตำแหน่งหัวหน้า พิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่บริหารงบประมาณ และไม่มีการเก็บค่าเข้าชม

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี เป็นการดำเนินงานโดยครอบครัวแต่ภายหลังมีการจัดตั้งเป็นมูลนิธิ จ่าสิบเอกทวี – พิมพ์ บุรณเขตต์ เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปที่ต้องการสนับสนุนภารกิจพิพิธภัณฑ์ ได้บริจาคเพื่อใช้ในการดำเนินงาน แต่การจัดการยังเป็นเรื่องภายในครอบครัวของจ่าสิบเอกทวี บุรณเขตต์ และยังพึ่งพารายได้จากการเก็บค่าเข้าชมรวมทั้งการจำหน่ายของที่ระลึก

พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นองค์กรที่เคยขึ้นตรงต่อสำนักอธิการบดี แต่ปัจจุบันมีการลดขนาดและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ผ้า ให้เป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งในกลุ่มงานพิพิธภัณฑ์ ของสถานอารยธรรมศึกษา ไชย – สาละวิน การบริหารจัดการจึงอยู่ในอำนาจของผู้อำนวยการสถาน อารยธรรมศึกษา ไชย -สาละวิน

ขณะที่พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกที่ขึ้นตรงกับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม สำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามมีส่วนทำให้การจัดการพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ค่อนข้างความกระชับและรวดเร็วรวมทั้งการวางแผนงานประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้เนื้อหาที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก็สามารถทำได้ตามเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

4.2.1.1 งบประมาณในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ

สถานการณ์ที่เป็นปัญหาสำหรับพิพิธภัณฑทั้ง 4 แห่งที่ทำการศึกษาวิจัย คืองบประมาณในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายประจำ (Fix cost) ได้แก่ เงินเดือน ค่าสาธารณูปโภค (ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต) นอกจากนี้ยังมีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับงบประมาณนั้นคือค่าใช้จ่ายที่ไม่สามารถคำนวณล่วงหน้าได้หรือค่าใช้จ่ายที่คำนวณได้แต่มีการเปลี่ยนแปลงของราคาวัสดุได้แก่ ค่าซ่อมบำรุงอาคารสถานที่ ค่าทำงานนอกเวลาของพนักงาน ค่าจัดทำข้อมูลใหม่ๆ รวมทั้งช่องทางการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และการสนับสนุนจากภาครัฐ เป็นต้น

เมื่องบประมาณเป็นข้อจำกัดในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑส่งผลให้แต่ละพิพิธภัณฑไม่สามารถเพิ่มเจ้าหน้าที่หรือพนักงานเพื่อรองรับหรือให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งสถานการณ์ที่เป็นปัญหานี้เกิดขึ้นทั้งกับพิพิธภัณฑของรัฐ พิพิธภัณฑที่อยู่ภายใต้การกำกับของมหาวิทยาลัย และพิพิธภัณฑเอกชนคือพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี

พรศิริ บุรณเขตต์ ผู้บริหารพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบัน (พ.ศ. 2552) พิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีมีรายได้จากค่าเข้าชมเดือนละประมาณ 3 หมื่นบาท มีค่าใช้จ่ายประจำคือค่าจ้างพนักงานดูแลจำนวน 7 คน หากใช้ฐานคิดค่าแรงขั้นต่ำสุดที่ 200 บาทต่อคนต่อวัน รวมกับค่าใช้จ่ายประจำเช่นค่าสาธารณูปโภคแล้วจะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 2 ,000 บาทต่อวัน รวมต้นทุนค่าใช้จ่าย 50,000 - 60,000 บาทต่อเดือน โดยมีวันหยุดพิพิธภัณฑเพียงวันเดียวคือ วันจันทร์ ขณะที่กลุ่มผู้ใช้บริการเข้าชมพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวในประเทศ แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงตามภาวะเศรษฐกิจ โดยพรศิริให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่าพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีประสบภาวะขาดทุนทุกเดือนยกเว้นช่วงเดือนพฤศจิกายน ธันวาคมและมกราคม แต่สิ่งที่ทำให้พิพิธภัณฑยังสามารถดำรงอยู่ได้มาจากรายได้จากการจำหน่ายหนังสือที่เขียนเอง รวมทั้งการจำหน่ายโปสการ์ดที่ออกแบบเองและเป็นสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีรวมทั้งรายได้จากการจำหน่ายของที่ระลึกต่างๆ โดยผู้บริหารพิพิธภัณฑไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือเงินเดือน แต่มีรายได้จากค่าต้นฉบับหนังสือและค่าออกแบบโปสการ์ด รวมทั้งการออกแบบรูปวาดการ์ตูนต่างๆ

วิธีการแก้สถานการณ์ที่เป็นปัญหาของพรศิริคือการพึ่งพาตัวเองให้มากที่สุด ต้องออกแบบสร้างสรรค์ผลงานเพื่อไปนำไปผลิตของที่ระลึกจำหน่ายในพิพิธภัณฑ ส่วนการระดมทุนเป็นอีกหนึ่งวิธีการโดยผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี คือ จ.ส.อ. ทวี บุรณเขตต์ ซึ่งเป็นประติมากรผู้ออกแบบและมีโรงหล่อพระพุทธรูปอยู่แล้วเป็นผู้สนับสนุนวิธีระดมทุนด้วยการสร้างพระพุทธรูปจิ๋วจำลอง รุ่นบูรณะพิพิธภัณฑให้ประชาชนทั่วไปเข้าบูชาและนำรายได้มาบริหารจัดการพิพิธภัณฑ แต่พรศิริอธิบายว่าทุกอย่างมีต้นทุนทั้งสิ้น

“ รายได้จากของที่ระลึกก็ประมาณครึ่งหนึ่งของค่าเข้าชม แต่ว่าต้องแบกต้นทุนด้วย ต้องพึ่งตัวเองทำของขาย ข้าวของในพิพิธภัณฑ์เราเป็นของชาวนามีมาก ที่เราจะมทุนสร้างพระพุทธรูปชินราชจำลอง ก็ต้องมีต้นทุน เป็นต้นทุนที่สูงกว่าที่เคยสร้างทั่วไป เพราะงานประณีตมาก ละเอียดทุกขั้นตอนปกติหนึ่งองค์เคยใช้เวลาหนึ่งวันครึ่ง แต่รุ่นบูรณะพิพิธภัณฑ์ 3-4 วันจะได้หนึ่งองค์”

ส่วนสถานการณ์หลักที่เป็นปัญหาสำหรับ จูติมา วิทยาวงศุจิ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์ผ้า ซึ่งอยู่ในฐานะพนักงานของมหาวิทยาลัยนเรศวร มีเงินเดือน สวัสดิการ สิทธิประโยชน์ทางวิชาการ และพิพิธภัณฑ์ผ้าได้รับการจัดสรรงบประมาณรายปีจากมหาวิทยาลัย แต่สถานการณ์ที่เป็นปัญหายังเป็นเรื่องงบประมาณ ที่แม้จะเสนอเข้าไปตามภารกิจและแผนงานจัดกิจกรรมล่วงหน้าแต่พิพิธภัณฑ์ผ้าจะถูกตัดงบประมาณส่วนหนึ่งออกทุกปี ทำให้มีผลกระทบต่อการจัดซื้อหรือจัดหาผ้าหายากและการจัดนิทรรศการหมุนเวียน โดยจูติมาให้รายละเอียดว่างบประมาณที่พิพิธภัณฑ์ผ้าได้รับมาดำเนินเป็นงบประมาณสนับสนุนรายปีจากมหาวิทยาลัยนเรศวรที่เกือบทั้งหมดต้องใช้เพื่อการดูแลเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ซ่อมบำรุงอาคารสถานที่ ทำความสะอาดรวมทั้งการปรับปรุงระบบคอมพิวเตอร์ข้อมูล ซึ่งผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ผ้าต้องจัดทำงบประมาณเสนอเป็นประจำทุกปี บางปีถูกตัดงบประมาณออกไปบ้าง หรือบางปีอาจได้เพิ่มเติมจากที่เสนอไป แต่หากพิพิธภัณฑ์มีโครงการพิเศษไม่ว่าจะเป็นการจัดนิทรรศการหมุนเวียน การอบรมให้ความรู้แก่บุคคลภายนอก การจัดแสดงต่างๆ จะต้องเสนอของบประมาณเพิ่มเติมพิเศษซึ่งส่วนใหญ่จะได้้น้อยกว่าที่เสนอขอไปทำให้ต้องแก้ปัญหาการบริหารจัดการงบประมาณให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ ขณะเดียวกันพิพิธภัณฑ์ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงการจัดแสดงให้แตกต่างกันไปหรือจัดซื้อผ้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หายากและเป็นผ้าที่มีอยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียง ซึ่งกลายเป็นปัญหาที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ นอกจากใช้วิธีขอยืมเจ้าของผ้ามาจัดแสดงให้ชมชั่วคราว

“ คนที่มาเยี่ยมชมก็บอกว่าอยากให้ผ้ามากกว่านี้ แต่วามันไม่ได้ เพราะเราไม่มีเงินซื้อผ้าที่ได้รับบริจาคมี 2-3 ชิ้น พุดจริงๆคือต้องการงบประมาณ อย่างมากๆ บางเรื่อง เกิดขึ้นอย่างที่เราไม่ได้คาดคิด ห้องจัดแสดงมันเป็นไม้ ก็มีปลวก เป็นเรื่องใหญ่มาก ต้องมีค่าใช้จ่ายแต่เราไม่มีตงนั้นสำรองไว้ก็ต้องขอไปที่มหาวิทยาลัย “

สถานการณ์ที่เป็นปัญหาสำหรับพิพิธภัณฑ์ผ้ามีความแตกต่างในรายละเอียดกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี ซึ่งมีสิ่งของเครื่องใช้ที่สะสมไว้อยู่แล้ว ไม่ต้องจัดซื้ออีก แต่วิธีการจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของพิพิธภัณฑ์ผ้ากลับมีความคล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีนั่นคือการพึ่งตนเองให้มากที่สุดและพนักงานต้องมีความสามารถหลากหลายในคนๆ เดียว (All in one) เช่น สามารถทำงานธุรการได้ขณะเดียวกันก็พร้อมทำหน้าที่วิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งมีความสามารถในการออกแบบตกแต่งเพื่อประหยัดงบประมาณการจ้างหน่วยงานภายนอกในการจัด

นิทรรศการหรือกิจกรรมพิเศษ ซึ่งความสามารถที่หลากหลายและการพึ่งพาตนเองเป็นสิ่งที่ผู้ติดตามบอกว่าต้องทำความเข้าใจ รวมทั้งสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนพิพิธภัณฑ์รวมทั้งความเสียสละแก่พนักงานทุกคน

“เจ้าหน้าที่ 9 คน ที่ดูเรื่องของการทำงานข่าวสารลงเว็บไซต์ ประชาสัมพันธ์ จัดนิทรรศการทำทะเบียนผ้า เจ้าหน้าที่คนหนึ่งก็มีความรู้ค่อนข้างหลากหลาย หลายอย่างมาก แล้วก็ค่อนข้างโชคดี ที่เราค่อนข้างได้คนที่มีความประพฤติดี ทุกคนลงไปขายของด้วย ออกต่างจังหวัดกัน และงานของเราจะมีการออกไปให้บริการชุมชนด้วยเช่น ออกไปเยี่ยมกลุ่มทอผ้า จัดนิทรรศการสถานที่ ดอกไม้ ทำเองหมดทุกอย่าง คนจะเข้าใจว่าพิพิธภัณฑ์ผ้ารวย หาเงินได้เพราะเรามีร้านค้าขายของมากมาย แต่เราไม่มีสิทธิ์ใช้เงินจากตรงนั้น นอกจากเป็นการลงทุนเรื่องค้าขาย ห้ามเอามาใช้ในการซื้อผ้า แยกว่าเป็นกองทุนหมุนเวียน ใช้ทำของที่ระลึกเท่านั้น”

แต่สถานการณ์ที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวีต้องเผชิญอย่างไม่คาดคิดนั้นคือการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารซึ่งปัจจุบันพรศิริไม่ได้เป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์แห่งนี้แล้ว

สำหรับประพันธ์ ภักตร์เขียว รักษาการหัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในระบบราชการเพียงแห่งเดียวในงานวิจัยนี้ อธิบายสถานการณ์ที่เป็นปัญหาว่าไม่ใช่เพียงเรื่องงบประมาณเท่านั้นแต่ยังรวมถึงพื้นที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ซึ่งอยู่ภายในวิหารพระพุทธรชินราช วิหารพระพุทธรชินสีห์จำลอง และวิหารพระศรีศาสดาจำลอง ซึ่งมีประชาชนเข้ามาราบไหญ่ทุกวัน โดยจะหนาแน่นเป็นพิเศษช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ นอกจากนี้ยังมีความทับซ้อนด้านพื้นที่ระหว่าง 2 หน่วยงานนั่นคือพิพิธภัณฑ์ซึ่งสังกัดกรมศิลปากรนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหารที่สังกัดกรมการศาสนา ดังนั้นเงินที่มีผู้บริจาคทั้งค่าดอกไม้ธูปเทียนและอื่นๆ ถือเป็นรายได้ของวัด พิพิธภัณฑ์ไม่มีสิทธิ์นำมาใช้ ซึ่งประพันธ์สรุปที่มาของงบประมาณไว้ดังนี้

“ กรมศิลปากรเห็นว่าพิพิธภัณฑ์อยู่ในวัด ทางวัดช่วยค่าใช้จ่ายน้ำไฟ ช่วยเรื่องอื่นๆ ก็เลยไม่เก็บค่าเข้าชม ส่วนรายได้ของวัดที่ได้มาจากการบริจาคหรือผู้มานมัสการหลวงพ่อก็จะมีเงินมาช่วยบูรณะโบราณสถานซึ่งเป็นของศิลปากร ระดับประเทศ วัดก็จะใช้เงินของทางวัด กรมศิลปากรไม่ต้องใช้เงินลงมาเลย ส่วนงบบริหารจัดการเราได้จากกรมศิลปากรร้อยละ 80 ทางวัดให้อีกร้อยละ 20 ซึ่งเราได้งบประมาณปีละ 200,000 บาทจริงๆ ใช้เดือนเดียวก็หมด แต่เราอยู่ได้เพราะมีทางวัดช่วย เรามีบุคลากร 9 คน ข้าราชการ 2 คน ลูกจ้างประจำ 4 ลูกจ้างชั่วคราว 2 คน เรื่องบุคลากร ที่จะขอเพิ่มมีโอกาสน้อยมากเพราะนโยบายราชการมีแต่ปรับลดอัตรา ผู้บริหารต้องทำงาน ทำร่วมกับผู้ได้บังคับบัญชา

แต่ยังมีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาสำหรับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชอีกหลายด้านเช่นพื้นที่จัดแสดงคับแคบ จำนวนนักท่องเที่ยวค่อนข้างแออัดและมีศิลปโบราณวัตถุล้ำค่าอีกจำนวนมากที่อยู่ในคลังแต่ไม่สามารถนำมาจัดแสดงได้ ซึ่งประพันธ์อธิบายว่า

“นักท่องเที่ยวมากทุกวัน จะแน่นเป็นพิเศษช่วงวันเสาร์ อาทิตย์ วันหยุดนักขัตฤกษ์ มีความต้องการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ เข้ามามันสการหลวงพ่อพระพุทธรชินราช เพราะที่นี้จุดนี้เป็นจุดแข็ง เป็นแหล่งวัฒนธรรม ประเพณี เป็นแหล่งท่องเที่ยว แล้วโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุชิ้นเยี่ยมๆ ยังมีอีกจำนวนมากอยู่ในคลังไม่สามารถนำมาจัดแสดงได้ ด้วยตัวพื้นที่เราจำกัด ต้องคอยจัดระเบียบเหมือนกัน ถ้าขยายพิพิธภัณฑ์รับรองว่าจะได้ชมโบราณวัตถุดีๆ อีกมาก “

ประพันธ์จัดการสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในแต่ละเรื่องด้วยการจัดเจ้าหน้าที่ระบายนักท่องเที่ยวในแต่ละวิหารยกเว้นวิหารพระพุทธรชินราชที่จำนวนนักท่องเที่ยวและประชาชนหมุนเวียนเข้าออกตลอดเวลา ขณะที่วิหารพระพุทธรชินสีห์จำลองที่เป็นห้องจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุและเป็นประตูทางเข้าไปภายในบริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหารด้านทิศเหนือ นั้นจำเป็นต้องเพิ่มเจ้าหน้าที่ระบายเส้นทางไปยังวิหารอื่นเนื่องจากภายในวิหารพระพุทธรชินสีห์จำลองมีพื้นที่คับแคบและยังประดิษฐานพระพุทธรชินสีห์ซึ่งมีประชาชนมากกราบไหว้ตลอดเวลาอีกด้วย ขณะเดียวกันก็มีผู้จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุที่ผู้ชมต้องหยุดดูและอ่านข้อมูล ทำให้เกิดความแออัดโดยเฉพาะในช่วงวันหยุดและเทศกาลต่างๆ

“เรามีเจ้าหน้าที่คอยระบายคนแต่ละวิหาร เช่นในช่วงเทศกาลมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาก เราต้องรับระบาย แล้วมีอาสาสมัครเป็นนักเรียนในพิษณุโลก ช่วงวันหยุดก็จะมาช่วยงานด้านเอกสาร ด้านภูมิทัศน์ มาเรียนรู้เรื่องพิพิธภัณฑ์ เราจัดคลาสให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ให้เขาสามารถนำชมได้ เวลาที่มีนักเรียนนักศึกษา มาเจ้าหน้าที่เรามีน้อย แต่เราก็สามารถบริหารให้เดินไปได้ด้วยดีมีศักยภาพ เราไม่มีวันหยุด จันทร์ อังคาร เราเปิดทุกวันแล้วให้เจ้าหน้าที่วิธีสับเปลี่ยนวันหยุด”

สำหรับพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เปิดให้บริการอย่างเป็นทางการเมื่อปีพ.ศ. 2552 ในปีแรกที่ครองศักดิ์ ภูมิรินทร์ เกษียณอายุราชการในตำแหน่งรองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ครองศักดิ์เคยรับผิดชอบตั้งแต่การวางแผนงบประมาณปรับปรุงห้องสมุดเก่าให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์เมื่อครั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรมและเห็นว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้ซึ่งเคยเป็นวิทยาลัยครูพิบูลสงคราม เป็นศูนย์กลางข้อมูลด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของเมืองพิษณุโลกและเป็นสถาบันเก่าแก่ที่มีเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาก่อน จึงค่อนข้างมีความพร้อมทำให้สถานการณ์ที่เป็นปัญหาของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ไม่ใช่เรื่องงบประมาณแต่เป็นเรื่องบุคคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านรวมทั้ง

สถานการณ์ปัญหาในอนาคตที่ครองศักดิ์บอกว่าเป็นเรื่องของการแบกรับภาระค่าบำรุงรักษา ขณะที่ปัจจุบันนี้พิพิธภัณฑสถานพิพิธภัณฑสถานอยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ซึ่งมีกรรมการ (Board) ทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบาย มีผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรมทำหน้าที่บริหารสำนักและพิพิธภัณฑสถานพิพิธภัณฑสถานโดยมีรองผู้อำนวยการทำหน้าที่แต่ละฝ่าย และมีเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานทำหน้าที่ต้อนรับ นำชม พิพิธภัณฑสถาน จัดทำข้อมูลแผ่นพับและปรับปรุงข้อมูลเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของพิพิธภัณฑสถานแต่สิ่งที่ยังเป็นปัญหาและเป็นจุดอ่อนของพิพิธภัณฑสถานคือขาดแคลนบุคลากร

“บุคลากรที่เชี่ยวชาญเรายังขาดอยู่ทั้ง นักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี คอมพิวเตอร์ เจ้าหน้าที่เรื่องนิทรรศการ เจ้าหน้าที่วิชาการ ข้อมูลต่างๆ อีกเรื่องหนึ่งคืองานวัฒนธรรมเราไม่ยากเก็บสตางค์ แต่มันงานบำรุงรักษาต้องมีค่าใช้จ่าย แรกๆ ก็ไม่เก็บสตางค์ ต่อไปถ้าเราทำไปแล้ว ก็ต้องมีบ้าง”

การจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเป็นภารกิจของผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานคนใหม่ทันทีหลังจากครองศักดิ์เกษียณอายุเมื่อ 30 กันยายน พ.ศ. 2552 แต่บางเรื่องได้ดำเนินการไปแล้ว และต้องการการสานต่อแนวคิดนั้นคือการสร้างบุคลากรที่มีความสามารถหลากหลายในคนเดียวกัน เพื่อให้แต่ละคนสามารถทำหน้าที่ทดแทนกันได้เนื่องจากจำนวนบุคลากรมีน้อย นอกจากนี้ครองศักดิ์ยังวางกลยุทธ์เชิงรุกด้วยการเข้าถึงกลุ่มผู้ชมเป้าหมายแทนที่จะรอให้กลุ่มเป้าหมายตัดสินใจมาเอง เพื่อสร้างการรับรู้ในฐานะพิพิธภัณฑสถานแห่งใหม่ของเมืองพิษณุโลกให้แพร่หลายอย่างรวดเร็วและสอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษารอบ 2 ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั่นเอง

“เราคิดถึงนักเรียน ส่วนนักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไป เป็นเป้าหมายรอง การตลาดตรงนี้ผมจะเข้าไปถึงโรงเรียน เชิญเขาเข้ามาจัดตาราง ให้ที่นี่เป็นห้องเรียนทางประวัติศาสตร์เรื่องของท้องถิ่นเรื่องของประวัติศาสตร์พิษณุโลก ถึงชั่วโมงก็มาเรียนที่นี่ ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ก็เรียนรู้เรื่องราวของพิษณุโลกได้ สองการทำประชาสัมพันธ์ ความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ก็ต้องทำ ต้องสร้างความร่วมมือ กับทุกหน่วยงาน จึงจะไปรอด ต้องสร้างความร่วมมือ เมื่อมันเสร็จก็ต้องทำอะไรขึ้นมา อยู่หนึ่งไม่ได้ “

สำหรับตัวแทนข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับพิพิธภัณฑสถานในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ต่างก็เผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในประเด็นเดียวกันคืองบประมาณจำกัดแต่ส่วนที่เป็นตัวแทนหน่วยงานราชการและองค์กรส่วนท้องถิ่นคือปัญหาการจัดการองค์ความรู้ที่กระจัดกระจาย (Fragmentation) การขาดความร่วมมือ (Lack of cooperation) และต่างคนต่างทำ โดยจิระภา วสุวัต อธิบายในฐานะผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลก (พ.ศ. 2552)

เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและความพยายามแก้ปัญหาของหน่วยงานที่ใครๆ ต่างคาดหวังว่า จะสามารถช่วยกระตุ้นและสนับสนุนงบประมาณแก่พิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและมูลค่าสูง แต่ความเป็นจริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้นทั้งหมด จิระภาอธิบายภารกิจและบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพิษณุโลกว่าทำหน้าที่ให้ความรู้การวางแผนใช้สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมทั้งการให้คำแนะนำแก่บริษัทนำเที่ยวต่างๆ ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปของโครงการพิเศษต่างๆ ในรอบปี นอกจากนี้ยังให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ตลอดจนให้คำปรึกษาด้านวิชาการการท่องเที่ยวแก่องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็มีการผลิตสื่อทั้งแผ่นพับ วารสาร เว็บไซต์และสื่อวิทยุโทรทัศน์ท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวซึ่งในที่นี้รวมถึงพิพิธภัณฑ์ด้วย

“เราช่วยได้ในเรื่องการให้ความรู้การวางแผนสื่อ แล้วก็อาจจะเข้าไปช่วยได้ว่าพิพิธภัณฑ์น่าจะต้องจัดรูปแบบไหน เราไปให้คำแนะนำไปให้ความรู้ทางด้านวิชาการแต่ช่วยในเรื่องเงินไม่ได้ แม้แต่เอกสารแนะนำของการท่องเที่ยว เราก็บรรจุอยู่ แต่การบริหารจัดการก็เป็นเรื่องของเขา ไม่ถึงขั้นว่ามีกำแพง อย่างเช่นพิพิธภัณฑ์ผ้า พิพิธภัณฑ์เมืองก็เป็นของหน่วยงานเป็นของมหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์พระพุทธชินราชก็เป็นของกรมศิลปากร ซึ่งก็มีการจัดการของเขา ททท. จะเข้าไปยุ่งอะไรกับเขาไม่ได้ เราเพียงแค่ทำได้ว่าเรารู้ว่ามีอะไรอยู่ ประชาสัมพันธ์ให้ มีคนเข้ามาเราก็แนะนำให้ไปดู เราทำได้ตรงนั้น ททท. ในประเทศเองก็ไม่ค่อยได้รับงบกระตุ้น งบกระตุ้นอยู่ที่ส่วนกลางเช่น เที่ยวไทยศรีครื้นศรีสุโขทัยก็คึกคัก ก็ไปกระตุ้นภาพใหญ่ แต่ไม่จัดงบประมาณมากระตุ้นในพื้นที่ ”

ส่วนตัวแทนผู้ประกอบการรรางท่องเที่ยว กล้าณรงค์ ภักดีประไพ อธิบายเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหานั้นคือรายได้ไม่สม่ำเสมอ บางช่วงรายรับน้อยรายจ่ายมาก บางช่วงมีรายรับมากรายจ่ายน้อยแต่ที่เพิ่มเข้ามาคือค่าซ่อมบำรุง

“ ค่าใช้จ่ายเงินเดือนอยู่ในวงเงิน สองหมื่นบาท วันธรรมดาเราใช้ไซเฟอร์หนึ่ง(คนขับรถราง-ผู้วิจัย) โกดังอีกหนึ่ง ถ้าเสาร์-อาทิตย์ วันหยุดก็จะเพิ่มเป็น 4 เราไม่ได้เป็นนักธุรกิจที่จริงเราไม่ได้คิด ค่าเสื่อม อย่างน้อยในหนึ่งเดือน ปิดยอดได้สักสองสามหมื่น ก็เลี้ยงตัวเองได้ แต่อยู่ได้แบบหมิ่นเหม่มากๆ วันธรรมดาถ้าวิ่งได้สองรอบ ก็หกร้อย รอบหนึ่งมีต้นทุนอยู่สักสามร้อยบาท จะเลี้ยงพนักงานไป แต่ถ้าไม่ได้วิ่งสักรอบเลยก็คิดมากอยู่เหมือนกัน จริงๆ เส้นทางพิพิธภัณฑ์เราไม่ได้ผ่านแต่จะแนะนำนักท่องเที่ยวให้ไปว่ามีพิพิธภัณฑ์อะไรบ้าง หลายครั้งถ้านักท่องเที่ยวขอมาเราก็จัดให้เลย ”

แต่กล้าณรงค์ก็มีวิธีจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของรรางท่องเที่ยวเมืองพิษณุโลกและทิ้งข้อเสนอดังนี้

“บางที่มีคน 5-6 คนก็ต้องออก คืออรุณางจะได้อยู่ในสายตา ไม่ใช่หายไปเลย สิ่งที่เราคิดว่าภาครัฐจะช่วยภาคเอกชนได้คือการทำประชาสัมพันธ์ ทั้งจากจังหวัด จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในการทำประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมให้คนในชุมชนที่ใครมาก็มาขึ้น มันก็เป็นกลไก แค่นี้ก็พอแล้วไม่ต้องมาควักเงินให้เรา”

4.2.1.2 ปัญหาด้านนโยบายทางวัฒนธรรมของหน่วยงานต่างๆ

ด้วยความที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในเมืองพิษณุโลกมีอยู่อย่างมากมาย นอกจากหน่วยงานผู้รับผิดชอบบริหารและดูแลพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่งแล้ว ยังประกอบไปด้วยหน่วยงานต่างๆ ที่ดูแลทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น สำหรับตัวแทนภาครัฐที่ดูแลนโยบายวัฒนธรรมระดับจังหวัดและงบประมาณนั้นคือผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งปรึกษา เรื่องจันทร์ อธิบายว่าสถานการณ์ที่เป็นปัญหาระดับจังหวัดและโยงไปถึงระดับประเทศด้วยเป็นเรื่องการจัดการมรดกวัฒนธรรม โดยเฉพาะพิษณุโลกถือเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมจากทุกทิศทางไหลมารวมกันจนหาอัตลักษณ์ความเป็นพิษณุโลกได้ยากขึ้นเรื่อยๆ และยังเป็นปัญหาเชิงวิธีคิด ของคนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการค้นหาอัตลักษณ์ของความเป็นพิษณุโลกว่าจริง ๆ แล้วคืออะไร มีร่องรอยหลักฐานอะไรที่สามารถอธิบายความเป็นพิษณุโลกที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้และเห็นภาพทันที ปรึกษาเสนอว่าจังหวัดพิษณุโลกมีหน้าที่ที่จะต้องค้นหาร่องรอยหลักฐานและตรวจสอบกับผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านก่อนจะประกาศให้เป็นนโยบายชัดเจนเพื่อทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ให้น้อยที่สุดเนื่องจากการพัฒนาเมืองพิษณุโลกในอดีตขาดการควบคุมวางแผนทำให้อาคารบ้านเรือนต่างๆ ปลุกสร้างทับไปบนเมืองเก่า กำแพงเมืองเก่าหรือถมที่ดินในบริเวณที่เคยเป็นโบราณสถานจนมองไม่เห็นร่องรอย ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น จังหวัดในฐานะกำกับดูแลนโยบายต่างๆ จำเป็นต้องดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป หากพบว่าบริเวณใดมีคุณค่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณคดีจะได้ดำเนินการเจาะหรือถอนหรือโยกย้ายออกไปแล้วปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความเป็นอดีตราชธานีของเมืองพิษณุโลกอย่างเป็นระบบต่อไป

“ปัญหาขณะนี้ก็มีให้เห็นแล้ว ไม่มีใครยอมเสียประโยชน์ แต่วันนี้เราต้องมาคุยกันว่าขยับกันได้ไหม หรือไม่ขยับแต่ถ้ามันมีหลักฐานเราจะทำให้เป็นวอล์กเวย์ (Walk way หมายถึงถนนคนเดิน – ผู้วิจัย) ถ้าตรงนั้นเป็นคูเมือง ตรงนี้เป็นวัด ก็ให้มีแอเรีย (Area หมายถึงพื้นที่ – ผู้วิจัย) เหมือนที่เราทำพระราชวังจันทน์ได้ในวันนี้ เมื่อก่อนมันเป็นโรงเรียนชาย (หมายถึงโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม – ผู้วิจัย) ขุดไปขุดมาไม่ใช่โรงเรียนชาย แต่เป็นพระราชวังจันทน์ เป็นแผ่นดินพระนเรศวร ตลาดพิษณุโลก ก็เป็นแผ่นดินพระนเรศวร แผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถ ถ้าเราทำให้เป็นแผ่นดินแบบนี้ได้นักท่องเที่ยวก็มาเที่ยวสตาจค์ก็ตามมา แต่แน่นอนทุกแห่งมีปัญหาหมด”

แต่สิ่งที่ยังเป็นปัญหาสำคัญก็คือการจัดการพื้นที่และการรวบรวมองค์ความรู้ โดยปรีชา แสดงความเห็น ดังนี้

“พิษณุโลกมีคนเก่งเยอะ เยอะมาก แต่เก่งคนละทางสองทาง ไม่เป็นกลุ่มก้อนเดียว ไม่เป็นเมืองเดียวกัน ถ้าเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันก็จะหาอัตลักษณ์ได้ คนนี้บอกพ่อขุนบางกลางท่าว คนนี้ไปพระนเรศวร แต่จริงๆ แล้วฮีโร่ (Hero หมายถึงวีรบุรุษ – ผู้วิจัย) ต่างๆ เป็นอัตลักษณ์ประเทศไทย พ่อขุนบางกลางท่าว พระนเรศวรก็เป็นอัตลักษณ์ประเทศไทย”

ส่วนวิธีจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาคืออัตลักษณ์ความเป็นพิษณุโลกและการรวบรวมผู้รู้ในท้องถิ่นของผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกนั้น ปรีชา เรื่องจันทร์เสนอความเห็นไว้ว่าต้องนำผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ชาวบ้านมาเสวนาแลกเปลี่ยนข้อความรู้กัน เพื่อให้แต่ละคนได้สังเคราะห์ความรู้ที่ถูกต้องมากขึ้นและสร้างความน่าเชื่อถือไปพร้อมกัน

“เป็นเรื่องยิ่งใหญ่แต่เราต้องทำเราต้องมีเมืองพระนเรศวรเหมือนกับพระนารายณ์ มีแผ่นดินพระนารายณ์ทำไมพระนเรศวรไม่มิต้องสร้างความเข้าใจ คุยกัน ว่าเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งเรียนรู้ ไม่ใช่เรา แต่เพื่อลูกหลานเหลนโหล่น นี่ความเป็นไทยคุณจะมีความเป็นไทยได้ คุณต้องรู้ตรงนี้ เป็นเอกลักษณ์ของเราเป็นอัตลักษณ์ของเราและตรงนี้แหละคือสิ่งที่ต้องทำสแตนด์ได้ นี่คือแหล่งทำสแตนด์ได้”

ปรีชายังให้ความเห็นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑท์ก็เป็นร่องรอยหลักฐานส่วนหนึ่งของความเป็นเมืองพิษณุโลก แต่เนื่องจากภารกิจของจังหวัดต้องดำเนินการในภาพใหญ่เพื่อให้ส่วนย่อยต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันได้รับประโยชน์ไปด้วย โดยปรีชายังมีความเห็นว่าบทบาทพิพิธภัณฑท์ในเขตเมืองพิษณุโลกยังมีลักษณะอยู่อย่างโดดๆ

“พิพิธภัณฑท์ส่วนใหญ่มันเหมือนสแตนดาร์ด อะโลน (Stand alone หมายถึงยืนอยู่อย่างโดดๆ – ผู้วิจัย) อย่างพิพิธภัณฑท์ของจำทวี เป็นเรื่องวิถีชีวิตของคนพิษณุโลก เป็นวิถีของคนโบราณ เป็นวิถีชีวิตของภาคเกษตรแถบนี้ไม่ใช่เฉพาะคนพิษณุโลกหรือไปไหนที่ไหนก็มีคราด มีไถ มีส้อม มีตะกร้า มันพึ้นๆ เหมือนๆ กัน เป็นเวย์ ออฟ ไลฟ์ (วิถีชีวิต – ผู้วิจัย) แต่เราต้องมาดูภายใต้ความพึ้นๆ นั้นมันต้องมีเมือง พิพิธภัณฑท์ที่วัดจันทร์ วัดใหญ่ พิพิธภัณฑท์ผ้า พิพิธภัณฑท์เมือง แต่ละพิพิธภัณฑท์ก็ทำเฉพาะเรื่อง แต่เราต้องมองความเป็นเมืองว่าในกาลครั้งหนึ่งบรรพบุรุษเขาทำอะไร ตรงนี้มีมาตั้งแต่สมัยไหนและมีอะไรบ้าง “

สำหรับเทศบาลนครพิษณุโลกซึ่งประกาศนโยบายเมืองน่าอยู่เป็นวิสัยทัศน์ (Vision) และตามมาด้วยพันธกิจ (Mission) โดยระบุว่าต้องเห็นภาพความเป็นเมืองน่าอยู่อย่างชัดเจนภายใน 4 ปี (2554) โดยใช้ยุทธศาสตร์ (Strategy) ด้านสังคม วัฒนธรรม เป็นตัวขับเคลื่อน โดยเปรมฤดี

ขามพูนท นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลกในฐานะประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก อธิบายแนวคิดดังนี้

“ในมุมมองของเราเมืองน่าอยู่นอกจากจะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมแล้ว เราใช้วัฒนธรรม เป็นตัวจับว่าสังคมจะน่าอยู่ได้ต้องมีวัฒนธรรม เมืองจะน่าอยู่ สังคมจะมีความสงบ สุขต้องมีเรื่องของวัฒนธรรม สิ่งก่อสร้างก็เป็นเรื่องวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมความเชื่อก็เป็น วัฒนธรรม วิถีชีวิต พิษณุโลกก็มีหลายอย่าง วิถีชีวิตถึงแม้จะไม่เห็นเด่นชัดเหมือนที่อื่น แต่เราก็มี วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีความผูกพันพ่อแม่ลูกซึ่งเรายังมีอยู่ เทศบาลเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นมีหน้าที่ ดูแลในเรื่องของศาสนา ศิลปวัฒนธรรม คุณภาพชีวิต เทศบาลดูหมด ทำให้เราได้ทำกิจกรรมจริงๆ ได้ ใช้งบประมาณกับตรงนี้เยอะมาก เราใช้งบประมาณกับชุมชน เราให้เขาไปทำเรื่องของรดน้ำดำหัว ผู้สูงอายุในชุมชนเลย 54 ชุมชนไปทำทุกชุมชน เพื่อให้เกิดการสื่อสาร ไม่ใช่ทำเพื่อเล่าถึงเฉยๆ แต่ให้ มันอยู่ในสายเลือด อะไรที่เราฝังได้เราจะฝังให้ถึงทุกคน”

ขณะเดียวกันเปรมฤดีมองว่าเป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและต้องจัดการกับสถานการณ์ แต่ละด้านที่สอดคล้องกับแนวคิดและนโยบายระดับจังหวัดของปรีชา เรื่องจันทน์นั้นคือการพยายาม ค้นหาว่าพิษณุโลกมีอะไรดี มีความโดดเด่นเป็นตัวของตัวเองอย่างไร สิ่งก่อสร้างมีอะไรบ้างที่สามารถ อธิบายถึงความเป็นพิษณุโลก ทำให้เทศบาลนครพิษณุโลกซึ่งต้องรับผิดชอบ

ในทุกด้านเลือกวิธีการจัดกิจกรรมที่ต้องดึงความเป็นอัตลักษณ์ต่างๆ ของพิษณุโลกออกมาให้สัมผัส กัน ไม่ว่าจะเป็นงานมหกรรมอาหาร ที่เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยค้นหาต่อไปว่าชาวพิษณุโลกดั้งเดิม กินอยู่อย่างไรให้แต่ละคนที่มีความรู้เรื่องอาหารการกิน นำมาผลิตจำหน่าย แต่เงื่อนไขสำคัญที่เปรม ฤดีเห็นว่าเป็นปัญหาพอสมควรคือพิษณุโลกเป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจน ก่อให้เกิดการหลอมรวมและหาอัตลักษณ์ที่แท้จริงยากขึ้น

“เมืองไหนมีอะไรพิษณุโลกมีหมดเพราะมันเป็นเมืองวัฒนธรรมไหล เป็นเมืองหน้าด่าน ล้านนาก็มี สุโขทัย อุตรดิตถ์ก็มี บางที่อัตลักษณ์ ก็คงอยู่ที่ความหลากหลายได้เหมือนกัน จะแต่งตัว แบบพิษณุโลกก็ต้องหาข้อมูลว่าแต่งอย่างไรสมมุติมีงานประเพณี บางครั้งเราก็ใส่ล้านนาบางที่เรา ก็ใส่แบบภาคกลาง “

ความพยายามสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้ของ ท้องถิ่นเป็นวิธีการจัดการกับเรื่องของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ยังเป็นปัญหาสำหรับเมืองที่เปรมฤดี เรียกว่าเป็นเมืองวัฒนธรรมไหลโดยสิ่งหนึ่งที่เทศบาลนครพิษณุโลกเริ่มทำแล้วคือสนับสนุน งบประมาณให้แก่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำพวกวัดร่วมกับแนวทางอื่นๆ ดังนี้

“ในส่วนของจำพวกวัดก็ชื่นชมว่าเขาทำเรื่องพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้านเป็นอย่างไร เครื่องใช้ไม้สอย วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ก็สนับสนุนงบประมาณไป ให้ไปเสนอหนึ่ง ให้ไปบริหารเองใน

ส่วนใดก็ได้ งานประเพณีต่างเทศบาลทำหมด เรื่องต่างๆ รากเหง้าของบ้านเมือง ในส่วนของสถาบันการศึกษา เด็กๆ ที่เรียนโรงเรียนเทศบาลต้องรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของเมืองพิษณุโลก เรามีหลักสูตรท้องถิ่น ต้องท้าววัด ต้องรู้จักวัดนี้สำคัญ เทียวพิพิธภัณฑ์ก็จะทำให้คนพิษณุโลกแข็งแรงด้วย พอแข็งแรงที่เอาไปใช้กับเด็กที่เราทำ 3 แข็งแรง หนึ่งแข็งแรงด้านวิชาการ สองแข็งแรงด้านสุขภาพ สามแข็งแรงทางด้านวัฒนธรรม เป็นนโยบายที่ทำควบคู่กันไป แทบไม่รู้ตัวว่านี่ทำเรื่องวัฒนธรรม อีกอย่างที่ทำคือปลูกจิตสำนึกของเด็กให้รักหวงแหนรากเหง้าของตัวเอง มาดูภูมิของตัวเอง ของเด็กทำตรงนี้ แต่ในส่วนภาคของสังคมก็ซึมเข้าไปอะไรก็ช่างจะออกมาควบคุมในเรื่องวัฒนธรรมหมด “

มานิซ คำสี วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก อธิบายบทบาทหน่วยงานวัฒนธรรมระดับจังหวัดว่าต้องปฏิบัติตามนโยบายจากส่วนกลางว่ากระทรวงวัฒนธรรมอยู่ระหว่างปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ทั่วประเทศว่า

“นโยบายก็คือต้องทำเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต ไม่ใช่เก็บของเก่า จะมีทั้งมัลติมีเดีย (Multi media หมายถึงสื่อที่หลากหลาย – ผู้วิจัย) ปรับปรุงเรื่องความสะดวกสบายและการเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูล “

แต่มานิซ ให้ความเห็นว่าถึงสถานการณ์ที่เป็นปัญหาสำหรับพิพิธภัณฑ์ที่ไม่ได้สังกัดกรมศิลปากรว่าภาคเอกชนจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาโดยความสุข ความพอใจ ความรัก ของผู้ที่ก่อตั้งซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินมาก ต้องอาศัยความรักความศรัทธา เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการค่อนข้างสูง

“ค่าใช้จ่ายตรงนี้นั้นก็ค่อนข้างมหาศาล ของจำทวี ทุกคนคงทราบกันดีว่าท่านก็พยายามที่จะรักษา แต่ก็ค่อนข้างลำบากในส่วนของการค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าดำเนินการ ตรงนี้กระทรวงเราก็ดูแลอยู่ และจะหาวิธีการที่จะลงไปช่วย พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์เอกชน ต้องมาคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพราะเรื่องของงบประมาณอุดหนุนภาคเอกชน ต้องขอยกเว้นเป็นกรณีพิเศษ แต่เราจะไปสร้างอาคาร คงไม่ได้เพราะระเบียบ บังคับชัดเจน “

วิธีการจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในความคิดของมานิซคือการไปอุดหนุนพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทำได้ง่ายกว่าคือสามารถประกาศเป็นแหล่งเรียนรู้ของจังหวัดถึงแม้จะเป็นพิพิธภัณฑ์ของภาคเอกชนรัฐก็จัดเงินอุดหนุนลงไปได้ งบประมาณของจังหวัดก็ให้ได้ เป็นการอุดหนุนในเชิงบริหารจัดการ เช่นการผลิตสื่อมัลติมีเดีย การทำประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ ปรับในเรื่องของความสอดคล้องกับคนเข้าชม ซึ่งตรงนี้ไม่น่าจะมีปัญหา สำหรับงบประมาณปี 53 จะมีเรื่องของพิพิธภัณฑ์และเครือข่าย ซึ่งพิพิธภัณฑ์น่าจะเป็นรูปธรรมที่เร่งด่วน เพราะว่าโครงการวัฒนธรรมสายใยชุมชนของกระทรวงได้บรรจุเรื่องของพิพิธภัณฑ์อยู่ในนั้นด้วย”

แต่สำหรับจรรยา ทอสนิท ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพิษณุโลก ประชาชนชาวบ้านที่เกิดและเติบโตริมฝั่งแม่น้ำน่าน ในฐานะคนท้องถิ่นที่ทำงานเครือข่ายด้านวัฒนธรรมและให้ความสำคัญกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ระดับตำบลหรือชุมชนมาตลอด มีความเห็นว่าสถานการณ์ที่เป็นปัญหากับพิพิธภัณฑ์คืองบประมาณสนับสนุน และการประชาสัมพันธ์ที่จรรยาไม่เชื่อมั่นในองค์กรต่างๆ ว่าจะให้ความสำคัญกับเรื่องวัฒนธรรม

“ตอนนี้ทางการท่องเที่ยวเข้ามาจับมากขึ้นแล้วเพราะเมืองพิษณุโลกอยู่ใน 4 ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนา โดยชูพิษณุโลกเป็นเมืองประวัติศาสตร์ แต่ที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือเรื่องงบประมาณเนื่องจากงบประมาณงานด้านนี้มีน้อยมาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เองก็ต้องตั้งงบประมาณเกี่ยวกับงานขององค์กร ส่วนงบประมาณการท่องเที่ยวก็มีมาบ้างแต่น้อย ดังนั้นก็ควรต้องฟังหลายๆฝ่าย เรื่องข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพิพิธภัณฑ์ พวกประชาสัมพันธ์ จังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด ให้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ คือไม่ค่อยประชาสัมพันธ์เรื่องนี้ “

จรรยา ยังเห็นสิ่งที่ปัญหาจากภายในพิพิธภัณฑ์ดังนี้

“พิพิธภัณฑ์ต้องเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ทำให้คนรู้มากขึ้นได้จริงเช่นการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการอธิบายหรือไม่ก็หยิบประเด็นหลักมาชูโรง เช่นการรบของพระนเรศวร เทคนิคการเผาหรือลักษณะเตาเผาที่มีอยู่ในพิษณุโลกในอดีต สำคัญตรงที่องค์กรต่างๆทำงานร่วมกันไม่ได้ งานไหนที่ไม่เด่นไม่ดังก็จะไม่ทำ”

ส่วนในมิติเรื่องพิพิธภัณฑ์กับการท่องเที่ยววัฒนธรรมนั้นจรรยาให้ความเห็นว่าการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมยังรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ได้ ทำให้ทั้งสองส่วนมีข้อมูลน้อย รวมทั้งการตั้งกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาซึ่งไม่ควรรวมกันเป็นผลให้ไม่สามารถเอื้อประโยชน์กันได้เต็มที่ ทั้งนี้จรรยาเสนอการแก้ไขสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวว่า

“ไม่ใช่เฉพาะพิษณุโลกแต่มันต้องพูดในระดับประเทศ ซึ่งมีประเด็นมากมายโดยเฉพาะเรื่องปมหลังของงานพิพิธภัณฑ์ ทุกฝ่ายต้องร่วมกันกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของงานด้านนี้ เพราะคนไทยได้หน้าลืมหลับไม่มีการถ่ายทอด รวมถึงคนรุ่นใหม่ก็ไม่สนใจ ทำให้มันแย่ ตอนนี้ในช่วงที่ดีของพิษณุโลกเพราะมีผู้ว่าราชการจังหวัดที่สนใจเรื่องนี้มากถ้าจะให้ดีต้องจับเข่าคุยกันให้ดีแต่อาจนาน ต้องฟังเสียงซึ่งกันและกันต้องทำให้เขาเห็นความสำคัญของงาน และทำให้มูลค่าและคุณค่าไปด้วยกันเพื่อความอยู่รอดของงานวัฒนธรรม”

4.2.2 ความเห็นที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากงานเสวนา

ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการเสวนา “พิพิธภัณฑสถาน – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด” รวมทั้งปาฐกถาพิเศษเรื่อง “ภูมิวัฒนธรรมเมืองพิษณุโลก” โดย รองศาสตราจารย์ ศรีศกร วัลลิโกดม และความเห็นจากผู้เข้าร่วมเสวนาดังกล่าวเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2552 ณ ห้องประชุมสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลกนั้น มีทั้งข้อเสนอเรื่องพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของชาวพิษณุโลกว่าแทบไม่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภาคเหนือหรือล้านนา แต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภาคกลางมากกว่า รองศาสตราจารย์ ศรีศกร วัลลิโกดม เสนอว่าพิษณุโลกควรจัดเป็นภาคกลางตอนบน ไม่ใช่ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีคำอธิบายประกอบดังนี้

“คนที่อยู่ในเขตนี้เป็นภาคเหนือหรือไม่ แม้แต่ภาษา รูปแบบก็ต่างกัน แล้วเหตุไฉนจึงต้องเป็นภาคเหนือตอนล่าง โดย landscape (ภูมิลักษณะ – ผู้วิจัย) ต่างกัน ภาคเหนือตอนบนนั้นเป็นเขตที่มีหุบเขา มีแอ่ง ทั้งแอ่งเชียงใหม่ แอ่งลำปาง แอ่งเชียงราย แอ่งแพร่ แอ่งน่าน แล้วมีหุบเป็นบริวารแต่เขตภาคกลางของเราไม่มีหุบนะครับ มีแต่แอ่งใหญ่ๆ แอ่งของเรามีลุ่มน้ำ 3 สายด้วยกันคือ ลำน้ำ่าน ลำน้ำยม และลำน้ำปิง คือมันมีจากจุดนี้เป็นภาพการเกิดเมืองที่สำคัญขึ้นเมื่อครั้งที่เมืองอาณาจักรสุโขทัย -- เมืองสุโขทัย เมืองพิษณุโลก เมืองกำแพงเพชร เห็นไหม มันสัมพันธ์กัน แล้วถามว่าลำดับความสำคัญของเมืองมันพอกัน สุโขทัยเป็นเมืองแรกเริ่มที่เกิดขึ้น แต่หลังจาก 100 ปีหลังไปสุโขทัยทรุด พิษณุโลกขึ้นแทนที่จึงมีพระพุทธชินราชเป็นสัญลักษณ์ และเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางภาคกลางตอนบนมาตลอด”

ความเห็นและข้อเสนอดังกล่าวจะเชื่อมโยงไปสู่คุณค่าความหมายทางวัฒนธรรมของเมืองพิษณุโลกที่ รองศาสตราจารย์ศรีศกร ให้ความหมายว่าไม่ได้มีเฉพาะพระพุทธชินราชและพิพิธภัณฑสถานเท่านั้น โดยเฉพาะผู้ทำพิพิธภัณฑสถานซึ่งต้องศึกษาเรื่องภูมิวัฒนธรรมและจัดทำพิพิธภัณฑสถานให้คนท้องถิ่นได้รู้จักตัวเอง

“ถ้าเราศึกษาเรื่อง Culture landscape (ภูมิวัฒนธรรม – ผู้วิจัย) ในการทำพิพิธภัณฑสถานเพื่อให้คนท้องถิ่นได้รู้จักตัวเอง เราบอกนักท่องเที่ยวได้ว่า เรามีโคตรเหง้า เรามีรากเหง้าหรืออะไร บรรพบุรุษในท้องถิ่นนี้ถึงแม้ว่าจะต่างกันเรื่องชาติพันธุ์แต่เขาก็เป็นบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม เราับสิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดมาแล้วเราจะอยู่กันยังไง คือ เรารู้จักตัวเองก่อน และการทำพิพิธภัณฑสถานใหญ่ๆ ไม่ได้ทำให้คนนอกครับ ให้คนในได้รู้จัก รู้จักตัวเองก่อนให้รอบด้านแล้วค่อยไปเรื่องการท่องเที่ยว การเรียนรู้ educate เรื่อง landscape นี่เป็นการเรียนรู้ให้รู้จักตัวเองก่อน อดีตเป็นอย่างไร และเมื่อเราเข้าใจแล้วเราก็อนุรักษ์และพัฒนาอย่างไรให้มันอยู่รอดร่วมกัน และเวลาตอนนี้ไม่ใช่เพียงแค่อนุรักษ์นะครับ ไม่ใช่การแซ่แข่งแต่คุณต้องมองเรื่องพัฒนาด้วย และการพัฒนาต้องมาจากฐาน

ท้องถิ่นดังกล่าว โดยคนในเพราะคนในท้องถิ่นรู้ชีวิตของเขาดี เพราะฉะนั้นจุดมุ่งหมายในการทำ พิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้ต่างๆ ก็เพื่อให้คนท้องถิ่นนั้นรู้จักตัวเอง และความรู้นั้นก็นำมาอนุรักษ์ว่าทำ อย่างไรให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อ จะพัฒนาอย่างไรให้สืบเนื่องเพราะว่ามนุษย์มันมีทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ถ้าคุณจะอนุรักษ์แบบแช่แข็งมันทำไม่ได้ อาจจะได้เฉพาะจุด"

อย่างไรก็ดีผู้วิจัยรวบรวมข้อเสนอแนะและความเห็นจากกลุ่มผู้ฟังที่เป็นผู้แทนสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพิษณุโลก เสนอไว้ว่าพิพิธภัณฑสถานควรแสดงให้เห็นความเป็นมาของเมือง พิษณุโลกและต้องการให้มีการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมเพิ่มขึ้น รวมทั้งเห็นว่านัก ประวัติศาสตร์ นักวัฒนธรรม ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมพื้นบ้าน และพิพิธภัณฑสถาน ต้องมีการ แลกเปลี่ยนด้วยการประชุมเสวนาให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นเมืองที่มีแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม

4.2.3 ข้อค้นพบ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) ในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยเชิง คุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีระหว่างการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในกลุ่มตัวอย่างประชากรตัวอย่างที่ให้เฉพาะประเด็นสำคัญ (Key informants) เนื่อง ด้วยผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างมีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างลงพื้นที่เพื่อสร้างความเข้าใจใน การทำงาน สร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจและความเชื่อถือมาระดับหนึ่งแล้ว

ขณะเดียวกันการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างคำถามช่วยเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้กลุ่ม ตัวอย่างเกิดความผ่อนคลายเป็นธรรมชาติและสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิด ความมุ่งมั่นที่อดทน ขอดำปรึกษาหารือ ขอความเห็นใจและเกิดกำลังใจในระหว่างการสนทนา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างประชากรในงานวิจัยนี้จึงมีลักษณะเป็นจริง มีความหมายและมีความสัมพันธ์กันในเชิง โครงสร้างหลักที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลไว้ใน 4.2.2 เรื่องสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและวิธีการแก้ สถานการณ์ที่เป็นปัญหาและยังปรากฏในหัวข้อย่อย 4.2.2.1 ซึ่งเป็นเรื่องของงบประมาณในการ บริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน และ 4.2.2.2 ที่เกี่ยวกับปัญหาด้านนโยบายทางวัฒนธรรมของหน่วยงาน ต่างๆ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการอธิบายรูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวี พิพิธภัณฑสถานผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลกสงคราม ว่าปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเพื่อให้พิพิธภัณฑสถานสามารถสนับสนุนการเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ของประชาชนทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพคืออะไรบ้าง เนื่องด้วยพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก ซึ่งกำลังได้รับการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมครั้งสำคัญ ดังที่กล่าวมาแล้วไม่ว่าจะเป็นโครงการก่อสร้างศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่างและโครงการจัดตั้งศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทน์

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณนั้น มีการนำแบบสอบถามไปทดสอบความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างประชากรก่อนนำมาปรับปรุงคำถาม คำตอบ รวมทั้งลงพื้นที่สังเกตแบบมีส่วนร่วมในทุกพิพิธภัณฑสถานเพื่อเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ อันนำไปสู่กระบวนทัศน์การวิจัย (Research paradigm) ที่ช่วยเชื่อมโยงโลกทัศน์ (World view) และ มโนทัศน์ (Concept) ให้กับผู้วิจัยในการสร้างการรับรู้ (Perception) ต่อปรากฏการณ์และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม

ผู้วิจัยสรุปและอภิปรายผลโดยแบ่ง เป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.1.1 สรุปและอภิปรายผลข้อมูลส่วนบุคคล

5.1.2 สรุปและอภิปรายผลพฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถาน

โดยการสรุปและอภิปรายผลมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 สรุปผลข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจจำนวน 400 ชุด และรวบรวมได้ทั้งหมด 400 ชุดจากพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย 4 แห่ง โดยสำรวจในช่วงเวลาที่มีนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานจำนวนมากคือเสาร์และอาทิตย์ ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยเพศชายมีจำนวนใกล้เคียงกับเพศหญิงคือเป็นชาย 209 ราย หญิง 191 ราย ซึ่งกลุ่มอายุผู้เข้าชมพิพิธภัณฑสถาน 4 แห่งมีความแตกต่างกันชัดเจนคือกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เข้าชมพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวีมากที่สุดมีอายุระหว่าง 36-45 ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชมากที่สุดมีอายุระหว่าง 26- 35 ปีโดย

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรมากที่สุดมีอายุระหว่าง 21 – 25 และที่พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มีอายุระหว่าง 21- 25 จำนวนมากที่สุดเช่นกัน

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยทำงานและเหตุที่มีจำนวนเพศชายมากกว่าเพศหญิงส่วนหนึ่งเพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเยือนพิพิธภัณฑ์จำทำมาโดยรถยนต์ส่วนตัวและคนขับรถส่วนใหญ่เป็นเพศชายซึ่งมีความสนใจเรื่องราวในอดีตที่อาจเคยสัมผัสในวัยเด็กมาก่อนหรือเคยมีประสบการณ์การใช้เครื่องมือพื้นบ้านมาก่อน ตามที่ชนัญ วงษ์วิภาค (2551, น. 52) เสนอไว้เกี่ยวกับผลผลิตการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจและมีการเล่าเรื่องราวน่าสนใจทำให้มรดกวัฒนธรรมนั้นมีชีวิต สอดคล้องกับบทสรุปในกฎบัตรนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรมว่าเป็นการแสวงหาประสบการณ์ของปัจเจกชนที่มีชีวิตร่วมสมัยและต้องการประสบการณ์เพิ่มเติม (ICOMOS, 1999) เช่นเดียวกับพีวสิน ปัญญาวุธตระกูลสรุปจากข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่า นักท่องเที่ยวที่มาเยือนพิษณุโลกส่วนใหญ่มาพักผ่อน และเลือกที่จะเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์มากที่สุด (วสิน ปัญญาวุธตระกูล, 2551, น. 120) ส่วนกลุ่มอายุผู้ที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชที่อยู่ในวัยเริ่มมีประสบการณ์ทำงานระยะหนึ่งแล้วสามารถเดินทางแสวงหาประสบการณ์ใหม่หรือมีความชื่นชมศรัทธาในพุทธศิลป์พระพุทธรูปชินราชรวมทั้งเริ่มให้ความสนใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์บ้างแล้วจึงเลือกเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชไปพร้อมกันโดยในจำนวนนั้นมีไม่น้อยทีเดียวที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เพิ่งมีประสบการณ์ใหม่ในการเยือนพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ สำหรับกลุ่มอายุผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรและพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่มีอายุระหว่าง 21 – 25 ปีเป็นจำนวนมากที่สุดนั้น จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยพบว่าในจำนวนเหล่านั้นเป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่มาเป็นกลุ่ม 3 คนขึ้นไปและ 2 คน ทั้งเพื่อหาความรู้และเก็บข้อมูลเพื่อทำรายงาน

สำหรับข้อมูลอาชีพกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์มีความใกล้เคียงกันระหว่างพิพิธภัณฑ์ 2 แห่งคือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชซึ่งผู้เข้าชมมีอาชีพรับราชการหรือทำงานรัฐวิสาหกิจมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการเก็บข้อมูลงานวิจัยนี้ตรงกับวันเสาร์ – อาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดของข้าราชการ รัฐวิสาหกิจและพนักงานเอกชนนั่นเอง แต่อาชีพก็เป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีกำลังซื้อและความตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ผู้วิจัยข้อสังเกตว่าผู้ประกอบการอาชีพอิสระมีตัวเลขเข้าชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีมากกว่าพิพิธภัณฑ์อื่นทั้งนี้เนื่องจากชื่อเสียงของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางอยู่แล้ว ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ผ้าและพิพิธภัณฑ์เมืองเป็นนักเรียน นักศึกษามากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มอายุที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่ง

ขณะที่รายได้ของกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้ง 4 พิพิธภัณฑสถานมีความสัมพันธ์กับอายุและอาชีพ นั่นคือกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท ที่เข้าชมพิพิธภัณฑสถานผ้าและพิพิธภัณฑสถานเมืองมีจำนวนมากที่สุด ขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้ตั้งแต่ 10,000 – 19,999 บาทเข้าชมพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราชมากที่สุด

ข้อมูลด้านการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยมีทิศทางเดียวกันคือระดับการศึกษาตั้งแต่อนุบาลถึงปริญญาตรี มีจำนวนมากที่สุดในทุกพิพิธภัณฑสถานเฉลี่ยร้อยละ 66.5 จากประชากรตัวอย่าง 400 ราย ทั้งนี้ McKercher and du Cros (2002, p. 80) ได้ให้ความเห็นไว้ในบทที่ 2 แล้วว่าตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา ซึ่งสอดคล้องกับระดับการศึกษาของประชากรที่ดีขึ้นด้วย ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความสนใจด้านมรดกวัฒนธรรมมากขึ้น

5.1.2 สรุปผลพฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานในเขตเมืองพิษณุโลก

แบบสำรวจพฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานในเขตเมืองพิษณุโลกมีความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจและไม่ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งพบว่ามีปัจจัยสำคัญมาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวรู้จักหรือเคยได้ยินชื่อพิพิธภัณฑสถานนั้นมาก่อนดังเช่นกลุ่มตัวอย่างที่รู้จักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราช 268 รายจาก 400 ราย มีความตั้งใจเข้าชมสูงถึง 252 รายจาก 400 ราย ขณะที่กลุ่มตัวอย่าง 248 รายจาก 400 ราย รู้จักพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวีและมีความตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้จำนวน 204 ราย ส่วนกลุ่มประชากรที่รู้จักพิพิธภัณฑสถานผ้า 172 รายตั้งใจเข้าชม 134 ราย แต่ข้อสังเกตก็คือกลุ่มตัวอย่างที่รู้จักพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก 183 รายกลับตั้งใจเข้าชมเพียง 100 ราย โดยช่องทางที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่งมากที่สุดคือสื่อสารมวลชน ซึ่งในที่นี้หมายถึงวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์และเว็บไซต์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษามีข้อมูลแต่ละพิพิธภัณฑสถานอยู่แล้วก่อนตัดสินใจไปเยือน ยกเว้นพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เนื่องจากเริ่มเปิดดำเนินการเมื่อกลางปี 2552 ทำให้ตัวเลขผู้ตั้งใจเข้าชมมีเพียง 100 รายเท่านั้นจากจำนวนตัวอย่างประชากรกลุ่มตัวอย่าง 400 ราย แต่ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างระบุไว้คือช่องทางที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลกนั้นมาจากการติดตามข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เป็นต้น กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของสื่อสารมวลชนมีผลต่อการตัดสินใจเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถาน ดังนั้นสิ่งที่พิพิธภัณฑสถานจะสามารถรักษากลุ่มนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถาน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผ่านช่องทางสื่อต่างๆ รวมถึงเว็บไซต์

กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลหลักในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์คือการหาความรู้ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดคือ 224 รายจาก 400 รายหรือคิดเป็นร้อยละ 56 และเหตุผลรองคือการพักผ่อนหย่อนใจมีจำนวน 114 รายหรือร้อยละ 25.50 โดยมีตัวเลขความถี่ที่น่าสนใจก็คือกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 36 หรือ 144 รายจาก 400 รายเคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์แห่งหนึ่งแห่งใดในเขตเมืองพิษณุโลกมาแล้วมากกว่า 2 ครั้ง ขณะที่ร้อยละ 33.5 หรือ 134 รายเคยเข้าชมมาแล้ว 1 ครั้ง ร้อยละ 27 หรือ 108 รายเคยเข้าชมมาแล้ว 2 ครั้ง และเมื่อให้ระบุพิพิธภัณฑ์ที่เคยเข้าชมปรากฏว่าร้อยละ 49.75 หรือ 199 รายจาก 400 ราย เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช ร้อยละ 22.50 หรือ 90 รายเคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์ผ้า ซึ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความสนใจและประทับใจพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชมากที่สุดร้อยละ 37.50 รองลงมาคือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวীর้อยละ 37.25 และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกร้อยละ 31.25 สุดท้ายคือพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร ร้อยละ 23.25

สิ่งที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจหรือประทับใจการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกสูงที่สุดคือร้อยละ 70.75 สนใจประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก ร้อยละ 52 สนใจหรือประทับใจพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์จำลอง และพระศรีศาสดาจำลอง และที่น่าสนใจก็คือกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 74.75 หรือ 299 รายจาก 400 รายให้ข้อมูลว่าจะกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์อีก และที่ยังไม่แน่ใจคือร้อยละ 16.75 หรือ 67 รายจาก 400 ราย สุดท้ายคือร้อยละ 6.75 หรือ 27 รายจาก 400 รายยืนยันว่าไม่กลับมาชมอีก

ข้อสังเกตจากกรณีศึกษาเรื่องความสนใจหรือประทับใจการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งโดยให้กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่ทำการศึกษาลើกว่าสนใจหรือประทับใจอะไร คำตอบจากกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจ ในแต่ละพิพิธภัณฑ์คือประทับใจพระพุทธรชินราชซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กับพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง” ว่า แม้ในเมืองพิษณุโลกจะไม่มีชิ้นอะไรเหลืออยู่อีกเลย ขอให้แม้แต่พระพุทธรชินราชเหลืออยู่แล้วยังคงจะรอดได้เสมอว่ามีของดีควรดูแลรักษาอย่างยิ่ง (มิ่งกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ, พระบาทสมเด็จพระ, 2520, น. 86) และนี่คือจุดแข็งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมในเมืองพิษณุโลกได้รับประโยชน์โดยตรงมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งที่เพิ่งมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งเป็นครั้งแรกและที่มาแล้วหลายครั้งให้คำตอบว่าจะกลับมาอีก ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสนใจและประทับใจ แต่สิ่งที่พิพิธภัณฑ์ต้องใส่ใจคือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่แน่ใจว่าจะกลับมาหรือไม่ และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ระบุว่าจะไม่กลับมาอีก เนื่องจากนักท่องเที่ยวอาจพบความบกพร่องและการนำเสนอที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยชมมาแล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่จำเป็นต้องกลับมาอีกเพราะพิพิธภัณฑ์ไม่ให้ประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยวได้มากเท่าที่ควรนั่นเอง

จากสรุปผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวรู้จักและตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระพุทธชินราชมีปัจจัยสำคัญจากการที่พระพุทธชินราชเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่ประดิษฐานภายในวิหารพระพุทธชินราช ซึ่งภายในมีศิลปโบราณวัตถุ จิตรกรรมฝาผนังและบานประตูไม้ประดับมุขเป็นศิลปกรรมชิ้นเอก ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จัก ศรัทธาและพากันมากราบไหว้อยู่เสมอ แต่การเดินทางเข้าไปนมัสการต้องผ่านประตูวิหารพระพุทธชินราชสี่จำลองด้านทิศเหนือซึ่งไม่มีผลให้นักท่องเที่ยวต้องแคว้นมัสการพระพุทธชินราชสี่และเยี่ยมชมศิลปโบราณวัตถุที่จัดแสดงไปด้วย

2. ช่องทางที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างประชากรรู้จักพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งมากที่สุดร้อยละ 45.25 หรือ 181 รายจาก 400 รายคือรู้จักจากสื่อสารมวลชนโดยในงานวิจัยนี้หมายถึงวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลทฤษฎีภูมิที่ผู้วิจัยค้นคว้าจากเอกสาร เว็บไซต์ และรายการวิทยุโทรทัศน์เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งได้รับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านรายการโทรทัศน์ทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นมีการตีพิมพ์ข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์และมีเว็บไซต์ที่สามารถเข้าชมรายละเอียดได้แต่ความถี่ที่รองลงมาคือกลุ่มตัวอย่าง 108 รายจาก 400 รายหรือร้อยละ 27 ที่รู้จักพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งจากคำบอกเล่าหรือการบอกต่อๆ กัน ซึ่งเป็นข้อมูลที่พิพิธภัณฑ์นำไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรงเนื่องจากมีลักษณะเป็นการตลาดปากต่อปาก (Words of mouth) ซึ่งมีคุณค่าสูง (High value) มีต้นทุนต่ำ (Low cost) แต่การตลาดแบบปากต่อปากจะเกิดขึ้นได้ต้องขึ้นอยู่กับคนที่เป็ศูนย์กลาง (Hub) ในการอธิบายหรือโน้มน้าวให้คนรอบข้างยอมรับและเชื่อถือ รวมทั้งขึ้นอยู่กับบริการ และประสบการณ์ความประทับใจที่ได้รับจากพิพิธภัณฑ์ด้วยเช่นกัน

3. ข้อมูลความสนใจและความประทับใจที่มีต่อเรื่องราวการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์คือเรื่องราวประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระพุทธรูปสำคัญ มีปัจจัยมาจากภาพลักษณ์และชื่อเสียงของเมืองพิษณุโลกซึ่งเป็นอดีตราชธานีทั้งในสมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา เป็นที่รับรู้ว่าเป็นเมืองที่ประสูติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และยังมีพระพุทธรูปที่ได้รับการยกย่องว่ามีพุทธศิลปะที่งดงามนั้นคือพระพุทธชินราช รวมทั้งยังเป็นแหล่งพระเครื่องที่มีชื่อเสียงคือพระนางพญา ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงรู้จักชื่อเสียงของพิษณุโลกในมิติทางประวัติศาสตร์ มากกว่ามิติอื่นๆ ทำให้ข้อมูลความสนใจเรื่องดังกล่าวมีความถี่สูง

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงปริมาณ

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยทั่วไปที่สำรวจพบในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย 4 แห่ง คือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธ

ชินราช พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติยวนาเรศวร และพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก สงคราม จำนวน 400 ตัวอย่างมีทั้งที่มีประสบการณ์การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานและกลุ่มที่เพิ่งมีประสบการณ์ครั้งแรก แต่จากการสรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณและการอภิปรายสรุปผลสามารถสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยที่พบในแต่ละพิพิธภัณฑสถานไม่ได้คาดหวังว่าพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่งจะต้องให้บริการที่ดีที่สุด ให้ประสบการณ์ใหม่หรือต้องให้ความรู้ความเพลิดเพลินอย่างเต็มที่ รวมทั้งไม่ได้คาดหวังว่าจะได้ชมเทคโนโลยีทันสมัยในพิพิธภัณฑสถาน แต่ต้องการเพียงการให้ข้อมูลที่เข้าใจง่ายและไม่เหนื่อยเกินไปรวมทั้งการอธิบายหรือนำชมบ้างตามสถานการณ์ ดังนั้นพิพิธภัณฑสถานอาจจะปรับปรุงเรื่องข้อมูลที่อธิบายประกอบการจัดแสดง และสังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวว่ามีความสนใจเรื่องราวในพิพิธภัณฑสถานน้อยอย่างไร ต้องการความช่วยเหลือหรือต้องการทำความเข้าใจเรื่องใดเป็นพิเศษหรือไม่รวมทั้งสามารถสอบถามความสนใจเฉพาะเรื่องก่อนการนำชมพิพิธภัณฑสถานก็ได้เช่นกัน

2. ความสะอาดเป็นหัวใจสำคัญอันดับต้นๆ ของทุกพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกันทุกพิพิธภัณฑสถาน เพราะนอกจากลักษณะอาคารสิ่งปลูกสร้างแล้วสิ่งแรกที่นักท่องเที่ยวสัมผัสได้คือความสะอาด ซึ่งจะก่อให้เกิดความสบายตา ความสุขและความเพลิดเพลินในการชมพิพิธภัณฑสถานได้ยาวนานขึ้น อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑสถานที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่สามารถตอบสนองความรู้สึกดีๆ เหล่านี้ได้ดี

3. เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่เข้าชมพิพิธภัณฑสถานส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยรุ่นจนถึงวัยทำงาน ที่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง เป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อและมีโอกาสกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานอีกหลายครั้ง จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่พิพิธภัณฑสถานต้องสร้างความประทับใจ ความทรงจำที่ดีและควรสื่อสารด้วยวิธีการต่างๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นความสนใจให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเดิมกลับมาชมพิพิธภัณฑสถานและเป็นการสร้างนักท่องเที่ยวประจำไปพร้อมกัน

4. นักท่องเที่ยวไม่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกจากพิพิธภัณฑสถานมากนัก จึงไม่จำเป็นที่พิพิธภัณฑสถานจะต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการให้บริการ เช่นการติดตั้งเครื่องปรับอากาศ การเปิดเครื่องปรับอากาศในขณะที่มีนักท่องเที่ยวไม่กี่คน หรือเปิดไฟที่มีแรงเทียนสูงตลอดเวลา ซึ่งในบางห้องจัดแสดงสามารถให้แสงธรรมชาติส่องเข้ามาทำให้เกิดมิติและมุมมองที่ดีขึ้นได้

5. พิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่งควรเชื่อมโยงองค์ความรู้หรือจัดกิจกรรมพิเศษร่วมกันเพื่อสร้างความเคลื่อนไหวและกระตุ้นความสนใจของคนในท้องถิ่นให้เห็นคุณค่าและร่วมกันเรียนรู้ความเป็นมาของท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑสถานมากกว่าที่จะไปเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่ไกลตัว

6. พิพิธภัณฑ์ควรสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายสำคัญคือสถานศึกษาในท้องถิ่นที่มีหลายร้อยแห่งด้วยการให้ข้อมูลและจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์มากพอที่ครูหรือผู้บริหารสถานศึกษาจะตัดสินใจพานักเรียนเรียนรู้นอกห้องได้มากขึ้น

7. พิพิธภัณฑ์ควรมีการปรับเปลี่ยนการจัดการแสดงในลักษณะหมุนเวียนและเน้นเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นพิเศษเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงและเข้าใจในเรื่องนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง และส่วนที่เหลือก็สามารถเรียนรู้ผ่านข้อมูลทั่วไปหรือการนำชมสั้นๆ

8. นักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์คือบุคคลสำคัญ ที่พิพิธภัณฑ์ต้องตระหนักเสมอและต้องสร้างกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในพิพิธภัณฑ์ให้นานขึ้น เพราะจากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมงซึ่งถือว่าน้อยมากสำหรับการชมพิพิธภัณฑ์

9. พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ควรมีจิตใจที่พร้อมให้บริการ (Service mind) อยู่เสมอ มีความสดชื่นแจ่มใสและกระตือรือร้นที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกมีชีวิตชีวาไปด้วย

10. พิพิธภัณฑ์ต้องสร้างการรับรู้หรือทัศนคติใหม่แก่นักท่องเที่ยวที่มีฐานคิดเดิมว่าในพิพิธภัณฑ์มีแต่ของเก่าไร้ชีวิต ด้วยการสร้างกิจกรรมพิเศษในพื้นที่ว่าง ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมและสัมผัสสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์

5.2.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างประชากรที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับพิพิธภัณฑ์และการท่องเที่ยว ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นปัญหาหลายด้านที่ควรมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดแนวทางและแนวการปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงที่เป็นปัญหาดังนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดควรเป็นเจ้าภาพจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้และให้การสนับสนุนอย่างชัดเจนทั้งผ่านนโยบายที่ต้องปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันรวมทั้งกำหนดจุดยืนให้ชัดเจนว่าพิษณุโลกจะใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อื่นๆ ได้หรือไม่

2. ตัวแทนภาครัฐเช่นวัฒนธรรมจังหวัดและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลก ที่มีบทบาทสนับสนุนทั้งการฟื้นฟูอนุรักษ์และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม ซึ่งมีพิพิธภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งได้เป็นรูปธรรมอย่างไรพร้อมจัดทำแผนปฏิบัติการฉบับเดียว

3. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งมีศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างมีคุณภาพ แต่ยังอยู่แบบเดี่ยวๆ (Stand alone) ขาดการเชื่อมโยงองค์ความรู้และความเคลื่อนไหวต่างๆ เพื่อสร้างวาระการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ให้มีความหมายและมีความสำคัญมากขึ้น

4. พิพิธภัณฑ์ต้องแสวงหาความร่วมมือหรือการสนับสนุนจากองค์กรธุรกิจที่มีภาพลักษณ์และผลิตสินค้าที่รับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้เป็นผู้อุปถัมภ์หลัก (Founding sponsor)

ภายใต้ข้อตกลงที่ชัดเจนว่าจะไม่ครอบงำหรือแทรกแซงการบริหารจัดการหรือมีวาระซ่อนเร้นในการให้พิพธิภัณฑ์เป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้า

5. พิพธิภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งต้องสร้างทีมงานหรือสร้างความร่วมมือกับผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการเขียนโครงการของงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมทั้งในหรือนอกพิพธิภัณฑ์ รวมทั้งเป็นการระดมทุนทางตรงและทางอ้อม

6. ผู้บริหารพิพธิภัณฑ์ต้องเปิดกว้างด้วยการเข้าหาหรือเชิญชวนชุมชนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของพิพธิภัณฑ์ มีความรักพิพธิภัณฑ์และเกิดจิตอาสาในการช่วยเหลือกิจกรรมของพิพธิภัณฑ์ต่อไป

7. พิพธิภัณฑ์ต้องสร้างกระบวนการและวิธีการเรียนรู้หลายระดับกับนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและมีภูมิหลังที่แตกต่างกันเพื่อรับมือกับหลายปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นการลดความเสียหายให้กับสิ่งของที่จัดแสดง

9. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและพิพธิภัณฑ์ควรวางแผนร่วมกันเพื่อสร้างปรากฏการณ์ใหม่ในการเที่ยวชมพิพธิภัณฑ์ด้วยรูปแบบพิเศษเช่นการเที่ยว 4 พิพธิภัณฑ์ใน 1 วัน พร้อมกับพาชมวิถีชีวิตชุมชน ชิมอาหารขึ้นชื่อและซื้อของที่ระลึก เป็นต้น

10. พิพธิภัณฑ์ควรมีการสำรวจวิจัยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วยแบบฟอร์มที่เข้าใจง่ายเพื่อประเมินสถานการณ์ความเป็นจริงในแต่ละสัปดาห์หรือรายเดือน รายสามเดือน

11. ผู้บริหารพิพธิภัณฑ์ต้องตระหนักเสมอว่านักท่องเที่ยวทุกคนต้องการความสุข ความเพลิดเพลินไม่น้อยไปกว่าความรู้ ดังนั้นนักท่องเที่ยวคือผู้แสวงหาประสบการณ์ไม่ใช่ผู้มารับปัญหาต่างๆ ของพิพธิภัณฑ์

5.2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการพิพธิภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีศักยภาพ มีส่วนแบ่งในตลาดการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น รวมทั้งให้พิพธิภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ตอบสนองการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคนและทุกระดับทั้งในท้องถิ่นและทั่วประเทศ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างเครือข่ายพิพธิภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดพิษณุโลก
2. ศึกษาแนวทางการสร้างองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างพิพธิภัณฑ์ที่มีอยู่ในเขตเมืองพิษณุโลก

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.
กรุงเทพฯ : สามัคคีสาส์น.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2551) . แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- จิรวัดน์ พีระสันต์. (2547). ศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรา จงกล. (2532). พิพิธภัณฑสถานวิทยา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. (จัดพิมพ์อนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพนางจิรา จงกล วันที่ 4 เมษายนพ.ศ. 2532).
- จุฑาทพธรร (จามจุรี) ผดุงชีวิต. (2550). วัฒนธรรม การสื่อสารและอัตลักษณ์. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนัญ วงษ์วิภาค. (2551) การท่องเที่ยววัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร .
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2549). องค์การความรู้:จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่2.
กรุงเทพฯ : รัตนไตร.
- นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา. (2506). จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก. กรุงเทพฯ :
พระจันทร์. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการฉลองวันประสูติครบ 100 ปีวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2550)
- บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์
ดีไซน์.
- . (2551). ระเบียบวิธีวิจัยทางการท่องเที่ยว (Research Methodology
in Tourism) . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- บัณฑิต จันทร์โรจกิจ. (2548). พิพิธภัณฑสถาน:แนวทางการบริหารและจัดการพิพิธภัณฑ
หอศิลป์ร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ปรีดา เฉลิมเผ่า ก่ออนันตกุลและคณะ. (2547). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยและ
พัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พิพิธภัณฑ์ชุมชนพลังแห่งการเรียนรู้ : กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ. (2544). สุทธาสินี วัชรบูล.

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

มกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2520). เที้ยวเมืองพระร่วง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล. ชัย สนิทวงศ์ วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520).

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก . (2550). พระพุทธรูปชินราชวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร พิษณุโลก พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพฯ : บางกอกสาส์น.

----- (2550). 400 ปีแห่งการสวรรคตสมเด็จพระ

พระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.2148-2548). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บางกอกสาส์น.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2551) พิพิธภัณฑ์ของคนธรรมดา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

วสิน ปัญญาภูมิบุตรกุล.(2550). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในพื้นที่ระเบียงวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์).

กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2551). พิพิธภัณฑ์ภาคสนามประสบการณ์จากคนลงทำ ศิริพร ศรีสินธุ์ไธ : บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

----- (2551) พิพิธภัณฑ์บ้านทีก ทบทวนบทเรียนจากการวิจัย

และพัฒนาพิพิธภัณฑ์. ศิริพร ศรีสินธุ์ไธ : บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

----- (2546). ลุ่มน้ำน่าน ประวัติศาสตร์โบราณคดีของพิษณุโลก“เมืองเอกแตก”

กรุงเทพฯ : พิมพ์เศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

สายนต์ ไพเราะญจิตร. (2550). การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2546). พระราชวังจันทร์ “วังพระนเรศวร” เมืองพิษณุโลก ที่ประสูติ ที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรฯ. กรุงเทพฯ : พิมพ์เศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

สุจิตรา มาถาวร. (2541). พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เอส.ที.เวิลด์มีเดีย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2542). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสนาะ ตีแยวี .(2546). หลักการบริหาร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกวิทย์ ณ ถกลาง, นิธิ เอียวศรีวงศ์, วิจารย์ พานิช, รสนา โตสิตระกูลและ ม.ร.ว. นางศราญ

ชมพูนุช. (2546) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.

บทความวารสาร หนังสือพิมพ์

เปี่ยมพงศ์ นุ้ยบ้านด่าน. (2543). องค์การแห่งการเรียนรู้. วารสารการศึกษาพยาบาล 10(3) : 13-17 ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (ธค.2542 - มีค. 2543).

สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2552). กรุงเทพฯไม่มีพิพิธภัณฑ์. มติชนรายวัน. (22 กุมภาพันธ์ 2552).

เอกสารอื่น ๆ

ชีวิติ นุญเกียรติ. (2552). การสร้างแนวร่วมในงานวัฒนธรรมกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น.

เอกสารการสัมมนาในโอกาส 30 ปีสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2539). แนวโน้มของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย. ในเอกสารการ

สัมมนาทางวิชาการเรื่อง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย 23-24 พฤศจิกายน 2539

พิมพ์ครั้งที่2 .กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมนักเรียนนายเรืออากาศ รักษาพระองค์. (2549). การจัดการเชิงกลยุทธ์. สืบค้นเมื่อวันที่

1 ตุลาคม 2552, จาก <http://www.aircadetwing.com/index.php?la>

=show&ac=article&Id=5376485&Ntype=4 2006-07-24 18:11:24

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลก.(2551).สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2552,

จาก ผิดพลาด! การอ้างอิงการเชื่อมโยงหลายมิติไม่ถูกต้อง

http://www.tat.or.th/north03/index.asp?dept_id=7

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2551). ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

สืบค้นเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2552 จาก [http:// www. 4sac.or.th](http://www.4sac.or.th)
 นุริม โอทกานนท์ .(2552). การตลาดว่าด้วยเรื่องของแบรนด์. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม
 2552 จาก <http://gotoknow.org/blog/jazz-zie/283396> แก้ไข: พ. 05 ส.ค. 2552
 @ 14:09

พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัด
 พิษณุโลก. (2552). สืบค้นเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2552 จาก
http://www.phsmun.go.th/index.php?option=com_content&task
www.phsmun.go.th/index.php?option=com_content&task=view&id=101
 &Itemid=136 ...

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าสิบเอก ดร.ทวี-พิมพ์ นูรณเขตต์. (2552). สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม
 2552 จาก http://www.phitsanulok.go.th/Muang_3.html **ผิดพลาด! การอ้างอิงการ
 เชื่อมโยงหลายมิติไม่ถูกต้อง**

รายงานประจำปีพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2549). สืบค้นเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2552
 จาก <http://www.thaitextilemuseum.com>

อนันต์ พรหมคำชาว.(2552). กรอบแนวคิดการจัดการความรู้. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2552
 จาก www.arip.co.th/2006/blog.php?g1=O&blogge=Anan&id=&byear=2007
 &bmonth=72007-07-24 14:00:43

การสัมภาษณ์

1. สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จิตติมา วิทยาวงศรุจิ วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2552
2. สัมภาษณ์ น.ส. พรศิริ นูรณเขตต์ วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2552
3. สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ภัคตร์เขียว วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2552
4. สัมภาษณ์ นายครองศักดิ์ ภูมรินทร์ วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2552
5. สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี ชามพูนท วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2552
6. สัมภาษณ์ นางจิระภา วสุวัต วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2552
7. สัมภาษณ์ นายกัลณรงค์ ภัคดีประไพ วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2552
8. สัมภาษณ์ นายจตุฏฐ ทองสนธิ วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2552
9. สัมภาษณ์ นายมานิช คำศรี วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2552
10. สัมภาษณ์ นายปรีชา เรืองจันทร์ วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2552

Books

- Barbara T. Hoffman. (2006). Art and Culture Heritage. Law ,Policy and Practice.
New York : Cambridge University .
- Bob Mckercher, Hilary du Cros. (2002).Cultural Tourism : The Partnership Between
Tourism and Cultural Heritage Management. New York : The Haworth Hospitality
- Eilean Hooper-Greenhill. (2000). Museums and the Interpretation of Visual Culture.
London : Routledge.
- Gary Edson and David Dean. (1996). The Handbook for Museums.London : Routledge.
- Metropolitan Governance : Conflict, Competition, and Cooperation/ Richard C.(2004).
Feiock, Editor . Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Philip Kotlor. (2002)Marketing Management. New Jersey : Prentice Hall, 11th Edition.
- Timothy Ambrose and Crispin Paine. (1993). Museum Basics. London : ICOM and
Routledge.

Articles

- ICOMOS. (1993)Tourism at World Heritage Cultural Sites : The Site Manager's
Handbook. Colombo : ICOMOS International Specialized Committee on Cultural
Tourism.
- . (1999)International Cultural Tourism Charter (Managing Tourism at Places of
Heritage Significance, 1999) Adopted by ICOMOS 12 th General Assembly
in Mexico, October 1999.
- SAMEO-SPAFA. (2004).Tourism and Cultural Heritage in Southeast Asia. (Occasional
Paper Series). Bangkok.
- ICAMT. (2006).Role of Museum : Tourism & Cultural Heritage. Yanni Herreman .New
York : ICAMT.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

บทความการวิจัย

การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม
Museum Management in Muang district , Phitsanulok province for Cultural Tourism

อภิญา บัคคาลา อรุณนภาพร
สุวรรณา บุญกล้า
Apinya Bagglelaar Arrunnapaporn
Suwanna Boonklum

วิทยาลัยนวัตกรรม
College of Innovation
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University

บทคัดย่อ

การวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม” ได้รับการอุดหนุนทุนวิจัยชุดโครงการเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีประเด็นการท่องเที่ยวระดับปริญญาโท สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษากว่า 4 แห่งได้แก่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

การศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือระยะที่ 1 : เป็นการรวบรวมข้อมูลภาคสนามตลอดจนทดลองใช้แบบสอบถาม ระยะที่ 2 : เป็นการจัดเสวนา 2 ครั้ง พร้อมเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

ผลการดำเนินการในระยะที่ 1 เป็นการกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย สถานการณ์พิพิธภัณฑ์กับการท่องเที่ยววัฒนธรรม ส่วนในระยะที่ 2 ได้รับทราบผลการสำรวจเชิงปริมาณ และการสำรวจเชิงคุณภาพเพื่อเป็นแนวทางให้พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษาวิจัยทั้ง 4 แห่งได้นำไปใช้ประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนหรือวางแผนจัดการให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

คำสำคัญ : การจัดการ, พิพิธภัณฑ์, การท่องเที่ยววัฒนธรรม

Abstract

The research on “Museum Management in Muang district, Phitsanulok province for Cultural Tourism” was financially supported by the University Tourism Linkage Grant: Master Level; Thailand Tourism Development Research Institute and the Thailand Research Fund (TRF)

The four conducted museums were Sgt.Maj.Thawee Folk Museum, Phra Phuttha Chinnarat National Museum, Textile Museum at Naresuan University, and the Museum of Phitsanulok at Pibulsongkram Rajabhat University.

It was done in two phases. The first phase was about collecting the fieldwork data and trying to use questionnaires. That led to the topics to be used in the research and the relationship between museums and cultural tourism. The second phase which featured organizing two seminars and collecting quantitative and qualitative data provided useful results for all the four museums in improving and planning to be cultural tourism and lifelong learning centers.

Key words: management, museum, cultural tourism.

คำนำ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของ กระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นผลให้เกิดการเติบโตของพิพิธภัณฑ์ (Museum booming) โดยก่อนหน้านี้พบว่าการสร้างและขยายพิพิธภัณฑ์จำนวนไม่มากนัก หนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการปรับตัวของพิพิธภัณฑ์อย่างมีนัยสำคัญคือผู้ชม ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วน เสีย (Stakeholders) รวมทั้งชุมชนที่ต้องการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมและอนุรักษ์ทรัพยากรทาง วัฒนธรรมที่มีแนวโน้มจะถูกทำลายมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้มีผลทำให้เกิดพิพิธภัณฑ์จำนวนมากใน เขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมอยู่แล้ว เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ระบียงวัฒนธรรมของเมืองมรดกโลกนั่นคือสุโขทัย และกำแพงเพชรนั่นเอง แต่ สิ่งที่เป็นปัญหาคือพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งต่างอยู่อย่างโดดเดี่ยว ขาดการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งใน ด้านการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และความร่วมมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกัน จาก สถานการณ์ดังกล่าวจึงนำมาสู่การวิจัยการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม โดยเลือกพื้นที่ศึกษา 4 แห่งได้แก่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี พิพิธภัณฑ์ สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรและพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยการอุดหนุนวิจัยชุดโครงการเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีประเด้น การท่องเที่ยวระดับปริญญาโท สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ทั้งนี้การสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือระยะที่ 1 เป็นการรวบรวม ข้อมูลภาคสนามทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์ตลอดจนทดลองใช้แบบสอบถาม ระยะที่ 2 เป็นการดำเนินการ จัดเสวนา 2 ครั้ง พร้อมทั้งเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

โครงการวิจัยดังกล่าวเลือกใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative research) และเชิง คุณภาพ (Qualitative research) มีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ 1) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยในแต่ละพิพิธภัณฑ์ 2) การสัมภาษณ์เชิง ลึก (In-depht interview) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) รวม 10 คนที่เป็นตัวแทนทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ 3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participated observation) จากการจัดเสวนา 2 ครั้ง

ผลการศึกษา

โครงการวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑสถานในเขตอำเภอเมือง จ. พิชณุโลก เพื่อการท่องเที่ยว วัฒนธรรม” เริ่มต้นในปีพ.ศ. 2552 เป็นการศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ไปเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถาน ทั้งนี้เพื่อสำรวจพฤติกรรมความสนใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในฐานะผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพิพิธภัณฑสถานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งการสำรวจความเห็นของตัวแทนภาครัฐ ได้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพิษณุโลก ขณะที่ตัวแทนภาคเอกชนได้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจรถรางชมเมือง ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่ง ตัวแทนภาคประชาชนได้แก่ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง และตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก

การวิจัยระยะที่ 1 ผู้วิจัยเน้นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั้งจากเอกสาร งานวิจัย ภาพถ่าย แผนที่ การสำรวจสถานที่คือพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่ง และการสังเกตการณ์ในแต่ละพิพิธภัณฑสถานเพื่อตรวจสอบประเด็นปัญหาการวิจัยตลอดจนสถานการณ์จริงเพื่อปรับปรุงวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งการทดลองใช้แบบสอบถามงานวิจัยกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อประเมินและแก้ไขแบบสอบถามที่จะใช้สำรวจในการวิจัยระยะที่ 2 นอกจากนี้ยังมีการประสานงานองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษา สภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง สภาวัฒนธรรมระดับตำบล เพื่อเตรียมการจัดเสวนา “พิพิธภัณฑสถาน – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด” รวมทั้งการเตรียมการด้านสถานที่จัดการเสวนา ซึ่งผลการศึกษาในระยะที่ 1 พบว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้ในงานวิจัย ขณะที่วัตถุประสงค์การวิจัยมีการปรับเปลี่ยนให้เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง ส่วนการทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวชมด้วยตัวเอง มีเพียงส่วนน้อยที่มาพร้อมกับบริษัทนำเที่ยว นอกจากนี้ยังพบว่าคำถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นหรือความคาดหวัง เป็นคำถามที่นักท่องเที่ยวมักเว้นว่างและไม่ตอบ ทำให้ผู้วิจัยต้องปรับเปลี่ยนคำถามปลายเปิดเป็นคำถามให้เลือกตอบ แต่เพิ่มเติมตอนท้ายของแบบสอบถามให้สามารถแสดงความคิดเห็นได้

การวิจัยระยะที่ 2 เป็นการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่เข้าชมพิพิธภัณฑสถาน 4 แห่งโดยแยกเก็บกลุ่มตัวอย่างแต่ละแห่ง 10 ตัวอย่าง รวม 400 ตัวอย่าง รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเสวนาเรื่อง “พิพิธภัณฑสถาน – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด” ที่ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่งมาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อธิบายปัญหาและวิธีการจัดการรวมทั้งความพยายามในการแก้ไขปัญหาของ

แต่ละพิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งการปาฐกถาพิเศษเรื่อง “ภูมิวัฒนธรรมเมืองพิษณุโลก “ โดย รองศาสตราจารย์ ศรีสักร วัลลิโภดม ซึ่งผู้เข้าฟังสัมมนาเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขต

อำเภอเมืองพิษณุโลก ตัวแทนสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง และสภาวัฒนธรรมตำบลต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง นอกจากนี้ยังมีอาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ส่วนพิษณุโลกและมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ข้อมูลจากการเสวนาและแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเสวนานอกจากปรากฏในงานวิจัยนี้แล้ว ยังเป็นการสะท้อนความคิดต่อผู้บริหารพิพิธภัณฑ์โดยตรง ระยะที่ 2 นี้ยังมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ตัวแทนภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชนและผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ 4 แห่งที่ทำการศึกษาค้นคว้าด้วย

ผลการศึกษาทำให้ทราบแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันทั้งโครงสร้างการบริหารงานและการใช้จ่ายงบประมาณ เนื่องจากมีทั้งพิพิธภัณฑ์ของรัฐ พิพิธภัณฑ์ของสถาบันการศึกษาและพิพิธภัณฑ์เอกชน แต่สิ่งที่คล้ายกันคือปัญหาไม่ว่าจะเป็นงบประมาณที่ค่อนข้างจำกัดในการที่จะปรับปรุงพัฒนาการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดนิทรรศการหรือกิจกรรมพิเศษที่จะช่วยให้ผู้ชมได้สัมผัสประสบการณ์ใหม่ๆ ในพิพิธภัณฑ์ ขณะเดียวกันก็พบว่าพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งยังขาดการเชื่อมโยงข้อมูลหรือจัดกิจกรรมร่วมกันมาตลอด อย่างไรก็ตามแนวทางในการจัดการที่ได้เสนอไว้ทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ การพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ความเคลื่อนไหวระหว่างพิพิธภัณฑ์ การจัดเส้นทางท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ ตลอดจนเพิ่มการให้บริการต่างๆ เช่นร้านหนังสือ ร้านเครื่องดื่ม นอกจากนี้ยังนำมาสู่ข้อเสนอให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องและแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตอีกด้วย ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของการจัดเสวนาครั้งที่ 2 เรื่อง “พิพิธภัณฑ์กับการจัดการเรียนรู้ในท้องถิ่น” ที่หอประชุมโรงเรียนจ่านกร้อง จ. พิษณุโลก โดยผู้เข้าร่วมฟังการเสวนาคือครูและนักเรียนจากโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พิษณุโลกเขต 1 จำนวน 60 คน ที่ได้สัมผัสประสบการณ์ด้วยการนั่งรถรางชมเมืองไปยังพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งพร้อมได้รับข้อมูลที่น่าสนใจในแต่ละพิพิธภัณฑ์ไปใช้เพื่อการจัดการเรียนการสอนต่อไป ขณะที่ผลการศึกษาในเชิงปริมาณพบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวรู้จักพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งอยู่แล้วและตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์โดยไม่คาดหวังบริการพิเศษจากพิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะกลับมาเที่ยวชมและพร้อมจะร่วมกิจกรรมกับพิพิธภัณฑ์แห่งนั้นอีก ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์สามารถนำไปใช้เพื่อนำเสนอสิ่งใหม่ๆ แก่นักท่องเที่ยวต่อไป

สรุป

นอกจากผลการศึกษาก็จะปรากฏชัดว่านักท่องเที่ยวที่ไปเยือนพิษณุโลกให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม ซึ่งหนึ่งในสินค้าหรือแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมได้แก่พิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกโดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ 4 แห่งที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แล้วยังพบข้อมูลเชิงปริมาณพฤติกรรมความสนใจนักท่องเที่ยวว่าต้องการให้ทุกพิพิธภัณฑ์ให้บริการเพิ่มขึ้น ซึ่งในที่นี้หมายถึงการอธิบาย การนำชม และเอกสารประกอบการชมพิพิธภัณฑ์ ขณะที่การสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพแยกออกเป็น 2 ประเด็นสำคัญคือ ด้านงบประมาณและนโยบายภาครัฐ ซึ่งทุกพิพิธภัณฑ์พบสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเดียวกันคืองบประมาณจำกัด อันส่งผลถึงการจ้างบุคลากรผู้เชี่ยวชาญตลอดจนการพัฒนาบุคลากรเป็นไปอย่างจำกัดและมีจำนวนน้อย ทำให้บุคลากรที่มีอยู่ต้องทำหน้าที่หลายอย่างในคนเดียว (All in one) ทั้งการนำชม การจัดแสดง การจัดทำเอกสาร เว็บไซต์ จนถึงการจัดงานพิเศษ (Event) ต่างๆ ทำให้มีผลต่อการปรับปรุงหรือพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในด้านต่างๆ ซึ่งยังไม่สามารถตอบสนองการท่องเที่ยววัฒนธรรมได้เต็มรูปแบบมากนัก ขณะที่การสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อผลักดันให้พิพิธภัณฑ์มีฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมของจังหวัด ยังขาดความชัดเจน พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งต่างก็อยู่แบบโดด

(Stand alone) ต่างคนต่างทำ ไม่มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่ให้มีศักยภาพและเป็นระบบ งานวิจัยนี้ได้สรุปข้อเสนอแนะทั้งจากการสังเกตการณ์รวมทั้งการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกที่ทำการศึกษาว่า ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างพิพิธภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าทางวัฒนธรรมให้มากขึ้น นอกจากนี้ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือและเปิดโอกาสให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่สามารถมีรายได้เลี้ยงตัวเอง ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องมีการส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ๆ ไปพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ ที่สำคัญกว่านั้นคือการจัดการพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ จึงจะสร้างความยั่งยืนทั้งแก่มรดกวัฒนธรรมที่จัดแสดงอยู่ภายในและสามารถพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมืองพิษณุโลกต่อไปด้วยเช่นกัน

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

การศึกษาวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑสถานในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลก เพื่อการท่องเที่ยว วัฒนธรรม “ ซึ่งใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพได้มีส่วนทำให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยน ประสพการณ์ ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของแต่ละพิพิธภัณฑสถานรวมทั้งการนำผลที่เกิดขึ้นจากการ วิจัยไปใช้ประโยชน์ดังนี้

1. พิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ต้องการนำผลการสำรวจ เชิงปริมาณจากงานวิจัยดังกล่าวไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑสถานที่ยังใหม่และเปิดดำเนินการเมื่อปีพ.ศ. 2552 จึงยังไม่เป็นที่รู้จักของ นักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยวและประชาชนทั่วไปมากนัก

2. ครูผู้สอนสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่เข้าร่วมการเสวนา “พิพิธภัณฑสถานกับการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน” ได้เห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานและจะนำไปวางแผนจัดการเรียนการสอนรวมทั้งจัดกิจกรรมพิเศษเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนอกห้องเรียน

3. สภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองและสภาวัฒนธรรมตำบลต่างๆ ที่เข้าร่วมเสวนา “พิพิธภัณฑสถาน – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด” ได้รับข้อมูลจากการแลกเปลี่ยน ประสพการณ์ของผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในงานวิจัยนี้ และนำไปวางแผนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในชุมชนต่อไป

4. พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑสถานผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระพุทธชินราชและพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก นำผลการวิจัยไปใช้เพื่อปรับปรุงการให้บริการต่างๆ รวมทั้งการนำข้อเสนอแนะจากงานวิจัยเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ดำเนินการมา
และผลที่ได้รับตลอดโครงการ**

ตารางที่ 1 แสดงวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่วางแผนไว้

วัตถุประสงค์/กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ศึกษาแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ 4 แห่ง ในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลก	1. ทราบโครงสร้างการบริหารและการจัดการพิพิธภัณฑ
2. ศึกษาแนวทางการสนับสนุนพิพิธภัณฑเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม	2. ทราบแนวทางที่ภาครัฐและเอกชนสนับสนุนพิพิธภัณฑ
3. ศึกษาพฤติกรรมความสนใจนักท่องเที่ยวต่อพิพิธภัณฑ	3. ทราบความเห็นความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อพิพิธภัณฑ
4. ศึกษาปัญหาและแนวทางความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและพิพิธภัณฑ	4. ทราบนโยบายและแนวทางการสนับสนุนพิพิธภัณฑ
5. ศึกษาแนวทางการสนับสนุนพิพิธภัณฑเป็นแหล่งเรียนรู้	5. ทราบแนวความคิดการให้พิพิธภัณฑเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
6. จัดทำคู่มือแนะนำเที่ยวพิพิธภัณฑ	6. พิพิธภัณฑและสถาบันการศึกษาที่มีคู่มือแนะนำเที่ยวพิพิธภัณฑที่ละเอียดมากขึ้น

ตารางที่ 2 แสดงวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ

วัตถุประสงค์ / กิจกรรม	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
1. ทราบแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่ง	- ได้ทราบสถานการณ์ของพิพิธภัณฑสถาน - ได้ทราบการบริหารจัดการในลักษณะหนึ่งคนทำได้หลายอย่างเพื่อลดต้นทุน
2. รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสวนา “พิพิธภัณฑสถาน – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด” วันที่ 18 กันยายน 2552 องค์ปาฐก รศ. ศรีสักร วัลลิโภดม วิทยากรจาก 4 พิพิธภัณฑสถาน	- วิทยากรจาก 4 พิพิธภัณฑสถานต้องการการสนับสนุนจากคนในท้องถิ่นและชุมชนมากกว่าหน่วยงานราชการ - วิทยากรจาก 4 พิพิธภัณฑสถานกระตุ้นให้ผู้ร่วมเสวนาเรียนรู้และหาประสบการณ์ตรงจากพิพิธภัณฑสถาน - ผลจากการจัดเสวนาผู้ร่วมเสวนาต้องการให้มีคนกลางในการจัดให้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างนักวิชาการ ชาวบ้าน พิพิธภัณฑสถาน หน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษา
3. ทราบผลสำรวจเชิงปริมาณกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวสำรวจ ณ 4 พิพิธภัณฑสถาน จำนวน 400 ตัวอย่าง	- วิเคราะห์ผลสำรวจเชิงปริมาณด้วยจำนวนความถี่และร้อยละ
4. ทราบแนวคิดจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวแทนภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชนรวม 10 ตัวอย่าง	ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและพิพิธภัณฑสถาน เสนอแนวทางสนับสนุนพิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม
5. งานเสวนาครั้งที่ 2 “พิพิธภัณฑสถานกับการจัดการเรียนรู้ในท้องถิ่น” วันที่ 3 ธันวาคม 2552 ห้องประชุมโรงเรียนจ่านกร้อง วิทยากร ดร. อภิญา บัณฑิตา อรุณนภาพร ผู้ร่วมฟังและแลกเปลี่ยน ครูประถม-มัธยมศึกษา 70 คน นักเรียน 30 คน	- สำนักงานเขตการศึกษาพิษณุโลกเขต 1 สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑสถาน - ครูต้องการวิทยากรด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไปร่วมสอน - ครูวางแผนจัดกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องโดยเลือกพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่ง
6. จัดทำคู่มือ (Handbook) นำชมพิพิธภัณฑสถาน	4. มอบให้กับโรงเรียน 80 เล่ม พิพิธภัณฑสถาน 4 แห่ง 4 เล่ม มหาวิทยาลัย 3 แห่งในพิษณุโลก 6 เล่ม

ภาคผนวก ง.

แบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพและแบบสอบถามเชิงปริมาณ

กรอบคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ
“การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม”
Museum Management in Phitsanulok for Cultural Tourism

1. ท่านเห็นว่าประเภทและจำนวนพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ ซึ่งได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี พิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มีการจัดแสดงครอบคลุมประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สังคมหรือไม่และอย่างไร
2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทพิพิธภัณฑ์ในเมืองพิษณุโลกได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่นมากน้อยอย่างไร ทั้งงบประมาณปัจจุบันและโครงการในอนาคต
3. ท่านเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมมีอะไรบ้างและมีการแก้ปัญหาอย่างไร
4. ท่านเห็นว่าพิพิธภัณฑ์แต่ละประเภทตอบสนองผู้ชมที่มีความแตกต่างหลากหลายมากพอหรือไม่เพราะเหตุใด
5. หน่วยงานของท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมหรือไม่และอย่างไร
6. ท่านคิดว่าในเมืองพิษณุโลกควรมีพิพิธภัณฑ์เพิ่มขึ้นอีกหรือไม่เพราะเหตุใด
7. ท่านเห็นว่าการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม มีความเป็นไปได้หรือไม่อย่างไร เช่น การสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม
8. ท่านเห็นว่าการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม ควรมีรูปแบบอย่างไรจึงจะสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระยะยาว
9. ท่านและองค์กรของท่านพร้อมจะมีส่วนร่วมสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่หรือไม่และอย่างไร
10. ท่านพร้อมจะนำผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องไปใช้ประโยชน์เพื่อสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมหรือไม่อย่างไร

แบบสอบถามงานวิจัยเชิงปริมาณ
เรื่อง “ การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมือง จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยว
วัฒนธรรม”

คำชี้แจง : แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท สาขา
 มรดกและวัฒนธรรมร่วมสมัย วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์
 เพื่อนำไปใช้ทางการศึกษาเท่านั้น โดยแบบสอบถามทั้งหมดมี 6 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ์

(ก) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี

(ข) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช

(ค) พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

(ง) พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

แบบสอบถามส่วนที่ 3 นั้นใช้สำรวจเฉพาะกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวที่เข้าชม
 พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งเท่านั้น โดยใช้คำถามส่วนที่ 1 และ 2 เป็นชุดเดียวกัน

ส่วนที่1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.เพศ

(.....) หญิง

(.....) ชาย

2.อายุ

(.....) 15 -20 ปี

(.....) 21-25 ปี

(.....) 26-35 ปี

(.....) 36- 45 ปี

(.....) 46 ปีขึ้นไป

3. อาชีพ

(.....) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ

(.....) ลูกจ้างเอกชน

(.....) ทำเกษตรกรรม

(.....) ทำงานอิสระ

(.....) นักเรียน นิสิต นักศึกษา

(.....) องค์กรพัฒนาเอกชน

4.รายได้ (บาท/เดือน)

(.....) ต่ำกว่า10,000

(.....) 10,000 - 19,999

(.....) 20,000 - 29,999

(.....) 30,000 - 50,000

(.....) มากกว่า 50,000

5. การศึกษา

(.....) ต่ำกว่ามัธยมศึกษา

(.....) มัธยมศึกษา

(.....) อนุปริญญา — ปริญญาตรี

(.....) ปริญญาโท

(.....) ปริญญาเอก(.....) อื่นๆ

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมความสนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

1. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑ์ใดบ้างในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช

(.....) พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

(.....) พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

(.....) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี

(.....) ไม่รู้จักพิพิธภัณฑ์ใดเลย

2. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวผ่านช่องทางใด

(.....) สื่อสารมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์)

(.....) มัคคุเทศก์แนะนำ

(.....) แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์

(.....) คำบอกเล่า (ครู เพื่อนร่วมงาน เพื่อนในชั้นเรียน คนในท้องถิ่นฯลฯ)

2. ท่านตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก หรือไม่

(.....) ตั้งใจ

(.....) ไม่ตั้งใจ

(.....) ไม่แน่ใจ

(.....) ไม่มีความเห็น

2. หากท่านตั้งใจเข้าชม ท่านเลือกเข้าชมพิพิธภัณฑ์ใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช

(.....) พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

(.....) พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

(.....) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี

2. เหตุผลที่ตั้งใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว

(.....) เพื่อหาความรู้

(.....) เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

(.....) เพื่อสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์มีรายได้

(.....) อื่นๆ

2. ท่านเคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกกี่ครั้ง
 - (.....) 1 ครั้ง
 - (.....) 2 ครั้ง
 - (.....) มากกว่า 2 ครั้ง
 - (.....) ไม่เคย
3. พิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกที่ท่านเข้าชมคือที่ใด
 - (.....) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช
 - (.....) พิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร
 - (.....) พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
 - (.....) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี
4. พิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกที่ท่านสนใจ-ประทับใจ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - (.....) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช
 - (.....) พิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร
 - (.....) พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
 - (.....) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี
 - (.....) ไม่สนใจ/ประทับใจที่ใดเลย
5. ท่านสนใจการจัดแสดงเรื่องใดในพิพิธภัณฑ์แห่งนั้น (ตอบมากกว่า 1 ข้อ)
 - (.....) ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก
 - (.....) บุคคลสำคัญ
 - (.....) พระพุทธรูป (พระพุทธรชินราช พระศรีศาสดา พระพุทธรชินสีห์ ฯลฯ)
 - (.....) พระพุทธรูปและวัตถุสิ่งของอื่นๆ (พระพิมพ์ เหรียญบูชา ฯลฯ)
 - (.....) ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า
 - (.....) สิ่งของเครื่องใช้คนไทยในอดีต
 - (.....) ศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมประเพณี
 - (.....) กลุ่มชาติพันธุ์
6. ท่านจะกลับมาชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้อีกหรือไม่
 - (.....) กลับ
 - (.....) ไม่กลับ
 - (.....) ไม่แน่ใจ

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมความสนใจเฉพาะพิพิธภัณฑ

(ก) พิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี

1. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีมาก่อนหรือไม่

(.....) รู้จัก

(.....) ไม่รู้จัก

(.....) ไม่แน่ใจ

2. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑจำทวีจากช่องทางใด

(.....) สื่อสารมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์)

(.....) มัคคุเทศก์แนะนำ

(.....) แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์

(.....) คำบอกเล่า (ครู เพื่อนร่วมงาน เพื่อนชั้นเรียน คนในท้องถิ่นฯลฯ)

3. ท่านเดินทางมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีจำนวนกี่คน

(.....) คนเดียว

(.....) 2 คน

(.....) 3 คน

(.....) มากกว่า 3 คน

4. ท่านเดินทางมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีอย่างไร

(.....) รถยนต์ส่วนตัว

(.....) รถประจำทาง

(.....) รถนำเที่ยว (รถตู้ / รถปรับอากาศ)

(.....) อื่นๆ

5. ท่านเคยเที่ยวชมพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีมาก่อนหรือไม่

(.....) เคย

(.....) ไม่เคย

6. ท่านมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวีแล้วกี่ครั้ง

(.....) ครั้งแรก

(.....) 2 ครั้ง

(.....) 3 ครั้ง

(.....) มากกว่า 3 ครั้ง

7. ท่านรู้สึกอย่างไรที่ได้เที่ยวชมพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี

(.....) ชอบมาก

(.....) ชอบ

(.....) เฉยๆ

(.....) ไม่ชอบ

8. ท่านชอบอะไรในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) สถาปัตยกรรม

(.....) นิทรรศการความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี

(.....) ข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน

(.....) ของเล่นเด็กโบราณ

(.....) ภาพเก่าเมืองพิษณุโลก

(.....) กลุ่มชาติพันธุ์ใน จ. พิษณุโลก

(.....) ของที่ระลึก

(.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)

(.....) ความสะอาด

9. ท่านไม่ชอบอะไรเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) สถาปัตยกรรม

(.....) นิทรรศการความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี

(.....) ข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน

(.....) ของเล่นเด็กโบราณ

(.....) ภาพเก่าเมืองพิษณุโลก

(.....) กลุ่มชาติพันธุ์ใน จ. พิษณุโลก

(.....) ของที่ระลึก

(.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)

(.....) ความสะอาด

10. สิ่งที่ต้องการให้มีเพิ่มขึ้นในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- (.....) การให้บริการ (การนำชม –การให้ข้อมูล)
 - (.....) การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทต่างๆ
 - (.....) ห้องบรรยายที่มีทั้งภาพ เสียงและสื่อผสม (Multi media)
 - (.....) ห้องสมุด
 - (.....) กิจกรรมพิเศษ (การแสดงพื้นบ้าน นิทรรศการหมุนเวียนหรืองานศิลปะ)
 - (.....) บริการสำหรับคนพิการ
 - (.....) ที่จอดรถ
 - (.....) อินเทอร์เน็ต
 - (.....) ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม
 - (.....) ป้ายบอกทาง
 - (.....) บริการรถนำชม (เช่นรถราง รถสามล้อ หรือยานพาหนะ รับ-ส่งจากที่ต่างๆ)
11. ท่านได้รับความสะดวกในการเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีหรือไม่
- (.....) สะดวกมาก
 - (.....) สะดวกปานกลาง
 - (.....) ไม่สะดวก
12. ท่านใช้เวลาในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีนานเท่าใด
- (.....) ไม่เกิน 1 ชั่วโมง
 - (.....) 1- 2 ชั่วโมง
 - (.....) มากกว่า 2 ชั่วโมง
13. ท่านเข้าใจเรื่องราวที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีมากน้อยอย่างไร
- (.....) เข้าใจดีมาก
 - (.....) เข้าใจปานกลาง
 - (.....) ไม่เข้าใจเลย
14. ท่านได้รับความสะดวกระหว่างการเที่ยวชมในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีหรือไม่
- (.....) ได้รับมาก
 - (.....) ได้รับปานกลาง
 - (.....) ไม่ได้รับความสะดวกเลย

15. ท่านได้รับข้อมูลจากแผ่นป้ายที่อธิบายประกอบการจัดแสดงเพียงพอหรือไม่

(.....) ได้รับมาก

(.....) ได้รับปานกลาง

(.....) ไม่ได้รับมากพอ

16. ท่านยินดีเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีจัดขึ้นหรือไม่

(.....) ยินดี

(.....) ไม่ยินดี

(.....) ไม่แน่ใจ

17. ท่านจะพาผู้อื่นมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีหรือไม่

(.....) พามาแน่นอน

(.....) ไม่พามาแน่นอน

(.....) ไม่แน่ใจ

18. ท่านจะกลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีหรือไม่

(.....) กลับมาแน่นอน

(.....) ไม่กลับมาแน่นอน

(.....) ไม่แน่ใจ

ความเห็นเพิ่มเติม

.....

(ข) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช

1. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราชมาก่อนหรือไม่ ?

(.....) รู้จัก

(.....) ไม่รู้จัก

(.....) ไม่แน่ใจ

2. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราชจากช่องทางใด?

(.....) สื่อสารมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์)

(.....) มัคคุเทศก์แนะนำ

(.....) แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์

(.....) คำบอกเล่า (ครู เพื่อนร่วมงาน เพื่อนชั้นเรียน คนในท้องถิ่นฯ)

3. ท่านเดินทางมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช จำนวนกี่คน?

(.....) คนเดียว

(.....) 2 คน

(.....) 3 คน

(.....) มากกว่า 3 คน

4. ท่านเดินทางมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช อย่างไร?

(.....) รถยนต์ส่วนตัว

(.....) รถประจำทาง

(.....) รถนำเที่ยว (รถตู้ / รถปรับอากาศ)

5. ท่านเคยเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราชมาก่อนหรือไม่?

(.....) เคย

(.....) ไม่เคย

6. ท่านมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราชมาแล้วกี่ครั้ง ?

(.....) 1 ครั้ง

(.....) 2 ครั้ง

(.....) 3 ครั้ง

(.....) มากกว่า 3 ครั้ง

7. ท่านรู้สึกอย่างไรที่ได้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช ?

(.....) ชอบมาก

(.....) ชอบ

(.....) เฉยๆ

(.....) ไม่ชอบเลย

8. ท่านชอบอะไรในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช?

(.....) การจัดภูมิทัศน์

(.....) เครื่องถ้วยสมัยต่างๆ

(.....) เครื่องอัฐบริขารที่มีผู้ถวายแด่เจ้าอาวาสวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

(.....) พระพิมพ์ดินเผาและพระพิมพ์แบบต่างๆ

(.....) ตู้พระธรรม – คัมภีร์

(.....) พระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์และพระศรีศาสดา ที่ประดิษฐานในวิหาร

(.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)

(.....) ความสะอาด

9. ท่านไม่ชอบอะไรเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช?(

(.....) การจัดภูมิทัศน์

(.....) เครื่องถ้วยสมัยต่างๆ

(.....) เครื่องอัฐบริขารที่มีผู้ถวายแด่เจ้าอาวาสวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

(.....) พระพิมพ์ดินเผาและพระพิมพ์แบบต่างๆ

(.....) ตู้พระธรรม – คัมภีร์

(.....) พระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์และพระศรีศาสดา ที่ประดิษฐานในวิหาร

(.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)

(.....) ความสะอาด

10. สิ่งที่ต้องการให้มีเพิ่มขึ้นในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)
- (.....) การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทต่างๆ
- (.....) ห้องบรรยายที่มีทั้งภาพ เสียงและสื่อผสม (Multi Media)
- (.....) ร้านขายหนังสือ
- (.....) ห้องสมุด
- (.....) กิจกรรมพิเศษ (การแสดงพื้นบ้าน นิทรรศการหมุนเวียนหรืองานศิลปะ)
- (.....) บริการสำหรับคนพิการ
- (.....) ที่จอดรถ
- (.....) อินเทอร์เน็ต
- (.....) ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม
- (.....) ป้ายบอกทาง
- (.....) บริการรถนำชม (เช่นรถราง รถสามล้อ หรือยานพาหนะ รับ-ส่งจากที่ต่างๆ)
- (.....) อื่นๆ

11. ท่านได้รับความสะดวกในการเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช หรือไม่?

- (.....) สะดวกมาก
- (.....) สะดวกปานกลาง
- (.....) ไม่สะดวก

12. ท่านใช้เวลาในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช นานเท่าใด?

- (.....) ไม่เกิน 1 ชั่วโมง
- (.....) 1- 2 ชั่วโมง
- (.....) มากกว่า 2 ชั่วโมง

13. ท่านเข้าใจสิ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชอย่างไร?

- (.....) เข้าใจดีมาก
- (.....) เข้าใจปานกลาง
- (.....) ไม่เข้าใจเลย

14. ท่านได้รับความสะดวกระหว่างเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชหรือไม่?

(.....) ดีมาก

(.....) ปานกลาง

(.....) ไม่ได้ความสะดวกเลย

15. ท่านได้รับข้อมูลจากแผ่นป้ายที่อธิบายประกอบการจัดแสดงเพียงพอหรือไม่?

(.....) ได้รับมาก

(.....) ได้รับปานกลาง

(.....) ไม่ได้รับ

16. ท่านยินดีเข้าร่วมกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช จัดขึ้นเป็นพิเศษหรือไม่?

(.....) ยินดี

(.....) ไม่ยินดี

(.....) ไม่แน่ใจ

17. ท่านจะพาผู้อื่นมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชหรือไม่?

(.....) พามาแน่นอน

(.....) ไม่พามาแน่นอน

(.....) ไม่แน่ใจ

18. ท่านจะกลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชหรือไม่?

(.....) กลับมาแน่นอน

(.....) ไม่กลับมาแน่นอน

(.....) ไม่แน่ใจ

ความเห็นเพิ่มเติม

.....

(ค) พิพิธภัณฑสถานผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวร

1. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑสถานผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวร มาก่อนหรือไม่?
 (.....) รู้จัก
 (.....) ไม่รู้จัก
 (.....) ไม่แน่ใจ
2. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑสถานผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวรจากช่องทางใด?
 (.....) สื่อสารมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์)
 (.....) มัคคุเทศก์แนะนำ
 (.....) แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์
 (.....) คำบอกเล่า (ครู เพื่อนร่วมงาน เพื่อนชั้นเรียน คนในท้องถิ่นฯลฯ)
3. ท่านเดินทางมาเที่ยวชม พิพิธภัณฑสถานผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวนกี่คน?
 (.....) คนเดียว
 (.....) 2 คน
 (.....) 3 คน
 (.....) มากกว่า 3 คน
4. ท่านเดินทางมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวร อย่างไร?
 (.....) รถยนต์ส่วนตัว
 (.....) รถประจำทาง
 (.....) รถนำเที่ยว (รถตู้ / รถปรับอากาศ)
 (.....) อื่นๆ
5. ท่านเคยเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวร มาก่อนหรือไม่?
 (.....) เคย
 (.....) ไม่เคย
6. ท่านมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวร แล้วกี่ครั้ง ?
 (.....) ครั้งแรก
 (.....) 2 ครั้ง
 (.....) มากกว่า 3 ครั้ง

7. ท่านรู้สึกอย่างไรที่ได้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร?

(.....) ชอบมาก

(.....) ชอบ

(.....) เฉยๆ

(.....) ไม่ชอบเลย

8. ท่านชอบอะไรใน พิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร ? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) การจัดภูมิทัศน์

(.....) นิทรรศการฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

(.....) นิทรรศการผ้าและวิถีชีวิตลาวครั่ง

(.....) นิทรรศการผ้าในพิธีกรรม ผ้าทอและเครื่องแต่งกายกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

(.....) เครื่องมือทอผ้า

(.....) ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ผ้าสำเร็จรูปและผ้าผืน

(.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)

(.....) ความสะอาด

(.....) อื่นๆ

9. ท่านไม่ชอบอะไรเกี่ยวกับ พิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) การจัดภูมิทัศน์

(.....) นิทรรศการฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

(.....) นิทรรศการผ้าและวิถีชีวิตลาวครั่ง

(.....) นิทรรศการผ้าในพิธีกรรม ผ้าทอและเครื่องแต่งกายกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

(.....) เครื่องมือทอผ้า

(.....) ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ผ้าสำเร็จรูปและผ้าผืน

(.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)

(.....) ความสะอาด

10. สิ่งที่ต้องการให้มีเพิ่มขึ้นใน พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

- (.....) การให้บริการ (การนำชม –การให้ข้อมูล)
- (.....) การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทต่างๆ
- (.....) ห้องบรรยายที่มีทั้งภาพ เสียงและสื่อผสม (Multi Media)
- (.....) ร้านขายหนังสือ
- (.....) ห้องสมุด
- (.....) กิจกรรมพิเศษ (การแสดงพื้นบ้าน นิทรรศการหมุนเวียนหรืองานศิลปะ)
- (.....) บริการสำหรับคนพิการ
- (.....) ที่จอดรถ
- (.....) อินเทอร์เน็ต
- (.....) ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม
- (.....) ป้ายบอกทาง
- (.....) บริการรถนำชม (เช่นรถราง รถสามล้อ หรือยานพาหนะ รับ-ส่งจากที่ต่างๆ)
- (.....) อื่นๆ

11. ท่านได้รับความสะดวกในการเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร หรือไม่?

- (.....) สะดวกมาก
- (.....) สะดวกปานกลาง
- (.....) ไม่สะดวก

12. ท่านใช้เวลาในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร นานเท่าใด?

- (.....) ไม่เกิน 1 ชั่วโมง
- (.....) 1- 2 ชั่วโมง
- (.....) มากกว่า 2 ชั่วโมง

13. ท่านเข้าใจสิ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร มากน้อยอย่างไร?

- (.....) เข้าใจดีมาก
- (.....) เข้าใจปานกลาง
- (.....) ไม่เข้าใจเลย

14. ท่านได้รับความสะดวกระหว่างการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวรหรือไม่?

(.....) ดีมาก

(.....) ปานกลาง

(.....) ไม่ได้ความสะดวกเลย

15. ท่านได้รับข้อมูลจากแผ่นป้ายที่อธิบายประกอบการจัดแสดงเพียงพอหรือไม่?

(.....) ได้รับมาก

(.....) ได้รับปานกลาง

(.....) ไม่ได้รับมากพอ

16. ท่านยินดีเข้าร่วมกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวร จัดขึ้นเป็นพิเศษหรือไม่?

(.....) ยินดี

(.....) ไม่ยินดี

(.....) ไม่แน่ใจ

17. ท่านจะพาผู้อื่นมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวร หรือไม่?

(.....) พามาแน่นอน

(.....) ไม่พามาแน่นอน

(.....) ไม่แน่ใจ

18. ท่านจะกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ผ่านมหาวิทยาลัยนเรศวรหรือไม่?

(.....) กลับมาแน่นอน

(.....) ไม่กลับมาแน่นอน

(.....) ไม่แน่ใจ

ความเห็นเพิ่มเติม

.....

(ง) พิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

1. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก ๙ มาก่อนหรือไม่?

(.....) รู้จัก

(.....) ไม่รู้จัก

(.....) ไม่แน่ใจ

2. ท่านรู้จักพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก ๙ จากช่องทางใด?

(.....) สื่อสารมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์)

(.....) มัคคุเทศก์แนะนำ

(.....) แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์

(.....) คำบอกเล่า (ครู เพื่อนร่วมงาน เพื่อนชั้นเรียน คนในท้องถิ่นฯลฯ)

3. ท่านเดินทางมาเที่ยวชม พิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก ๙ จำนวนกี่คน?

(.....) คนเดียว

(.....) 2 คน

(.....) 3 คน

(.....) มากกว่า 3 คน

4. ท่านเดินทางมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก ๙ อย่างไร?

(.....) รถยนต์ส่วนตัว

(.....) รถประจำทาง

(.....) รถนำเที่ยว (รถตู้ / รถปรับอากาศ)

(.....) อื่นๆ

5. ท่านเคยเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก ๙ มาก่อนหรือไม่?

(.....) เคย

(.....) ไม่เคย

6. ท่านมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานเมืองพิษณุโลก ๙ แล้วกี่ครั้ง

(.....) ครั้งแรก

(.....) 2 ครั้ง

(.....) 3 ครั้ง

(.....) มากกว่า 3 ครั้ง

7. ท่านรู้สึกอย่างไรที่ได้เที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ เมืองพิษณุโลก ฯ?

- (.....) ชอบมาก
- (.....) ชอบ
- (.....) เฉยๆ
- (.....) ไม่ชอบเลย

8. ท่านชอบอะไรใน พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ฯ ? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (.....) สถาปัตยกรรมที่อยู่มั่นยืนนาน
- (.....) รูปแบบการจัดนิทรรศการที่เน้นเทคโนโลยีสื่อผสม (Multimedia)
- (.....) นิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและบุคคลสำคัญ
- (.....) นิทรรศการภูมิปัญญาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- (.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)
- (.....) ความสะอาด
- (.....) อื่นๆ

9. ท่านไม่ชอบอะไรเกี่ยวกับ พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ฯ ? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (.....) สถาปัตยกรรมที่อยู่มั่นยืนนาน
- (.....) รูปแบบการจัดนิทรรศการที่เน้นเทคโนโลยีสื่อผสม (Multi media)
- (.....) นิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์
- (.....) นิทรรศการภูมิปัญญาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- (.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)
- (.....) ความสะอาด

10. สิ่งที่ต้องการให้มีเพิ่มขึ้นใน พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ฯ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (.....) การให้บริการ (การนำชม – การให้ข้อมูล)
- (.....) การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทต่างๆ
- (.....) ห้องบรรยายที่มีทั้งภาพ เสียงและสื่อผสม (Multi media)
- (.....) ร้านขายหนังสือ
- (.....) ห้องสมุด
- (.....) กิจกรรมพิเศษ (การแสดงพื้นบ้าน นิทรรศการหมุนเวียนหรืองานศิลปะ)
- (.....) บริการสำหรับคนพิการ
- (.....) ที่จอดรถ
- (.....) อินเทอร์เน็ต
- (.....) ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม

(.....) ป้ายบอกทาง

(.....) บริการรถนำชม (เช่นรถราง รถสามล้อ หรือยานพาหนะ รับ-ส่งจากที่ต่างๆ)

(.....) อื่นๆ

11. ท่านได้รับความสะดวกในการเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ๙ หรือไม่?

(.....) สะดวกมาก

(.....) สะดวกปานกลาง

(.....) ไม่สะดวก

12. ท่านใช้เวลาในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ๙ นานเท่าใด?

(.....) ไม่เกิน 1 ชั่วโมง

(.....) 1- 2 ชั่วโมง

(.....) มากกว่า 2 ชั่วโมง

13. ท่านเข้าใจเรื่องราวที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ เมืองพิษณุโลก ๙ มากน้อยอย่างไร?

(.....) เข้าใจดีมาก

(.....) เข้าใจปานกลาง

(.....) ไม่เข้าใจเลย

14. ท่านได้รับความสะดวกระหว่างการเดินทางพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ๙ หรือไม่?

(.....) ดีมาก

(.....) ปานกลาง

(.....) ไม่ได้ได้รับความสะดวกเลย

15. ท่านได้รับข้อมูลจากแผ่นป้ายที่อธิบายประกอบการจัดแสดงเพียงพอหรือไม่?

(.....) ได้รับมาก

(.....) ได้รับปานกลาง

(.....) ไม่ได้รับมากพอ

16. ท่านยินดีเข้าร่วมกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ๙ จัดขึ้นเป็นพิเศษหรือไม่?

(.....) ยินดี

(.....) ไม่ยินดี

(.....) ไม่แน่ใจ

17. ท่านจะพาผู้เข้ามาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ๙ หรือไม่?

(.....) พามาแน่นอน

(.....) ไม่พามาแน่นอน

(.....) ไม่แน่ใจ

18. ท่านจะกลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก ๙ หรือไม่?

(.....) กลับมาแน่นอน

(.....) ไม่กลับมาแน่นอน

(.....) ไม่แน่ใจ

ความเห็นเพิ่มเติม

.....

ภาคผนวก จ.

ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาพที่ 1 กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวตอบแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณ

ภาพที่ 2 กลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยวตอบแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณ

ภาพที่ 3 นักศึกษา อาจารย์และผู้แทนสภาวัฒนธรรมระดับอำเภอและตำบล ลงทะเบียนร่วมงาน
 เสวนาครั้งที่ 1 เรื่อง “พิพิธภัณฑ – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด”
 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลก

ภาพที่ 4 ผู้ฟังเสวนา “พิพิธภัณฑ – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด”

ภาพที่ 5 นักวิชาการและผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลก
นั่งรถรางชมเมืองเพื่อเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่งที่ทำการศึกษาวิจัย

ภาพที่ 6 ครูและนักเรียนสังกัดโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลกเขต 1
ร่วมฟังเสวนาเรื่อง “พิพิธภัณฑสถานกับการจัดการเรียนรู้ในท้องถิ่น” ที่โรงเรียนจ่านกร้อง จ. พิษณุโลก

ภาพที่ 7 ครูและนักเรียนที่เข้าร่วมเสวนาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี

ภาพที่ 8 ครูและนักเรียนร่วมเสวนาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช

ภาพที่ 9 ครูและนักเรียนร่วมเสวนาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภาพที่ 10 ครูและนักเรียนร่วมเสวนาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ประวัติคณะผู้วิจัย
อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

ชื่อ	นางสาว อภิญญา บัศคาลา อรุณนภาพร
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2515
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ดุษฎีบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ตำแหน่ง	อาจารย์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผลงานทางวิชาการ	SEAMEO-SPAFA, (2008) SEAMEO-SPAFA Journal : Inter-cultural Understanding, Bangkok: SFAFA ICOMOS Australia (2009) Historic Environment, Melbourne: ICOMOS การตีความและสื่อความหมายมรดกวัฒนธรรมบนเส้นทาง รถไฟสายมอญ สิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชนและความแตกต่าง หลากหลายทางวัฒนธรรม

นักศึกษาผู้ทำโครงการวิจัย

ชื่อ	นาง สุวรรณ บุญกล้า
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2506
วุฒิการศึกษา	ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร
ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาบริษัท คิดดีจัง จำกัด ผู้จัดการฝ่ายผลิตรายการบริษัท N Team Creation
ทุนการศึกษา	ทุนวิจัยชุดโครงการเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีประเด็นการ ท่องเที่ยวระดับปริญญาโท สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการ ท่องเที่ยวไทยโดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ผลงานทางวิชาการ	-
ประสบการณ์ทำงาน	2548 -ปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ที่ปรึกษาผลิตรายการโทรทัศน์บริษัทคิดดีจังจำกัด ผู้จัดการฝ่ายผลิตรายการ บริษัท N Team Creation บรรณาธิการข่าวสถานีโทรทัศน์TNN 24 บรรณาธิการข่าวเด็ก เยาวชน สถานีวิทยุโทรทัศน์ แห่งประเทศไทย (NBT) กรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2544 – 2548 ผู้จัดการฝ่ายผลิตรายการบริษัทสิทธิณีศรีเอช จำกัด พ.ศ. 2529 - 2544 บรรณาธิการข่าวศิลปะ- บันเทิง สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ผู้ช่วยบรรณาธิการนิตยสารเทคโนโลยีชาวบ้าน ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์มติชนและข่าวสด นักโบราณคดี กรมศิลปากร